TC.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ALMAN DİLİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TH. FONTANE VE H. BÖLL'ÜN ESERLERİNDE BASKILANAN KADIN İZLEĞİNİN YAZINBİLİMSEL ÇÖZÜMLENMESİ

SELEN NUR DİLBAZ KÖROĞLU

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. HİKMET ASUTAY

EDİRNE 2023

Tezin Adı: Th. Fontane'nin ve H. Böll'ün Eserlerinde Baskılanan Kadın İzleğinin Yazınbilimsel Çözümlenmesi
Hazırlayan: Selen Nur DİLBAZ KÖROĞLU

ÖZET

Bu çalışmada Alman yazınında Gerçekçilik dönemini yansıtan Theodor Fontane'in "Effi Briest" (1894) eserinde ve Yeni Bireycilik akımını yansıtan Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" (1974) eserinde baskılanan kadın izleği incelenmiştir. Th. Fontane, Alman yazınında Gerçekçilik döneminin öncü yazarlarından kabul edilmektedir. Her yıl Fontane adına "Theodor Fontane Sanat ve Edebiyat Ödülü" düzenlenmektedir.

H. Böll'ün Alman yazınının farklı dönem özelliklerini yansıtan birçok eseri bulunmaktadır. H. Böll, 1972 Nobel Edebiyat ödülü sahibi bir yazardır. Çalışmada yapılan incelemede her iki eserde ortak olarak bulunan baskılanan kadın izleği Alman yazın tarihi ve yazınbilim doğrultusunda ele alınarak, eserlerin ait oldukları yazınsal dönem ve akım karşılaştırılmıştır. Farklı yazınsal dönemlere ait olan bu eserlerin Türkiye'de ve Almanya'da bir arada ele alındığı bir çalışmayla karşılaşılmadığından araştırma konusu olarak seçilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda çalışmada incelenmiş olan iki eser, ilk kez bu çalışmada bir araya getirilerek, eserlerde baskılanan kadın izleğinin farklı yazınsal dönemlerde nasıl ele alındığı belirlenmiştir. Bu eserler aracılığıyla kadın izleğinin Alman yazınında ve tarihinde yaklaşık yüzyıllık süreçte ne kadar değiştiğinin belirlenebilmesi ve bir bakıma kadın izleğinin ne şekilde evrildiğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada incelenen iki eserin yazın derslerinde kültür aktarımı doğrultusunda kullanımı değerlendirilmiştir. Bu anlamda çalışmanın alana katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde Problem Durumu, Çalışmanın Amacı, Çalışmanın Soru Cümleleri, Çalışmanın Önemi, Sınırlılıklar ve Çalışmanın Yöntemi gibi kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Antik Yunan yazın döneminde ve Alman yazın tarihinin belli dönemlerinde genel olarak kadın izleğinin kullanılıp kullanılmadığının açıklamaları yapılmış ve bu izleğin kullanıldığı eserlere değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Gerçekçilik dönemi, Th. Fontane'in yaşam öyküsü ve eserleri, "Effi Briest" romanı ve romanındaki baskılanan kadın izleği yazınbilimsel olarak ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde Yeni Bireycilik akımı, H. Böll'ün yaşam öyküsü ve eserleri, "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eseri ve eserindeki baskılanan kadın izleği incelenmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı karşılaştırılmış ve incelenen iki eserdeki kadın izleğinin okura sunumu üzerine düşüncelere değinilmiştir. Çalışmanın altıncı bölümünde Fontane' in ve Böll' ün eserlerinin Alman yazını ve Alman yazın tarihi derslerinde öğrencilerin dilin mantığını anlayabilmeleri için kültür aktarımı doğrultusunda kullanılması üzerinde durulmuştur. Çalışmanın yedinci bölümünü sonuç ve öneri bölümü oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Realizm, Yeni Bireycilik, Kadın İzleği, Fontane, Böll

Name of the Thesis: The Literary Analysis of the Repressed Woman's Motif in The Works of Th. Fontane and H. Böll
Prepared by: Selen Nur DİLBAZ KÖROĞLU

ABSTRACT

In this study, the motif of repressed woman presented to the reader in Theodor Fontane's "Effi Briest" (1894) reflecting the Realism period in German literature and Heinrich Böll's "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" (1974) reflecting the New Subjectivity movement was examined. Th. Fontane is considered one of the leading authors of the Realism period in German literature. The "Theodor Fontane Art and Literature Award" is held in Fontane's name every year.

H. Böll has many works that reflect the characteristics of different periods of German literature. H. Böll is an author who won the 1972 Nobel Prize in Literature. In the examination made in the study, the motif of repressed women, which is common in both works, was handled in the direction of German literary history and literature, and the literary period and trend to which the works belonged were compared. Since there is no study in which these belonging to different literary periods are discussed together in Turkey and Germany, it is seen that there is no research subject. In this direction, the two works examined in the study were brought together for the first time in this study, and it was determined how the motif of women repressed in the two works was handled in different literary periods. Through these works, it is aimed to determine how much the women's motif has changed in German literature and history over the course of nearly a century, and to reveal how the women's motif has evolved in a way. The use of two works examined in the study was evaluated in the direction of culturel transfer in the literature classes. In this sense, it is considered that the study will contribute to the field.

In the first part of the study, theoretical information such as Problem State, Purpose of the Study, Questions Phrases of the Study, Importance of the Study, Limitations and Method of the Study are given. In the second part of the study, it was

explained whether of women was used in the Ancient Greek literary period and in certain periods of the German literary history, and the works in which this motif was used were mentioned. In the third part of the study, the period of Realism, Th. Fontane's life story and works, his novel "Effi Briest" and the motif of repressed woman in her in his novel have been discussed literary. In the fourth part of the study, the New Subjectivity movement, H. Böll's life story and his works, the novel "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" and the repressed woman motif in his novel are examined. In the fifth part of the study, the Realism period and the New Subjectivity movement were compared and the thoughts on the presentation of the women's motif to the reader in the two works examined. The sixth part of the study, in the direction of cultural transfer, the use of Fontane's and Böll's works in German literature and German Literary history courses is discussed in order to enable the students to understand the logic of language. The seventh the study is the conclusion and recommendations part.

Keywords: Realism, New Subjectivity, Woman Motif, Fontane, Böll

Titel der Magisterarbeit: Die Literarische Analyse des Unterdrückten Frau Motiv in den Werken von Th. Fontane und H. Böll

Vorbereitet von: Selen Nur DİLBAZ KÖROĞLU

ZUSAMMENFASSUNG

Die Autoren können den Leser auch noch nach Jahrhunderten mit ihren Werken erreichen. Dabei sind die Erzählungen der Autoren, die die Werke der Autoren zeitlos machen. Die Motive, die die Autoren sorgfältig verwenden, dass sie in ihren Werken spuren bei ihren Lesern hinterlassen. Das Motiv bedeutet "Thema" und ist die innere Bedeutung des Themas. Das Motiv ist ein allgemeine Begriff und enthält abstrakte sinnvolle Situationen. Die Autoren vermitteln ihre Gedanken dem Leser durch die Motive, die sie in ihren Werken verwenden, auch nach Jahrhunderten. In dieser Richtungen wird die Werte und Merkmale der literarischen Epochen, denen die Werke angehören, durch die Motive bestimmt. Dabei nimmt die Wirkung von den Autoren in ihren literarischen Werken verwandeten Motiven auf ihre Leser einen wichtigen Platz in der Literaturwissenschaft ein. Wenn man der antiken griechischen Literaturgeschichte als Beginn der europäischen Literaturgeschichte gilt, wird so neben der Besondere, dass je nach Epoche und Strömung eine bestimmte Motiv verwendet wird, dass tritt die Frau Motiv in den Vordergrund, die sich dem Leser als gemeinsame Motiv in diesen Epochen und Strömungen entstandenen Werken präsentiert. In diesem Sinne ist die Frau ein wichtiges Thema, das seit unbestimmter Zeit in Werken bearbeitet wird.

In dieser Studie wird das Motiv dem Leser unterdrückten Frauen in Theodor Fontanes "Effi Briest" (1894) als Spiegelbild des Realismus in der deutschen Literatur und Heinrich Bölls "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" (1974) als Spiegelbild des Neue Subjektivität Bewegung vorgestellt wurde untersucht. In der Studie durchgeführten Untersuchung wurde das in beiden Werken gemeinsame Motiv der unterdrückten Frau in Motiv der deutschen Literaturgeschichte und die literarische Epoche und Strömung, der die Werke gehören, es vergleichen. Da es keine Studie gibt, in der diese Werke unterschiedlicher Literaturepochen gemeinsam in der Türkei und

Deutschland diskutiert werden, zeigt sich, dass es keinen Forschungsgegenstand gibt. In dieser Richtung wurden die beiden in dieser Studie untersuchten Studien erstmals zusammengeführt. In zwei Werke untersucht man, wie das Motiv der unterdrückten Frau in unterschiedlichen literarischen Epochen behandelt wird. Es wurde festgestellt, dass sich durch diese Werke das Motiv der Frau in der deutschen Literatur und Geschichte fast im Laufe von einem Jahrhundert verändert hat. In dieser Richtung suchte Antworten auf die Fragen zum Prozess der Verwendung der Frau Motiv in literarischen Epochen und Strömungen, wie sie auf den übertragen wurde und welche Gemeinsamkeiten und Unterschiede in der Darstellung dieser Motive für den Leser in der Studie. In diesem Sinne verwandet man, dass die Studie einen Beitrag zu diesem Fach leisten wird. In der Studie wurde ein notwendiger Rahmen für eine deskriptive Analyse durch die Literaturwissenschaft und literarische Epochen zur unterdrückten Frau Motiv geschaffen, die dem Leser in zwei Werken präsentiert wird. Die erhaltenen Daten wurden durch Dokumentenanalyse organisiert und interpretiert.

Im ersten Teil der Studie wurden theoretische Informationen wie Problemstellung, Ziel, Forschungsfragen, Wichtigkeit, Begrenzungen und Forschungsmethode der Studie behandelt. Im zweiten Teil der Studie wurden der antiken griechischen Geschichte und die Literaturzeit untersucht. Zuerst wurde der antiken griechischen Geschichte untersucht. Dann wurden Informationen um akzeptieren Rollenbild der Frau in der Gesellschaft im antiken Griechenland behandelt. Danach wurden die Schriftwerke der antiken griechischen “Ilias” und “Odyssee” nach dem Frauen Motiven untersucht. Nach der Untersuchung der antiken griechischen Geschichte wurde die Geschichte der deutschen Literatur untersucht (v. Chr. Deutsche Literatur, Mittelalter, Barockzeit, Aufklärung, Weimarer Klassik, Romantik, Realismus, Naturalismus und Neue Subjektivität). Zuerst wurden diese Epoche und Strömungen als historisch untersucht. In erster Linie wurden die akzeptierten Rollenbilder von Frauen in der Gesellschaft in dieser Epoche und Strömungen behandelt. Dann wurden die Verwendung des Frau Motiv allgemein in der deutschen Literatur erläutert und die Werke erwähnt, in denen dieses Motiv verwendet wurde. Im dritten Teil der Studie, die Epoche des Realismus, Theodor Fontanes Lebensgeschichte und Werke, der Roman “Effi Briest” und die allgemein verwandeten Motive in seinem Roman und

schließlich das Motiv der unterdrückten Frau als Literaturwissenschaft im Werk behandelt. Im vierten Teil der Studie wurden die Strömung des Neue Subjektivität, Heinrich Bölls Lebensgeschichte und Werke, die Erzählung “Die verlorene Ehre der Katharina Blum” allgemein verwandeten Motive in seiner Erzählung und im Werk unterdrückten Frau Motiv untersucht. Im fünften Teil der Studie wurden die Epoche des Realismus und die Strömung des Neue Subjektivität vergleichen und die Meinung wurdet zur Darstellung des Motiv der unterdrückten Frau in den beiden untersuchten Werken erzählt. Im sechsten Teil der Studie wurde betont, dass die Werke von Fontane und Böll im Literaturunterricht verwendet werden, um die Logik der Sprache bei der Vermittlung von Kultur zu verstehen. Der sechsten Teil der Studie entsteht Schlussfolgerung und Vorschläge.

Wenn man die in der antiken griechischen- deutsche Literatur und Geschichte untersucht, zeigt die Situation der Frau im allgemeinen und der Nutszungsprozess des Frauen Motive unterschiedlich. Gründe dafür, sind die Entwicklungen in verschiedenen Fächen von der antiken griechischen Literatur bis zur Strömung des Neuen Subjektivitat. In dieser Richtung wurde die Frau manchmal gedemütigt, und ihre Existenz nicht akzeptiert und manchmal wurde sie erhöht und ihre Existenz stand im Vordergrund. Wenn der antiken griechischen Geschichte untersucht wird, haben Frauen kein Wort in der Gesellschaft. In diesem Zusammenhang waren Frauen im antiken Griechenland als Fämiliar, sozial und politisch usw. nach Männern im Hintergrund. Aber wenn der antiken griechischen Literatur untersucht wurde, hatte Homer die Frau in den Vordergrund vorgdrängt. Homer vermittelte dem Leser mit dem Motiv der Frau, dass er in seinen Werken verwandete “Schönheit”, “Weisheit”, “Mutterschaft”, “Erhabenheit”, “Macht der Frau und Gefühl der Rache”. In diesem Sinne kann man sagen, dass der antiken griechischen Geschichte und Literatur einander entgegengesetzt sind. Wenn v. Chr. deutsche Literatur und Geschichte untersucht wird, wird der Wert auf Frauen in der Gesellschaft gelegt. Frauen werden in Gesellschaft mit den Männern in jedem Punkt verstanden. Wenn man die mittelalterliche Literatur und Geschichte untersucht, haben Frauen kein Wort in der Gesellschaft und Frauen werden in der von der Gesellschaft nicht akzeptiert, wegen des Christentum. Aufgrund dieser Meinung setzen die Gesellschaft Frauen sowohl

sündige als auch heilige Wesen voraus. In diesem Sinne wurdet mit dem Motiv der Frau, das in Werken der mittelalterlichen Literatur verwendet wird, wie in der antiken griechischen Literatur, die Frau sowohl böses Wesen behandelt als auch verherrlicht. Wenn die Literatur und Geschichte des Barock untersucht wird, werden Frauen in der Gesellschaft nicht wie mittelalterlichen Literatur akzeptiert. Frauen werden von der Gesellschaft im Familienleben gedacht, dass ihre Pflichten haben, Außerdem werden Frauen als wichtiges Wesen betrachtet, die Frau wird sowohl erhöht als auch verachtet mit dem Frau Motiv, das auch in den literarischen Werken der Barockzeit verwendet wird. In der Aufklärung wurden die gesellschaftliche Stellung und Rechte der Frau usw. zu dem Thema hat sich eine Meinungs geändert. In diesem Sinne werden über die Rolle der Frau in der Gesellschaft und gesellschaftlichen Gedanken und Werte diskutiert. In dieser Zeit begannen Frauen, für ihre eigenen Rechte und gegen die Rollenbilder zu kämpfen, die die Gesellschaft für sie angemessen. Bei der Untersuchung der Aufklärungsliteratur wurden die Gedanken und Werte, die Frauen von der Gesellschaft auferlegt kritisiert mit verwandeten Frauen Motiv. Im Weimarer Klassik sind Gedanken der Gesellschaft über Frauen dasselbe wie die Aufklärung. Ungleichheit zwischen Männern und Frauen in der Gesellschaft wurde diskutiert über die Frauenrechte haben einige Entwicklungen bestätigt. Im literarischen Sinne kritisierten Autoren und Künstler das Frauen Motiv, das sie in ihren Werken verwandeten und die von der Gesellschaft akzeptierten Rollenbilder von Frauen. Wenn man die Geschichte und Literatur der Romantik untersucht, zeigt sich Veränderungen in den festgeschriebenen Rollenbildern der gesellschaftlichen akzeptierten Frau. Dabei konnten Frauen beginnen, aus ihrem Familienleben heraustretten. Wenn man romantische Literatur untersucht, wird die Frau mit verwandeten Frauen Motiv, verherrlischt, Ewigkeit wird durch die Kombination mit “Liebe” und “Sehnsucht” dem Leser vermitellt. Wenn man die Geschichte und Literatur des Naturalismus untersucht, zeigt sich positive Entwicklungen bei den von der Gesellschaft akzeptierten Rollenbildern der Frau. Aber noch Frauen werden in der Gesellschaft nicht gleichwertig mit Männern einverstanden. Frauen konnten mit der Industriellen Revolution am Arbeitsleben teilnehmen, weil die Erwerbstätigkeit von Frauen zunahm. Andererseits verwenden Autoren und Künstler bei der Untersuchung der Naturalismusliteratur des Frau Motiv in ihren Werken und die Frau, die sie einem

konkreten Sinne wahrnehmen, Sie abstrahirte es, indem sie mit den Begriffen “Gut”, “Schlecht”, “Einsamkeit” und “Liebe” verband. In diesem Sinne wurden Frauen, wie in anderen untersuchten literarischen Epochen, sowohl erhöht als auch vermeint.

Die Zeit des Realismus in der deutschen Literaturgeschichte, die die Jahre 1850- 1890 umfasst, dass als Reaktion auf das Treiben der Romantik von der Realität und die Annahme extremer sentimentälität als Prinzip enstanden. Diese Epoche, die in der zweiten Hälfte des 19 Jahrhundertes in Entscheinung tretet, gab es Entwicklungen auf politischer, sozialar, wirtschaftlischer und technischer Ebene, die die Lebensbedingungen der Menschen in jeder Hinsicht veränderten. Diese Veränderungen und Entwicklungen darstellen den historischer Hintergrund der Zeit des Realismus ist die als “Vormärz” bezeichnete Zeit, die unter dem Einfluss, der Industriellen Revolutionen (1790) und der Französischen Revolution erlebt wurde, die die deutsche Geschichte und Literatur politisch und kulturelle beeinflussten und dann die “Märzrevolution” (1848).

Den Werken der Zeit Realismus haltet das Prinzip aus, das durch die Industrialisierung hervorgerufene Alltagsleben und die gesellschaftlichen Probleme Individuell und nicht detalliert, ohne Emotionen viel Raum zu geben dem Leser. Neben der schlichten und realistischen Auseinandersetzung mit den Inhalten der Werke wurde auch die in den Werken verwandete literarische Sprache schlicht und einfach gestaltet. In dieser Richtung wird angesterbt, dass Sprache des Werkes leicht verstehen kann und dass der Wunsch des Autors dem Leser im Werk zu vermitteln, nachgedacht werden kann und die eigenen Ideen des Lesers, Gleichzeitig liegt der Grund, warum die Werke des deutschen Realismus poetisch sind, in der Sprache, die die Autoren und Künstler in ihren Werken verwenden. Sie bearbeitet der Realität eine literarische Form in der gewählten Motive für den Leser. Dabei wird beabsichtigt, das in der Fiktion der Werke, dass die Gestaltung des Besonderen im Alltag bestimmt, gemeinsam mit der Realität verwendet wird. Werke der Realismuszeit wurden in Form von Prosa, Lyrik und Drama behandelt. Der Roman, der eine Art Prosa ist, wurde von den Autoren dieser Zeit im Allgemeinen bevorzugt. Im Allgemeinen haben die Werke von Autoren in den Gattung historischer Entwicklungen uns Gesellschaftsromane produziert. In

Werken des Realismus wurden “Natur”, “Jugend”, “Schönheit”, “Häßlichkeit”, “Individuum”, “Frau”, “Mensch”, “Gesellschaft”, “Vergangenheit”, “Lebensmoment”, “Heimat”, “Fremdheit”, “Schicksal”, “Leben”, “Tod” wie Motive verwendet.

Theodor Fontane gilt als einer führenden Autoren des Realismus in der deutschen Literatur. Fontanes erste literarische Werke waren in den Gattung Poesie und Roman. Fontane begann sein literarisches Leben in hohem Alter im Roman Gattung, aber auch im Roman Gattung schrieb er wichtige unvergessene Werke in der Zeit des Realismus. Ereignisse aus dem historischen und alltäglichen Leben sind wichtige Quellen in seiner Werke für Fontane. Er stellte mit diesen Quellen die Fiktion, den Charakter und die Handlung in seinen Werke dar. Wenn Fontane Novelle und Roman Gattung in seinen Werke darstellen hat, hat er den historischen Hintergrund von seinen Werke mit realen Ereignissen dargestellt hat und diese Ereignisse mit künstlerischen Behandlung des Realismus. Fontane erhielt im 1891 den Schillerpreis. Für den Autor, den in Berlin 1898 gestorben ist, wird jedes Jahr “Theodor Fontane Kunst und Literatur Preis” organisiert und auf diese Weise werden kompetente Autoren und Künstler unterstützt.

Eines der wichtigsten Werke von Realismuszeit und Theodor Fontanes bekannter Roman wird “Effi Briest” im 1895 erschienen, Fontanes Werk, das Ende des 19. Jahrhunderts geschrieben wurde, wird von Schreibern als wichtiges Beispiel für die Zeit des Realismus gegolten. Ein Skandal im täglichen Leben inspirierte Fontane für dieses Werk. In diesem Sinne stellt eine wahre Geschichte der historischen Hintergrund des Werkes dar. Das Werk besteht aus sechsunddreißig Kapiteln. Die Ereignisse und die Handlung im Roman wird von der auktoriale Erzähler erzählt. Im Fontanes Werk soll der Leser mit dieser Ausdrucksweise denken und bewerten. Man macht etwa fünf Film und Fernsehadaptionen von diesem Werk.

Das Werk erzählt vom Leben und den Ereignissen eines siebzehnjährigen Mädchens namens Effi, das auf Wunsch ihrer Familie einen einundzwanzig Jahre älteren Mann heiratete. In diesem Werk wird Entwicklung der jung verheirateten Effi als Individuum im Laufe der Jahre behandelt. Effi, die in ihrer Ehe keine Liebe und Aufmerksamkeit

finden konnte, wurde von der Autor entsprechend diesem Entwicklungsprozess kritisiert, der zu einer illegalen Beziehung führte.

In dem Roman “Effi Briest” wurde die Frage von der unterdrückten Frau in der Gesellschaft und der Rolle von Frau in der Gesellschaft behandelt und indem von dem Autor bestimmtes Motiv verwendet wurde, vermittelt man diese Frage und Gedanken über Frauen an dem Leser. Im Werk wurden die Motive allgemein “Schönheit”, “Jugend”, “Gesellschaft”, “Mensch”, “Frau”, “Individuum”, “Vergangenheit”, “Fremdheit”, “Einsamkeit”, “Schicksal”, “Reise”, “Verrat”, “Tod”, “Leben”, “Sehnsucht”, “Blau”, “Freiheit”, “Chinesisch” verwendet. Der Zweck von Verwendung jedes Motives ist unterschiedlich aber der gemeinsame Zweck ist es, gestallte Rolle in der sozialen Ordnung und die Entwicklung der Frau als Individuum zu kritisieren.

Ende des 19. Jahrhunderts waren gegen Frauen die Werte und Gedanken, die die Frauen von der Gesellschaft gestalltet wurden. Die Frauen, die in dieser Zeit lebten, Entscheidungen über sich selbst getroffen haben, un in das soziale und politische Leben teilgenomme, wurde es von der Gesellschaft den Frauen gestallte haben, war das beste Vorbild für Frauen, die die Eigenschaften wie gute Ehefrau, Hausfrau, fleiß und Gehörsamkeit sind. Die Frauen müssen unter allen Umständen an die Bräuche, Gedanken und Beschränkungen von Gesellschaft halten. Im Ende des 19. Jahrhunderts ist entstandene Werk eine Kritik an der Stellung der Frau in Familie und der Gesellschaft gegen den Gedanken und Einstellungen von Gesellschaft über Frauen. Fontane kritisiert diese Gedanken und Werte von Gesellschaft in seinem Werk. Fontane vermittelt dem Leser in seinem Werk wie Individuum in der Familie und gesellschaftlichen Drucks die Entwicklung und die Konflikte einer Gesellschaft, die die soziale und politische Veränderungen erfahren hat.

Die Neue Subjektivität Strömung in der deutschen Literatur entstand im letzten viertel des 20. Jahrhunderts. In dieser Strömung fokussieren Künstler in ihren Werken auf subjektive Empfindungen und Emotionen und sie wirft Besondere auf. Der Begriff “Neue Subjektivität wurde vom Literaturkritiker Marcel Reich- Ranicki geprägt. In

diesen Jahren wurden sowohl in Deutschland als auch weltweit einige gesellschaftliche, politische und durch diese Entwicklungen Veränderungen bewirkt. Diese Entwicklung und Veränderungen stellt den historischen Hintergrund von der Neuen Subjektivität Strömung. Zunächst wurde der Erste Weltkrieg erlebt und Deutschland hatte diesen Krieg verloren. Deutschland hatte den Zweiten Weltkrieg 25 Jahre nach dem Ersten Weltkrieg und hat diesen Krieg verloren. Deutschland war zweimal erfolgs mit großen Hoffnungen und wurde in Ost und West zweigeteilt. Infolge der Zweitelung des Landes wurden die besetzten Gebiete von unterschiedlichen, politischen, wirtschaftlichen und sozialen Ordnungen geführt. Im 1961 Jahr gebaute Mauer in Berlin war ein wichtiges Symbol dieser Teilung. Nachdem zweiten Weltkrieg wurden nicht nur in Deutschland, sondern auch in der ganzen Welt politische, wirtschaftliche und gesellschaftliche Veränderungen mit den Systemen von Sozialismus und Kapitalismus erlebt. Inflation und Arbeitlosigkeit nahmen in den 1960er Jahren zu. Der Vietnamkrieg fand in den gleichen Jahren statt und diese Krieg wurde von der ganzen Welt reagiert. In diesen Jahren begann Studenten Bewegung in Deutschland für Chancengleichheit und bessere Bedingungen. Obwohl die Studenten Bewegung keinen Erfolg hatte, wurde diese Bewegung in dieser Zeit verschiedene Formen angepasst. Sie hat ihre Existenz und ihren Einflussbereich mit Veranstaltungen wie den “Frauenbewegung” und “der Rote Armee Fraktion” (RAF) aufrechterhalten. In diesen Sinne ist die Neue Subjektivität Strömung gegen die kritische und soziale Literatur in der 1960er Jahr, die die politische und individuellen Enttäschung einer gescheirteten Bewegung und der Beschäftigung mit dem eigenen selbst geprägt wurde.

Wenn man die deutsche Literaturgeschichte und Wissenschaft versucht, wurde im Sinne Neue Subjektivität enstandenen Werk als literarische und politische von Ereignissen ferngehalten. Aber diese Situation wurde im Werk nicht vollständig realisiert. In dieser Bewegung kontersiert sich auf Begriffe wie Individualität und wer die Person ist. Dadurch basieren die Autoren die Tatsachen im allegemeinen auf dem Prinzip, dem Leser durch autobiografische Werke über eigenen Gefühle, besondere Probleme und persönliche Erfahrungen usw. die literarische Sprache der Werke, die

das Neue Subjektivität enstanden sind. Diese Sprache ist einfach, alltagssprache verwendet.

Mit den Entwicklungen in der deutschen Gesellschaft wurden die Inhalte der traditionallen Rollenbilder von Frauen und des Geschlechterbegriff in den Werken des Neue Subjektivität diskutiert. Gleichzeitig wurden neue originalle Denkweisen hintergefragt und Frauenorientierte Werke in den Vordergrund waren. Die Werke von Strömung des Neue Subjektivität wurden im Form von Prosa- Poesie und Drama Literaturgattungen geschreiben. Mit der Strömung des Neue Subjektivität in geschaffenen Werken werden allgemein “Freunde”, “Glück”, “Traurigkeit”, “Individuum”, “Frau”, “Schönheit”, “Jugend”, “Tod”, “Vergangenheit”, “Gleichheit” und “Private” usw. Motive verwendet.

Die deutsche Literaturwissenschaft zählt Heinrich Bölls als bedeutendsten Autor nach Kriegszeit. Denn Böll wurde am meisten einen gelesenen und einflussreichsten Autor des 20. Jahrhunderts und er beeinflusste die europäische Literatur. Heinrich Böll hat viele Werke, die die verschiedene Besondere Epochen von deutschen Literatur spiegelt. Böll hat Werke in den Gattungen Kurzgeschichten. Erzählungen, Romane, Dramen und Fernsehspiele. Erste Werke von Böll sind Kurzgeschichtegattung. Heinrich Böll verwendete in seinen Romanen durch seine Übersetzungen und unter dem Einfluss von entwickelnden Filmindustrie häufig die Techniken der Rückblende und des Bewußtseinstroms. Im 1985 verstorbene Böll ist ein Autor, der im 1967 Georg Büchner Preis und im 1972 der Literatur Nobelpreis erhielt.

Im 1974 Jahres erschienen im Neue Subjektivität geschaffenes Werk “Die verlorene Ehre der Katharina Blum” von Heinrich Böll. Dieses Werk spiegelt die Merkmale von Neue Subjektivität Strömung, die die Themen von historischen Hintergrund dargestellt. Das Werk besteht aus achtundfünfzig Kapiteln. Im Werk umfasst behandelte Zeitraum vier Tage im Prozess zwei. Die Ereignisse und die Handlung wurde von der auktoriale Erzähler erklärt. Böll möchte den Leser zum Nachdenken und über das Werk zu bewerten, in dem er die Technik des Bewußtseinstroms und des Prinzip von Rückkehr anwendet. Kurz nach der Veröffentlichung des Werkes sind

etwa fünf Filme, Theater Hörspiele und Fernsehen von Anpassungen vorgenommen wurden.

Das Werk handelt einer Frau namens Katharina Blum, die von einer Zeitung von der Gesellschaft als Kriminelle vorgestellt wurde, denen Leben in nur wenigen Tagen ändert als sie einen Mann trifft, der als Ausreißer gilt in die Partei und diesem Mann helfen. Entscheidung von Katharina Blums als Frau wird vom Autor den Wandel ihres Status in der Gesellschaft und der gesellschaftlichen Perspektive auf Frauen.

Im Werk “Die verlorene Ehre der Katharina Blum” stellt sich die Frage, wie gute damalige Presse ihren Beruf gemacht hat, dass in Anlehnung Mord an einer Frau begeht, die psychicher Gewalt ausgesetzt war, der Presse von Zeit präsientierte Schlagzeilen die Öffentlichkeit angesprochen. Indem Autor bestimmte Motive in seinem Werk verwendet, vermittelt seine Gedanken über Frauen dem Leser. Im Werk wurden wie “Zeitungsnachrichten”, “Presse”, “Freiheit”, “Individualität”, “Respekt”, “Moral”, “Pflicht” “Rotes Blut”, “Weiß Scheich- Kleidung”, “Tod”, Aufgaben”, “Frau” von Motive im Werk besteht darin, die Rolle von Frau in der damaligem Gesellschaft sowie das Verhalten und die Einstellung von Gesellschaft gegenüber Frauen zu kritisieren.

Trotz vieler Entwicklungen in verschiedenen Bereichen sind die Stellung von Frau in der Gesellschaft im letzten viertel des 20. Jahrhunderts und die Gedanken über die Frauen wie in den frühen Jahrhunderten sind kritisiert. In diesem Jahrhundert sind die Werte und Gedanken über Frauen in der Gesellschaft gegen die Frauen. Der Unterschied zwischen Frauen, die im zwanzigsten Jahrhundert lebten, und Frauen, die in anderen Jahrhunderten lebten, besteht darin, dass sie Frauen dieser Zeit organisiert und in verschiedenen Bereichen für Frauenrechte gekämpft haben. In diesem Sinne wurde Einheit zwischen Frauen gefordert und man kontrolierte über die Rechte von Frauen als Individuum in der Gesellschaft wie Abtreibung, Geburt und Schutz. Im diesem letzten viertel 20. Jahrhunderts enstandene Werk kritisiert man den Frauen von Situationen, die Rolle von Frau in der Gesellschaft und die gesellschaftlichen

Werturteile über Frauen. Im Bölls Werk vermittelt man dem Leser der gesellschaftliche Entscheidungsdruck von Frauen im Nachkriegsdeutschland.

Obwohl die Epoche des Realismus und die Neue Subjektivität Strömung durch unterschiedlichen Zeiten und Gründen enstanden sind, wird man gesehen, dass sie mit den politischem, sozialem und technologischem Entwicklungen enstanden sind. In diesem Sinne wird festgestellt, dass die Periode des Realismus und die Strömung des Neue Subjektivität aufgrund von Entwicklungen in ähnlichen Bereichen in Übereinstimmung mit ihrem historischen Hintergrund enstanden sind. Es wurde festgestellt, dass die Motive "Individuum", "Schönheit", "Jugend", "Tod", "Vergangenheit", und "Frau" in der Literatur der Zeit des Realismus und des Neue Subjektivität gemeinsam verwendet werden. Es wurde festgestellt, dass die literarische Sprache der in dieser Zeit entstandenen Werke und der aktuellen Schriften schlicht und einfach ist. Die Werke "Effi Briest" und "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" sind in unterschiedlichen Jahrhunderten enstanden und zwischen ihnen liegt ein Zeitunterschied fast einem Jahrhundert. In diesem Sinne gibt es zwar Ähnlichkeiten, aber auch Unterschiede. Es wurde festgestellt, dass die beiden Literatur unterschiedliche Grundsätze haben. Während es in den Werken der Epoche des Realismus und die Strömung des Neue Subjektivität gemeinsame Motive gibt, wurde auch festgestellt, dass in den literarischen Werken, die in Übereinstimmung mit den Prinzipien und Merkmalen dieser Epoche und Strömung geschaffen wurden, private und unterschiedliche Motive verwendet werden. In den Werken der Realismusliteratur wurden Motive wie "Natur", "Gesellschaft", "Leben", "Fremde", "Schicksal" verwendet und in den Werken des Neue Subjektivität wurden Motive wie "Glück", "Freiheit", "Privat", "Traurigkeit", "Freude" und "Gleichheit" verwendet.

Schlussfolgerung haben Fontane und Böll, die in verschiedenen Jahrhunderten wie der Epoche des Realismus und der Strömung des Neue Subjektivität gelebt haben, ähnliche Verwendungen und Frau Motiv in ihren Werken gedruckt, in Übereinstimmung mit den Ideen, die sie den Lesern vermitteln wollen. Beide Autoren kritisieren mit dem Frau Motiv die Gedanken, Verhaltensweisen und Werte der Gesellschaft gegenüber Frauen ihrer Zeit. Allerdings gibt es auch Unterschiede.

Fontane hat mit dem Frau Motiv, das er in seinem Werk verwendet, die Frau nicht aus dem Familienleben entfernt. Grund dafür ist der Zeitraum zwischen den beiden Werken. Während dieser Zeit wurden politische, soziale, technologische usw. Entsprechend den Entwicklungen in den Bereichen ist es möglich, dass Frauen durch ihre Organisation zusammen individuell in den Vordergrund treten. In diesem Sinne beschäftigt sich Böll mit den Prozessen des individuellen Existenz der Frau in anderen Lebensbereichen, nicht nur in der Familie. In beiden Werken gemeinsam mit behandelten Frau Motiv wird festgehalten, dass Frauen aufgrund ihrer Entscheidungsfindung in ähnlichen und unterschiedlichen Situationen beschuldigt und von der Gesellschaft ausgeschlossen werden. Fontane und Böll kritisieren die Situationen, in der die Gesellschaft aufgrund einer Entscheidung oder eines Verhaltens einer Frau, dass gegen die Regeln und Werte der Gesellschaft verstößt, egal ist, ob die Frau Recht oder Unrecht hat.

Daraus wurde gefolgert, dass diese Werke im Rahmen der kulturellen Überlieferug in den Lehrveranstaltungen zur deutschen Literatur und zur deutschen Literaturgeschichte eingesetzt werden sollten, damit die Studierenden die Logik der Sprache verstehen können.

Schlüsselwörter: Realismus, Neue Subjektivität, Frau Motiv, Fontane, Böll

ÖNSÖZ

Alman yazınında ve tarihinde önemli yere sahip olan Theodor Fontane'in "Effi Briest" ve Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserleri çalışmada incelenmiştir. Çalışmada bu iki eserde sunulan kadın izleği yazınbilimsel olarak çözümlenmiştir. Yaklaşık yüzyıllık bir süreçte iki eserde ortak olarak okura sunulan baskılanan kadın izleğinin ne kadar değiştiği ve bu izleklerin okura nasıl aktarıldığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Öncelikle öğretim hayatımda bana maddi manevi, hayat boyu hep destek olan babam Mehmet Ali DİLBAZ, annem Ayfer DİLBAZ ve dedem Şevket DİLBAZ'a çok teşekkür ederim.

Lisans eğitimi aldığım Hacettepe Üniversitesi'ndeki hocalarıma, Yüksek Lisans eğitimim vesilesi ile Trakya Üniversitesinde tanıştığım ve aynı zamanda tez danışmanın olan çok değerli Prof. Dr. Hikmet ASUTAY hocama bana kattıkları, sabrı, emeği ve desteği için teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimimde beni destekleyen eşim Enis KÖROĞLU'na çok teşekkür ederim.

Selen Nur DİLBAZ KÖROĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
ZUSAMMENFASSUNG ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **xvii**
İÇİNDEKİLER ..... **xviii**
KISALTMALAR ..... **xxi**
TABLO LİSTESİ ..... **xxii**
I. BÖLÜM **1**
1. GİRİŞ 1
1.1 Problem Durumu 2
1.2 Çalışmanın Amacı 3
1.3 Çalışmanın Soru Cümleleri 3
1.4 Çalışmanın Önemi 4
1.5 Sınırlılıklar 5
1.6 Çalışmanın Yöntemi 5
II. BÖLÜM **7**
2. Antik Yunan Yazın Tarihinde İzlek ve Kadın İzleği 7
2.1 Alman Yazın Tarihinde İzlek 11
2.1.1 Orta Çağ Döneminde Kadın İzleği 13
2.1.2 Barok Döneminde Kadın İzleği 15
2.1.3 Aydınlanma Döneminde Kadın İzleği 16
2.1.4 Alman Klasisizmi Döneminde Kadın İzleği 17
2.1.5 Alman Romantizm Döneminde Kadın İzleği 18
2.1.6 Gerçekçilik Döneminde Kadın İzleği 19
2.1.7 Natüralizm Döneminde Kadın İzleği 20
2.1.8 Yeni Bireycilik Akımında Kadın İzleği 22
III. BÖLÜM **23**
3. Gerçekçilik Dönemi 23
3.1 Theodor Fontane'in Hayatı 26

3.2 Theodor Fontane'in Eserleri 28
3.3 Theodor Fontane'in "Effi Briest" Romanı 29
3.4 Theodor Fontane'in "Effi Briest'' Romanındaki İzlekler 33
3.5 Theodor Fontane'in "Effi Briest" Romanındaki Kadın İzleğinin Yazınbilimsel Çözümlemesi 37
IV. BÖLÜM 48
4. Yeni Bireycilik Akımı 48
4.1 Heinrich Böll'ün Hayatı 51
4.2 Heinrich Böll'ün Eserleri 53
4.3 Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Romanı 54
4.4 Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Romanındaki İzlekler 59
4.5 Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Romanındaki Kadın İzleğinin Yazınbilimsel Çözümlemesi 62
V. BÖLÜM 72
5. Gerçekçilik Dönemi ve Yeni Bireycilik Akımı Arasındaki Benzerlikler 72
5.1 Gerçekçilik Dönemi ve Yeni Bireycilik Akımı Arasındaki Farklılıklar 73
5.2 Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Eserlerinde Kadın İzleğinin Benzerlikleri 74
5.3 Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Eserlerinde Kadın İzleğinin Farklılıkları 75
5.4 Beşinci Bölümde Ele Alınan Bulguların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi 76
VI. BÖLÜM 78
6. Kültür Aktarımı Olarak Th. Fontane' in ve H. Böll'ün Eserlerinin Yazın Derslerinde Kullanımı 78
VII. BÖLÜM 83
7. SONUÇ VE ÖNERİLER 83
Öneriler: 88
KAYNAKÇA 90
I. BİRİNCİL KAYNAKLAR 90
II. İKİNCİL KAYNAKLAR 90

İNTERNET KAYNAKLARI 93
EKLER.....96
Genel Olarak Kadın İzleğiyle İlgili Yapılmış Çalışmalar 96

KISALTMALAR

Akt.: aktaran

Alm.: Almanca

Bkz.: bakınız

Çev.: Çeviren

H.: Heinrich

M.Ö.: Milattan önce

M.S.: Milattan sonra

Örn.: Örneğin

Th.: Theodor

TDK: Türk Dil Kurumu

Vb.: ve benzeri

Vd.: Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler

Vs.: vesaire

Yy: Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Yunan Mitolojisinde Kadın Titanlar ve Tanrıçalar 9
Tablo 2: Antik Yunan'da Kadın ve Yarı Tanrıçalar 10

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Yazarların eserlerini zamansız kılan anlatımlarıdır. Yazarların anlatımları aracılığıyla okurlarına izler bırakmalarını sağlayan ise eserlerinde özenle seçerek kullandıkları izleklerdir. "İzlek, yazınsal eserlerde kurgulanan olayda konunun ortaya koyduğu yönelim anlamına gelmektedir" (TDK, 2022). İzleğin diğer bir anlamı "tema" dır. Ayrıca izlek, konunun iç anlamıdır. Bu kavram geneldir ve soyut anlamlı durumları kapsamaktadır. Yazarlar eserlerinde kullandıkları izlekler aracılığıyla düşüncelerini okura aktarmaktadırlar. Bu izlekler aracılığıyla eserlerin ait oldukları yazınsal dönemlerin değerleri ve özellikleri belirlenebilmektedir. Bu anlamda yazarların yazınsal eserlerinde kullandıkları izleklerin okurlarına bıraktığı etki yazınbilim bağlamında önemli bir yere sahiptir. Alman yazını ve Alman yazın tarihi incelendiğinde, her bir dönemin ve akımın özelliği doğrultusunda kullanılan belirli bir izleğin olmasının yanı sıra, bu dönemlerin ve akımların doğrultusunda oluşturulan eserlerde ortak izlek olarak okura sunulan kadın izleği ön plana çıkmaktadır. Gerçekçilik dönemi eserleri genel olarak insanın kendisini ön plana koymaktadır. Yeni Bireycilik akımı eserleri ise öznel algı ve duyguları ön plana koymaktadır (Aytaç, 2012). Gerçekçilik döneminin önemli yazarlarından kabul edilen Theodor Fontane'nin eserleri, yazıldığı dönemin özelliklerini yansıtmaktadır.

Heinrich Böll'ün Yeni Bireycilik akımının yanı sıra farklı yazınsal dönemlerin özelliklerini yansıtan eserleri bulanmaktadır. Bu eserler, ait oldukları dönemlerin özelliklerini yansıtmaktadır. Günümüzde de bu yazarlar ve eserleri önemlerini korumaktadır. Th. Fontane'in "Effi Briest" (1894) ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" (1974) eserleri, farklı olay kurguları doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu eserler yaklaşık yüzyıllık bir zaman aralığında yazılmasına rağmen, yazarlar eserlerinde ortak izlek olarak kadın izleğini kullanmıştır. Bu çalışmada iki eserde baskılanan kadın izleğinin Gerçekçilik dönemi ve Yeni

Bireycilik akımında nasıl ele alındığı ve okura sunulduğu incelenecektir. Bu doğrultuda kadın izleğinin yazınsal dönemlerde ve akımlarda kullanılma süreci, bu izleğin okura sunulumundaki benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Çalışmada incelenen iki eserin yazın derslerinde kültür aktarımı doğrultusunda nasıl kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Problem Durumu, Çalışmanın Amacı, Çalışmanın Soru Cümleleri, Çalışmanın Önemi, Sınırlılıklar, Çalışmanın Yöntemi gibi kuramsal bilgiler açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Antik Yunan yazın döneminde ve Alman yazın tarihinde (Orta Çağ, Barok, Aydınlanma, Alman Klasisizmi, Alman Romantizmi, Gerçekçilik, Natüralizm ve Yeni Bireycilik) genel olarak bu tarihsel dönem ve akımlarda kadının rolü üzerine açıklamalar yapılmış ve kadın izleğinin kullanıldığı eserlere değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Gerçekçilik dönemi, Th. Fontane'in yaşam öyküsü, eserleri, "Effi Briest" romanı ve romanındaki genel izleklerin yanı sıra baskılanan kadın izleği yazınbilim doğrultusunda incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Yeni Bireycilik akımı, H. Böll'ün yaşam öyküsü ve eserleri, "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eseri ve eserindeki genel izleklerin yanı sıra baskılanan kadın izleği yazınbilim doğrultusunda incelenmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde Gerçekçilik döneminin ve Yeni Bireycilik akımının benzerlikleri ve farklılıkları, iki eserde ortak olarak ele alınan baskılanan kadın izleğinin okura sunulumundaki benzerlikler ve farklılıklar belirlenmiştir. Çalışmanın altıncı bölümünde Fontane' in ve Böll' ün eserleri doğrutlsunda öğrencilerin dilin mantığını anlayabilmeleri için Alman yazını derslerinde kültür aktarımı çerçevesinde kullanılması üzerinde durulmuştur. Çalışmanın yedinci bölümünü sonuç ve öneri bölümü oluşturmaktadır.

1.1 Problem Durumu

Kadın izleğini farklı bilimsel alanlarda ve farklı yöntemler ile inceleyen çalışmalar gerek Türkiye'de gerekse Almanya'da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada ele alınacak konu YÖK Ulusal Tez Merkezi, Google Akademik gibi akademik

çalışmaların bulunduğu arama motorları incelendiğinde Th. Fontane'nin Effi Briest eseri ve H. Böll'ün Die verlorene Ehre der Katharina Blum eserlerinin karşılaştırmalı olarak birlikte ele alındığı bir çalışmaya ve her iki eserde okura sunulan baskılanan kadın izleği ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aynı zamanda bu eserlerin Alman yazın derslerinde kültür aktarımı doğrultusunda kullanılması ile iglili bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Alan yazındaki bu eksiliğin giderilmesi amacı ile bu iki eserin, kadın izleği doğrultusunda ve Alman yazın derslerinde kültür aktarımının sağlanması için bu eserlerin kullanılması düşüncesi çerçevesinde incelenmesine karar verilmiştir. Genel olaral kadın izleğini farklı şekillerde inceleyen çalışmaların bibliyografisi çalışmanın sonunda ek olarak konulmuştur.

1.2 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserlerinde baskılanan kadın izleği incelenecektir. Çalışmanın amacı, farklı dönemlerin özelliklerini yansıtan bu eserlerde baskılanan kadın izleğinin yazarlar tarafından okura nasıl iletildiğini belirlemek ve baskılanan kadın izleğinin farklı dönemlerde nasıl ele alındığı incelenirken benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konmasıdır. Aynı zamanda bu çalışmada Alman yazını ve tarihinde kadının toplumdaki rolünün belirlenmesi ve yazınsal eserlerde kadın izleğinin ne şekilde evrildiğinin ortaya konulması da amaçlanmıştır.

1.3 Çalışmanın Soru Cümleleri

Çalışmada yazınbilim doğrultusunda iki eserde bulunan baskılanan kadın izleğinin okura sunulmasındaki benzerlikler ve farklılar yazınsal dönemler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Çalışmada eserler incelenirken şu alt sorulara yer verilmiştir:

- Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımının benzerlikleri ve farklılıkları nedir?

- Eserlerde baskılanan kadın izleği farklı yazınsal dönemde ve akımda nasıl ele alınmıştır?

- Theodor Fontane ve Heinrich Böll eserlerinde baskılanan kadın izleğini okura nasıl aktarmıştır?

- Theodor Fontane ve Heinrich Böll'ün eserlerindeki baskılanan kadın izleğinin benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?

- Almanca eğitimi ve öğretimi programlarında bu çalışmada incelenen Theodor Fontane'in ve Heinrich Böll' ün eserleri, yazın derslerinde kültür aktarımı çerçevsinde kullanılanılabilir mi?

1.4 Çalışmanın Önemi

Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserlerine "Alman Edebiyatı[1] ", "Edebi Metin İnceleme[2] " vb. gibi Almanca ile ilgili bölümlerin yazın derslerinde yer verilmektedir. Her bir eser, yazıldığı dönemi yansıttığından dolayı öğrencilerin o dönemi anlayabilmelerinin sağlanması amacıyla Alman edebiyatı, edebi metin inceleme vs. gibi Almanca ile ilgili bölümlerin yazın derslerinde tercih edilmektedir. Farklı yazınsal döneme ve akıma ait olan bu eserlerde kadın izleğinin ele alınması, yazarların ve eserlerin zamandan bağımsız olduğunun

[1] Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Bölümü Eğitim Öğretim Bilgi Sistemi incelendiğinde "Alman Edebiyatı" dersi 3. Ve 4. yarı yıl ders programlarında zorunlu ders olarak öğrencilere verilmektedir.

[2] Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Eğitim Öğretim Bilgi Sistemi incelendiğinde "Edebi Metin İnceleme" dersi 6. yarı yıl ders programında zorunlu ders olarak öğrencilere verilmektedir. Detaylı bilgi için aşağıdaki linkten bkz.: https://eos.trakya.edu.tr/Pages/CoursePlan.aspx?lang=trTR&academicYear=2019&facultyId=5&programId=3&menuType=unit)

göstergesidir. Bu çalışmada incelenen iki eser, ilk kez bu çalışmada bir araya getirilmiştir ve Alman yazın dönemlerinin özellikleri doğrultusunda bu yazarların eserlerinde kullandıkları baskılanan kadın izleğinin incelenmesinin yanı sıra, kadın izleğinin genel anlamda yazarlar tarafından kullanım süreci de değerlendirilmiştir. Çalışmada incelenen bu iki eserin yazın derslerinde kültür aktarımı çerçevesinde nasıl kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda çalışmanın alana katkısı olduğu düşünülmektedir.

1.5 Sınırlılıklar

Çalışma, Theodor Fontane'in "Effi Briest" ve Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserleri ve kadın izleğinin (Antik Yunan, Orta Çağ, Barok, Aydınlanma, Alman Klasisizmi, Alman Romantizmi, Gerçekçilik, Natüralizm ve Yeni Bireycilik) kullanıldığı yazınsal dönemlere ait eserlerle sınırlıdır. Her bir eserde ortak olarak kadın izleği kullanılsa da bu eserlerin konuları birbirinden farklıdır. İncelemede "Effi Briest" ve "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" isimli eserlerin konu özetlerine değinilerek eserlerin genel olarak içerdikleri izleklere değinilecektir fakat konularıyla ilgili detaylı bir analize yer verilmeyecektir.

1.6 Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel veri araçlarından olan doküman incelemesi ve betimsel analiz kullanılacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman incelemesi, incelenmesi amaçlanan olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesidir. Sosyal bilimlerde çeşitli alanlarda bu inceleme türünden yararlanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman incelemesi beş aşamadan oluşmaktadır (Forster, 1995; akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011):

- Dokümanlara ulaşma

- Özgünlüğü kontrol etme
- Dokümanları anlama
- Veriyi analiz etme
- Veriyi kullanma

Çalışmada birincil kaynak olarak Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserleri kullanılacaktır. Çalışmada konu ile ilgili kitap, makale, yazılı bildiriler, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenecektir. Konu ile ilgili belgelere, Google Arama Motoru ve YÖK Tez Merkezi taramalarıyla ulaşılacaktır.

Eserlerde okura sunulan baskılanan kadın izleği betimsel analiz kullanılarak yorumlanacaktır. Betimsel analiz, incelenen verilerin düzenlenmesiyle elde edilen konulara göre özetlenmesi ve yorumlanmasıdır. Bu analiz türünde doğrudan alıntılama sık kullanılmaktadır. Araştırmacının bu analizi kullanmasındaki amaç, elde ettiği verileri okuyucuya düzenlenmiş bir şekilde özetlemek ve okuyucuya hazır bir şekilde sunabilmektir. Bu doğrultuda elde edilen veriler betimlemelerle açıklanır ve ardından veriler yorumlanarak bazı sonuçlara ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011):

- Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma
- Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi
- Bulguların tanımlanması
- Bulguların yorumlanması

Bu çalışmada iki eserde ortak olarak bulunan baskılanan kadın izleği yazınbilim ve yazınsal dönemler aracılığıyla betimsel analiz için gerekli bir çerçeve oluşturulmuştur. Doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler bu doğrultuda düzenlenmiştir ve yorumlanmıştır.

II. BÖLÜM

2. Antik Yunan Yazın Tarihinde İzlek ve Kadın İzleği

Antik Yunan olarak isimlendirilen yazın ve yazın dönemi, M.Ö 9. yüzyıl ve M.S 2. yüzyılı kapsamaktadır. Antik Yunan yazınından[3] başta Batı yazını olmak üzere, birçok ulusa ait yazın etkilenmiştir. Antik Yunan yazını denildiğinde akla gelen ilk isim, şair Homeros[4] ve eserleri "İlyada[5] " ve "Odyseia[6] " dır (Özdemir, 1980; McNeill, 2002; Uslu, 2018).

Antik Yunan toplumunda, cinsiyet rollerini eril güç yönetmektedir. Eril gücün yönlendirdiği toplumsal roller doğrultusunda erkek her alanda ön plandadır. Kadın ise erkeğe göre geri planda kalmaktadır. Kadının geri planda kalması sosyal ve siyasi anlamda da olmuştur. Kadının her alanda geri planda olmasının erdem ve edep değerleri olduğu düşünülmüştür ve kadınların yazılı veya sözel olarak kendilerini ifade edememelerine yol açmıştır (Bkz. Uslu, 2018; Yılmazcan, 2020):

> *"… Erkek egemen bir zihniyete sahip olan Antik Yunan toplumunda kadın, yaratılıştan itibaren kötü, karanlık, akıldan yoksun, meraklı, tüm felaketlerin, acıların ve kederlerin kaynağıdır. Bu nedenle uzak durulması gereken bir yaratıktır. Toplumsal yaşamda adı ve kimliği olmayan kadın salt bedenden ibaret, bir hayvandan farksız, cinsel tatmin için bir nesne ve çoğalmak için kullanılan bir araçtır… Kadının kadın olarak dünyaya gelmesiyle başlayan ve kadın üzerinde sınırsız bir hakimiyete sahip olduğunu düşünen eril zihniyetin bu yönetme arzusu, tıpkı monarşik sistem gibi babadan oğula evlendiğinde ise kocaya devredilmekteydi"* (Yılmazcan, 2020: 270; akt. Yılmazcan, 2020: 278).

---

[3] Almanca kelime anlamı, "In der antiken griechischen Literatur" dur. İngilizce kelime anlamı, "Ancient Greek literature" dır.
[4] M.Ö dokuzuncu yüzyılda yaşamış Antik Yunan şairidir.
[5] "İlyada" kelime anlamı olarak "öfke" demektir. Bu eser 15.000 civarı mısradan oluşmaktadır (Ersoy, 2011). Eser Troya savaşını ve savaş sürecinde yaşanan durumları içermektedir.
[6] "İlyada" eserinin devamı niteliğindedir. Eser 12.000 civarı mısradan oluşmaktadır (Ersoy, 2011). Troya savaşından sonra İthaka kralı Odysseus'un eve dönüş sürecini ve bu süreçte başına gelen olayları içermektedir.

Homeros'un "İlyada" ve "Odyseia" şiir[7] formunda ele aldığı eserleri aracılığıyla okur Antik Yunan'da yaşayan insanların sosyal yapısı hakkında bilgi edinmektedir. "Avrupa edebiyat tarihinin başlangıcı da sayılan "İlyada" ve "Odyseia" eserleri hem edebi hem de tarihsel gerçekleri anlatması bakımından çok önemlidirler" (Uslu, 2018: 18). Bu anlamda eserlerde kullanılan kadın izleği aracılığıyla kadınların nasıl bir ortamda hayat sürdüğü, değerleri vb. konulara ulaşılabilmektedir.

Antik Yunan yazınının ve döneminin özelliklerini yansıtan bu eserler, Yunan mitolojisinden etkilenmiştir ve bu doğrultuda oluşturulmuştur. Bu anlamda bu yazınsal eserlerde ölümlü olan insanlar ve ölümsüz olan tanrılar ön plandadır. Eserlerde kadınlardan ölümsüz tanrıların eşleri olarak (Hera, Afrodit vb.) ve ölümlü kahramanların eşleri olarak (Helene, Andromakhe vb.) söz edilmiştir:

> *"... senin payın olan güzel Briseis"* (Ersoy, 2011: 15) (…) *"... ak kollu tanrıça Hera 'nın gönderdiği Athena indi gökten, iki yiğidi de ayırt etmezdi birbirinden"* (Ersoy, 2011: 15). *"... korkunç gözleri şimşekler çakan Athena'yı gördü"* (Ersoy, 2011: 16). *"... ikinizi de seven, ikinizi de düşünen, tanrıça Hera gönderdi beni"* (Ersoy, 2011: 16). *"Pek çok Akhalı memleketinden uzakta, Helene'yi geri getirmek için can verdi Troya' da"* (Ersoy, 2011: 36) (…) *"Olacak mı sana faydası harpının, aşk oyunlarının, Afrodit' in armağanlarının"* (Ersoy, 2011: 63) (…) *"Soylu bir kadın olan Astyokhe onları… doğurmuştu"* (Ersoy, 2011: 47). *"... Athena ve Hera öfkeliydiler"* (Ersoy, 2011: 77) (…) *"... Andromakhe başladı ağıta… Kocam benim göçüp gittin genç yaşta, gittin, evde dul bıraktın beni, talihsiz oğlumuz da küçük yaşta"* (Ersoy, 2011: 569) (…) *"Tanrısal kadın vardı taliplerin yanına"* (Ersoy, 2019:25) (…) *"... yanında uzun duvaklı tanrısal Helene yatıyordu"* (Ersoy, 2019: 71). *"Athena anlattı Odysseus'un çektiklerini .... Zeus karşılık verdi, dedi ki ... Haydi sen yol göster Odysseus'a şimdi hem beceriklisin sen hem de bilgili"* (Ersoy, 2019: 89-90) (…) *"Sevgili dostlarım, Olymposlu bana, çok daha fazla dert verdi diğer kadınlardan"* (Ersoy, 2019: 84). *"Ben övünürüm, ondan aşağı kalmam güzellikte, doğru olmaz ölümlü kadınların tanrıçalarla, kendilerini kıyaslaması vücut güzelliğinde"* (Ersoy, 2019: 95). *"Nasıl ağlarsa bir kadın kocasının üstüne kapanıp, kentini savunurken halkının önünde can veren, uzaklaştırmak isterken ölümü çocuklarından ve kentinden, kadın görünce can çekişen kocasını"* (Ersoy, 2019: 147) (…) *"Kendisini ve tüm kadınları lekeledi böylece, en iyi, en dürüst kadınlara bile verdi utancı"* (Ersoy, 2019: 203). *"... akıllı Penelope çünkü, aklı başında ve zeki bir kadındır her yönden"* (Ersoy, 2019: 204). *"... o kadın nasıl bir yürek taşır göğsünde bilirsin"*

[7] Homeros bu eserleri Hexameter uyağı kullanarak şiir yazı formunda ele almıştır. Hex kelimesi Yunanca "altı" ve metron "ölçü" anlamına gelmektedir. Hexameter uyağı, Homeros tarafından ilk olarak kullanılmış bir uyak türüdür ve en eski Yunan- Latin mısra ölçüsüdür (Keleş, 2010).

(Ersoy, 2019: 260) (…) *"Hiçbir kadının yüreği dayanmaz bu dünyada, baba toprağına dönen kocasından uzak durmaya"* (Ersoy, 2019: 396) (…)

Homeros eserlerinde kullandığı kadın izlekleriyle ve karakterlere yüklediği özelliklerle; güzelliği, bilgeliği, anneliği, yüceliği, kadın gücünü, intikam duygularını okura aktarmıştır.

Tablo 1: Yunan Mitolojisinde Kadın Titanlar ve Tanrıçalar[8]

Antik Yunan'da Kadın Tanrıçalar
Gaia
Theia
Rheia
Themis
Phoibe
Mnemosyne
Tethys
Leto
Hera
Athena
Demeter
Artemis
Afrodit
Hestia
Metis

[8] Yunan Mitolojisinde Gaia, toprak- doğa anlamına gelmektedir. Gaia kendi kendine gökyüzünü, dağları ve denizleri yaratmıştır. Sonrasında gökyüzü (Uranos) ve deniz (Pontos) ile beraber olarak titanları doğurmuştur. Bu anlamda Titanlar ve Tanrılar onun soyundan gelmektedir. Theia, aydınlık tanrıçasıdır. Rheia, Olymposlu tanrıların anneleridir. Themis, doğa mevsimlerin, yılların düzenini sağlayan bir tanrıçadır. Bu tanrıça, insanlar ve tanrılar dünyasında ölümsüz doğa yasasıdır. Phoibe, karanlık ve gizem tanrıçasıdır. Mnemosyne, hafıza tanrıçasıdır. Leto, Olymposlu baş tanrı Zeus ile birleşerek Apollon ve Artemis'i doğuran tanrıçadır. Hera evlilik, doğum ve kadın tanrıçasıdır. Athena ise savaş, erdem ve akıl tanrıçasıdır. Demeter, bereket ve toprak tanrıçasıdır. Artemis, okçuluk ve avcılık tanrıçasıdır. Afrodit, aşk ve güzellik tanrıçasıdır. Hestia, ocak tanrıçasıdır. Her tapınak ve evde adına sunağı vardır. Metis, akıl ve bilgilik tanrıçasıdır (Bkz. Erhat, 2000).

Tablo 2: Antik Yunan'da Kadın ve Yarı Tanrıçalar[9]

Antik Yunan'da Kadın Karakterler ve Yarı Tanrıçalar
Alkmene
Danae
Leda
Maia
Semele
Helene
Hermione
Clytemnestra
Elektra
İphigenia
Kassandra
Penelope
Andromakhe
Hakabe
Antikleia
Briseis

[9] Alkmene ünlü kahraman Herakles'in annesidir. Danae ise, Perseus'un annesidir. Leda, dünyadaki en güzel kadın olan Helene' nin annesidir. Maia, haberci Hermes' in annesidir. Semele, şarap tanrısı Dionysos' un annesidir. Helene'in babası Zeus'tur ve tanrının ona bahşettiği güzelliği nedeniyle Truva prensi Paris kendisine âşık olmuş ve onu memleketine kaçırmıştır. Helene uğruna on yıl Truva savaşı yaşanmıştır. Hermione, güzel Helene'in Menelaos'tan olma tek çocuğudur. Clytemnestra, Leda'nın kızıdır ve Miken kralı Agamennon'un eşidir. Elektra, İphigenia ve Orestes'in anneleridir. Savaş sırasında kocasına ihanet etmiştir. Savaş kazanıldıktan sonra yurduna dönen Agamennon'u sevgilisiyle katletmiştir. İphigenia, babası Agamennon tarafından tanrıça Artemis'in savaşa gidecek gemiler için uygun rüzgâr göndermesi dileği nedeniyle kurban edilmiştir. Kassandra, Truva kralı Priamos ile eşi Hekabe'nin kızlarıdır. Geleceği görme gücü vardır fakat kendisine kimseyi inandıramaz. Savaş sonrasında Agamennon'un esiri olmuş ve Miken kralı öldürülürken o da öldürülmüştür. Penelope, Odysseus'un eşidir. Truva savaşı nedeniyle ayrı kaldığı kocasının Poseidon'un laneti nedeniyle yaklaşık yirmi yıl eve dönememesi nedeniyle çeşitli acılar ve zorluklar çekmiştir. Andromakhe, Truvalı yiğit prens Hektor'un eşidir. Antikleia, Odysseus'un annesidir ve evladının özlemine dayanamamış ve ölmüştür. Briseis, Apollon rahibinin kızıdır. Akhilleus tarafından el konulmuş ve onun en kıymetlisi olmuştur. Akhilleus, Agamennon ile bu güzel kız yüzünden tartışmış ve arkadaşı Patroklos ölünceye kadar Truvalılar ile savaşmamıştır (Bkz. Erhat, 2000).

2.1 Alman Yazın Tarihinde İzlek

Yazarların ve şairlerin eserlerinde kullandıkları anlatım teknikleri, eserlerini zamansız kılmaktadır. Eserlerin ele alındığı tarihten yüzyıllar sonra bile okur, yazarların ve şairlerin kullandığı izlekler aracılığıyla eserden etkilenmektedir. Bu anlamda izleğin, Alman yazını ve yazın dönemleri incelendiğinde yazarlarla bütünleştiği söylenebilir. Her bir yazınsal dönemin kendine özgü bir izleğinin olmasının yanı sıra, "kadın izleği" geçmişten günümüze yazarlar ve şairler tarafından genel olarak farklı duyguların, değerlerin ve düşüncelerin okura aktarılması amacıyla kullanılmıştır.

Alman yazın ve yazın tarihi süreci M.Ö yıllara dayanmaktadır. Eski Alman yazını ve kültürü ile ilgili bilgilere Romalı tarihçi Tacitus'un "Germania" adlı eserinden ulaşılmaktadır:

> *"... sie schreiben den Frauen etwas Heiliges, Seherisches zu und verschmähen nicht ihren Rat, überhören nicht ihren Bescheid[10]"* (Stefan, 2012: 9). *"Aber auch früher haben sie Albruna und manche andre Frau verehrt, doch nicht aus Schmeichelei, noch als machten sie Göttinnen aus ihnen[11]"* (Stefan, 2012: 9). *"Eine Mitgift bringt nicht die Frau dem Manne, sondern der Mann der Frau[12]"* (Stefan, 2012: 18). *"Mit abgeschnittenem Haar, entblößt, vor den Augen der Verwandten jagt er das Weib aus dem Hause und peitscht sie mit Ruten durch ganze Dorf. Und für preisgegebene Keuschheit gibt es keine Verzeihung; nicht Schönheit, nicht Jugend, nicht reiche Habe könnte ihr einen Mann gewinnen. Denn dort lacht niemand über Laster, und Verführen und Sichverführenlassen heißt nicht "der Geist der Zeit"[13]"* (Stefan, 2012: 19). *"Frauen ziemt Trauer, Männern Erinnerung[14]"* (Stefan, 2012: 27). *"An die Suionen reihen sich die Stämme der Sitonen, sonst ähnlich und nur dadurch unterschieden, daß ein Weib sie beherrscht[15]"* (Stefan, 2012: 36). *"Jagd muß gleicherweise Männer wie*

[10] Türkçe çevirisi Mine Hatapkapulu'un çevirisi aracılığıyla verilmiştir. "Kadınlara danışmaktan çekinmez ve öğütlerini hiç hafife almazlar "(Hatapkapulu, 2006: 35).
[11] "… ama eskiden de Aurinia'ya ve böyle pek çok kadına; dalkavukluk ederek değil de tanrılaştırarak taparlardı "(Hatapkapulu, 2006: 35).
[12] "Çeyizi kadın kocasına değil, koca karısına verir "(Hatapkapulu, 2006: 49).
[13] "Zina işleyen kadının koca onun saçını keser, çırılçıplak soyup akrabalarının gözü önünde evden sürüyerek köy boyunca kamçılaya kamçılaya götürür. Namusunu pazara çıkarmış kadın asla affedilmez ne güzelliği ne gençliği ne de zenginliği onun bir koca bulmasına yeter. Çünkü orada hiç kimse bu ayıbı güler yüzle karşılamaz, hiç kimse baştan çıkarmayı ve baştan çıkarılmayı zamanın modası olarak görmez "(Hatapkapulu, 2006: 51).
[14] "Kadınlar yas tutmak, erkekler içinde anımsamak onurlu bir davranıştır "(Hatapkapulu, 2006: 61).
[15] "Suiones kavminin yanında sitonların kabileleri vardır, tek şey dışında her bakımdan benzer özellikler gösterirler: Sitones kavmini bir kadın yönetir "(Hatapkapulu, 2006: 91).

Frauen ernähren: diese ziehen überall mit und heischen ihren Teil von der Beute[16]*"* (Stefan, 2012: 37).

"Germania" adlı eser okura Germen halkının karakteri, kadın toplumdaki rolü, toplumun değerleri, inançları ile ilgili bilgiler aktarmaktadır. Eser incelendiğinde, Germen halkının kadına önem verdiği ve aldatma dışında çoğu ahlaki düşünce ve değerde erkekle bir tutulduğu anlaşılmaktadır. Germen halkı, pagan dinine[17] inanmaktadır. Germen halkı pagan dinleri doğrultusunda şiir türünde sözlü eserler (Balad[18] ve hikâye türlerinde) oluşturmuşlardır. Ancak bu eserler sözlü olduğu için günümüze ulaşamamıştır. Alman yazını ve yazın tarihinde "Nibelungenlied[19]" (Nibelungen Destanı/ Şarkısı), "Waltharius[20]" (Waltharius Destanı/Şarkısı), "Hildebrandslied[21]" (Hildebrand Destanı/ Şarkısı), eseri yazılı olarak günümüze ulaşmıştır ve önemli eserler olarak kabul edilmektedirler. Pagan dini ve kültürü doğrultusunda eserlerde "doğa", "ölüm" vb. izleklerin ön planda olduğu söylenebilir.

[16] "Avcılık erkeklerin olduğu kadar kadınların da geçim kaynağıdır. Her yerde erkeklerin yanında dolaşırlar ve avdan hak talep ederler "(Hatapkapulu, 2006: 91).

[17] Tek tanrılı dinlerin dışında kalan, doğaya dayanan çok tanrılı inanç sistemini içeren dindir (Altunay, 2014).

[18]Almanca kelime anlamı "Die Ballade" dır. Balad, şiirin müziğe uyarlanmasıdır.

[19] Alman yazın biliminde ortak görüş olarak "Nibelungen Destanı/ Şiir" inin bir halk edebiyatı eseri olduğu ve on üçüncü yüzyılın anonim Bavyera- Avusturyalı bir şairin ele aldığıdır (Keleş, 2010). "… Kriemhild'di adı; güzel bir kadın oldu "(Umar, 2001:25). "Nice bahtsız kadın gözyaşı döktü bu yüzden "(Umar, 2001: 72). "Çoğu kez sevgi, sonunda acı ile ödül bulur "(Umar, 2001: 27) (…) "Vuruşuyordu Koca Hildebrand tam bir ejderha gibi "(Umar, 2001: 541) (…) "O, sevgi dolu sözlerle teselli etti onları "(Umar, 2001: 43) (…) "… tam bir yıl boyunca, Gunther Han'ın yurdunda. Tüm bu sürede hiç görmedi sevdiğini, önce içine sevgi dolduran ama bir yandan da çok acılar çektiren kızı "(Umar, 2001: 58). "Nibelungenlied" eserinde, "kadın", "ölümsüzlük", "ölüm", "ejderha" "kan" gibi izlekler kullanılmıştır.

[20] Alman yazını eseridir ve yazı dili Latincedir (Keleş, 2010). "Waltharius" eserinde "uzaklık", "taç", "hava" vb. izlekler kullanılmıştır.

[21]Yedinci ve dokuzuncu yüzyıl arasında yazıldığı düşünülmekte olan eser, yetmiş satırdan oluşturmaktadır (Akkaya, 1949). Hildebrandslied" eserinde, "esaret", "baba- oğul", "ölüm" gibi izlekler kullanılmıştır.

2.1.1 Orta Çağ Döneminde Kadın İzleği

Orta çağ, Alman yazın tarihinde M.S. 500- 1500 yılları arasını kapsayan bir dönemdir. Yazınbilimciler tarafından Orta çağ üç döneme[22] ayrılmıştır. Bunun nedeni siyasi anlamda Almanya'nın milli kimliğini tam olarak sağlayamamasıdır. Ülke küçük derebeylikleri ve küçük prensliklerden oluşmaktadır:

> *"... Derebeylikler ve prenslikler kendi sınırlarına sahip oldukları gibi her biri kendi yerel diyalektine de sahiptir. Kısmen birbirlerini bile anlamakta zorluk çeken bu karışık toplumun ortak bir edebiyatından söz etmek bu nedenle oldukça güçtür"* (Schumacher, 2010; akt. Bayraktar, 2021: 2).

Germen halkı, Orta çağda pagan dinine inanmayı geride bırakarak Hristiyanlığı kabul etmiştir. Hristiyanlık doğrultusunda gündelik yaşamlarını ve düşüncelerini oluşturmuşlardır. Orta çağda kadın- erkek algısı arasında ayrımlar görülmeye başlanmıştır. Kadınlar mirastan ve yüksek gelirli mesleklerden uzak tutulmuştur. Bu doğrultuda kadınlar tüm günahların sebebi olarak görülmüş ve kadınların şeytanla iş birliği yaptığına inanılmıştır. Kilise, bu düşünceleri yaygınlaştırmış ve desteklemiştir (Genç, 2011; Uçkun, 2017; Bayraktar, 2021):

> *"Orta çağ Avrupası için kadın, inandıkları dinin peygamberi Hz. İsa'nın annesi Meryem söz konusu olduğunda el üstünde tutulacak kadar kutsal, ilk günahı işleyerek tüm insanlığı günah içinde doğmaya mahkûm ettiği, çekilen acıların sebebi olduğun için, Havva söz konusu olduğunda bir o kadar sıradan ve hatta denetim altında bulundurulması gereken bir varlıktır..."* (Genç, 2011: 241).

Olumsuz durumlar (veba, sel, kıtlık vb.) yaşandığında, kadınlar bu durumların nedeni olarak gösterilmiştir. Günlük hayatta batıl inançlar kadınları aşağılamak için kullanılmıştır. Çoğu kültür ve inanışta doğumun "kutsal" olduğu kabul edilmesine rağmen, Orta çağda yalnızca "kirlilik" anlamına gelmektedir (Genç, 2011; Uçkun, 2017).

[22]İlk olarak 750-1170 yıllar arası "Erken Orta Çağ" olarak, ikinci olarak 1170- 1270 yılları arası "Yüksek Orta Çağ" olarak, son olarak ise 1270-1500 yılları arası "Geç Orta Çağ" olarak sınıflandırılmıştır (Bayraktar, 2021).

Toplum kadınları zayıf ve duygusal varlıklar olarak tanımlamıştır. Buna rağmen toplum kadınları cadı[23] olmakla ve büyü ile ilişkilendirmiş ve büyülerinden korkmuştur. "… Orta çağda kadınlar ve engelli çocuklar cadı veya şeytan olarak kabul edilmiş ve kötü ruhları kovma duası anlamına gelen exorsismus adetine göre ölümle cezalandırılmışlardır" (Uçkun, 2017: 3). Bu anlamda Orta çağda toplum kadınları günahkâr olarak algılanmıştır. Kadınların günlük yaşamlarında hiçbir söz hakları yoktur. Fakat aynı zaman içerisinde kadının toplum tarafından belirli konularda yüceltildiği de görülmektedir. Bu dönemde toplum içinde kadının varlığı ile ilgili zıtlık ve çatışmalar söz konusudur.

Gottfried von Strassburg'un "Tristan und Isolde[24]" eseri, Alman Orta çağ yazınında kadın izleğinin kullanıldığı önemli eserlerdendir. Eserde iki krallığı birleştirecek ve bu krallıklara barışı getirecek siyasi bir evlilik kadının (Isolde) fikri sorulmadan planlanmaktadır (Bkz. İnandı, 1987).

Eserde kullanılan kadın izleği aracılığıyla Orta çağda kadının rolü üzerine düşünceler ve önemli bilgiler okura iletilmek istenmektedir. Bu anlamda eserde Orta çağ zihniyeti kadını sadece politik amaçlar doğrultusunda sevgisiz bir evliliğe mahkûm etmektedir. Bu evlilikte beklenen kadının sessiz kalıp kabullenmesi, sadakatli olması ve eşinin onurunu korumasıdır. Yazar eserinde kullandığı kadın izleği ile Orta çağ toplumunun kadın hakkındaki düşünce ve değerleri okura aktarmış ve eleştirmiştir.

[23] Tarihte yazılı kayıtlar aracılığıyla bilinen en eski cadı M.Ö. onuncu yüzyılda yaşandığı rivayet edilen Endor bilicisi Endora'dır. Antik Yunanda ise Homeros eserlerinde okura; otlardan, kabuklardan ve sulardan büyü yapan "Trakyalı Hekate" nin büyücülüğünü aktarmaktadır (Karaküçük Arslan, 2010).

[24] Gottfried von Strassburg, İrlanda efsane kültüründen esinlenmiş ve bu doğrultuda efsaneyi eserinde uyarlayarak 1210 yılında nazım şeklinde yazılmıştır (Bayraktar, 2021).

2.1.2 Barok Döneminde Kadın İzleği

Alman yazınında Barok[25] dönemi on yedinci yüzyılı kapsamaktadır. Barok döneminin arka planını" Otuz Yıl Savaşları[26] " oluşturmaktadır. Otuz Yıl Savaşları nedeniyle Avrupa'da kan, eziyet, ölüm, ölüm korkusu, açlık vb. dönemin özelliğini yansıtmaktadır. Bu anlamda Barok döneminde yaşayan toplum, savaşın getirdiği olumsuzluklar nedeniyle tükenmiştir ve dünyevi hayatın geçici olduğunu düşünmektedir. Bu düşünceler doğrultusunda hayatlarının her alanında (moda, edebiyat, günlük hayat, mimari vb.) aşırılığa ve süse bürünmüşlerdir (Aytaç, 2012). Bu doğrultuda Barok döneminde estetiğin ön planda olduğu söylenebilir.

Barok yazınında "bu dünya- öbür dünya", "dünyevi- manevi", "yaşama sevinci- ölüm korkusu", "canlılık- ölüm" gibi zıt konulara ilgi gösterilmiştir (Aytaç, 2012). Barok yazın türlerinde ise şiir[27] ön plandadır.

Barok döneminde genel olarak soylu kadın ve alt tabakadan olan kadın arasında fark yoktur. Kadın bazen yüceltilmiş bazen de alçaltılmıştır. Kadınların günlük yaşamı klasik bir şekildedir. Erkek her anlamda özgürken; kadın ev işleri, çocukların bakımı vb. işleri üstlenmektedir. Toplum değer ve görüşleri kadınların eşlerine ve ailesine hizmet etmesidir (Ferro, 2018).

Şair Andreas Gryphius, "Catharina von Georgien oder bewährte Beständigkeit[28]" (1647) (Gürcistanlı Katerina ya da Hakiki Sadakat) adlı eserinde

[25] Barok kelimesi, Portekizcede "oval inci" anlamına gelen "Barroco" kelimesinden gelmektedir (Aytaç, 2012).
[26] Otuz Yıl Savaşları (Alm.: "der Dreißigjährige Krieg") Avrupa toprakların 1618–1648 yılları arasında Katolikler ve Protestanlar arasında yaşanan din nedeniyle yapılan mezhep çatışmalarıdır. Alman nüfusunun üçte biri bu savaşta hayatını kaybetmiştir (Nakiboğlu, 2020).
[27] Martin Opitz ve Andreas Gryphius dönemin öncü şair ve yazarlarıdır. Martin Opitz'in kaleme aldığı "Buch von der Deutschen Poeterei" (Alman Şair Sanatı Kitabı,) eserinde, Alman yazınında biçim ve üslubun nasıl olması gerektiğini üzerine çalışmıştır. Opitz Alman yazınına "Sone" türünü de bu çalışmayla kazandırmıştır. Sone, dörtlük ve iki üçlükten oluşan şiir biçimidir.
[28] Eser, biçim ve üslup olarak Martin Opitz'in kaleme aldığı "Alman Şair Sanatı Kitabı" doğrultusunda oluşturulmuştur. Alexandriner ölçüsü kullanılarak yazılan eser bir trajedidir. Märtyrer drama olarak bilinmekte ve bu drama türü aziz veya azizelerin dini için acı ve işkence çekişini işlemektedir (Aytaç, 2012).

kadın izleğini kullanmıştır. Aynı zamanda eserin adında kadın isminin geçmesi bile o dönem için önemli bir semboldür. Eserde kullanılan kadın izleği ile "hayatın anlamsızlığı", "ölüm" ve "inanç uğruna ölüm" gibi düşünce ve olgular okura aktarılmaya çalışılmıştır.

2.1.3 Aydınlanma Döneminde Kadın İzleği

Aydınlanma dönemi[29] on yedinci yüzyıl ve on sekizinci yüzyılı kapsamaktadır. Filozoflar, yazarlar vb. burjuva ve aristokratların kan bağı sistemini, düzenlerini ve dayattıkları kurallar doğrultusunda yaşamayı kabul etmemektedirler.

> Immanuel Kant'a göre Aydınlanma*:" Aufklärung ist der Ausgang des Menschen, aus seiner selbstverschuldeten Unmündigkeit. Unmündigkeit ist das Unvermögen, sich seines Verstandes, ohne Leitung eines anderen zu bedienen. Selbstverschuldet ist die Unmündigkeit, wenn die Ursache derselben nicht am Mangel des Verstandes, sondern der Entschließung und des Mutes liegt, sich seiner ohne Leitung eines andern zu bedienen. Sapare aude! Habe Mut, dich eines einen Verstandes zu bedienen! ist also der Wahlspruch der Aufklärung[30] "*(Kant, 1794).

Aydınlanma döneminde sosyal, felsefi vb. düzeyde birçok ilerleme ve mevcut düşünme şeklinde değişiklikler yaşanmıştır. Aydınlanma yazını da bu doğrultuda gelişmiştir. Aydınlanma yazını eserlerinde "akıl", "insanlık", "güzellik", "mantık", "ahlak", "namus" vb. olguları ön plana çıkmaktadır. Sanat, aydınlanmış bir dünya görüşü doğrultusunda insanları eğitmek için bir araç olarak görülmüştür (Aytaç, 2012). Bu anlamda, Aydınlanma yazını yazarları eserlerinde güncel konuları ele almış ve işlemişlerdir. Bu dönemde burjuva trajedisi[31] ve burjuva dramı ortaya çıkmış ve gelişmiştir (Deick, 2008).

---

[29] Almanca kelime anlamı "Aufklärung" dur.

[30] Tarafımdan çevrilmiştir. "Aydınlanma, insanın kendi suçu olan ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Bu ergin olamama durumu, insanın kendi aklını bir başkasının yardımını almadan kullanamamasıdır. İnsan, ergin olmama durumuna kendi düşmüştür, bunun nedeni aklın kendisinde olmadığı, aklı başkasının yardımını almadan kullanma kararlılığı ve cesareti olmayan insandadır. Sapare aude sözü "aklını kullanma cesareti göster" aydınlanmanın parolasıdır".

[31] Aydınlanma döneminde ortaya çıkan bir drama biçimidir. Bu drama biçiminde burjuva statüsündeki insanların kaderlerini göstermesi amaçlanmaktadır.

Avrupa'da kadın ile ilgili değer ve düşünce değişimleri Aydınlanma döneminde başlamıştır. İdealist felsefe ile birlikte kadının toplum içindeki konumu ve hakları ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu yüzyıl da kadınlar okuma yazma olanağı elde etmeye ve ait oldukları toplumun onlara karşı eşitsiz davranması sorgulamışlardır. Kadınlar toplum içindeki her alanda konumları ve hakları için mücadele etmeye başlamışlardır (Bkz. Başçı, 1999).

Gotthold Ephraim Lessing[32], Aydınlanma dönemi yazınının önemli yazarlarından biridir. "Emilia Galotti[33] " (1772) isimli burjuva trajedisinde kadın izleğini kullanmasının yanı sıra, esere sadece "kadın" ismini vermesi o dönem koşulları doğrultusunda dikkat çekici bir gelişmedir. Eserde kullanılan kadın izleği ile yazar "ahlak", "fedakârlık", "güzellik" "ölüm" gibi düşünce ve değerleri okura iletmiştir.

2.1.4 Alman Klasisizmi Döneminde Kadın İzleği

Alman yazın tarihinde yazınbilimciler tarafından Alman Klasisizmi[34] olarak adlandırılan Klasizm, Goethe[35] 'nin İtalya gezisi (1786) ile başlar ve Goethe'nin ölümüne (1832) kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Klasizm yazını, yazında "klasik antik" örneklerle ilişkilidir ve klasik antik üslup biçimlerini ve konularını kullanılmaktadır (Aytaç, 1990). "… Yunan biçim sanatıyla Alman düşüncesinin sentezidir Klasizm" (Aytaç, 2012: 127). Bu anlamda yazarların eserlerinde antik Yunan mitolojisi ön plandadır. Bu dönemde akıl- duygu dengesi önemsenmektedir.

[32] Kendisi oyun yazarı, yazın ve sanat eleştirmeni olmasının yanı sıra ilahiyatçıdır (Aytaç, 2012).
[33] Beş perdelik olarak ele alınan burjuva trajedisidir. Düz yazı şeklinde yazılmıştır (Aytaç, 2012).
[34] Almanca kelime anlamı "Weimarer Klassik" dir.
[35] Johann Wolfgang Goethe 1749-1832 yıllarında yaşamış Alman yazın tarihi incelendiğinde üzerine çalışmalar yapılmış ve birden fazla yazın dönemi ve akımın ("Fırtına ve Coşku Akımı", "Alman Klasisizmi" ve "Alman Romantizmi") özelliklerini yansıtan eseri bulunmaktadır. Aynı zamanda yakın arkadaşı Friedrich Schiller (1759-1805) ile birlikte Alman Klasisizmi'nin öncüleri kabul edilmektedirler.

Klasik yazın eserlerinde "Sone" türü ön plana çıkmaktadır. "Kural", "düzen", "insan", "erdem", "uyum" vb. kavramlar bu yazında önemlidir.

Klasik dönemde de toplumun kadınlar hakkında düşünce ve değer değişimleri bir önceki dönemde (Aydınlanma) olduğu gibi devam etmektedir. Bu dönemde kadınlar ev hayatlarını sürdürmelerinin yanı sıra sosyal hayata (ev işleri dışındaki aktiviteler vb.) daha sık katılım göstermişlerdir. Toplumda hala kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik düşüncesinin devam etmesinin yanı sıra kadın haklarında birtakım gelişmeler yaşanmıştır (Bandet, 2006).

Goethe'nin "Faust[36] " adlı eserinde kadın izleği kullanılmıştır. Goethe eserinde kullandığı kadın izleği (Gretchen, Helene) ile okuruna "insan", "erdem", "uyum", "sınırlılık", "gerçek sevgi" gibi kavramları aktarmaktadır.

2.1.5 Alman Romantizm Döneminde Kadın İzleği

Alman Romantizm dönemi, Aydınlanma ve Klasik dönemlerin düşüncelerine karşıt bir akım olarak on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Alman Romantizmi genel olarak "Erken Romantizm[37] " ve "Geç Romantizm[38] " olarak incelenmektedir. Bu dönemde diğer yazınsal dönemlere göre kadın şair ve yazarlar[39] daha fazla ortaya ve ön plana çıkmıştır. Bu akımın karşıtlığı, duygu ve düşünceler ile ortaya konulmuştur. Romantik yazarlara ve şairlere göre duygu, düşünceden daha

[36] Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü 1808 yılında yayınlanmıştır. Eseri ikinci bölümü ise 1831 yılında yayınlanmıştır. Eser Türkçeye şarkı mısraları harç düz yazı şeklinde çevrilmiştir.

[37] Almanca kelime anlamı "Frühromantik"dir. Friedrich Schlegel, Novalis, August Wilhelm Schlegel, Ludwig Tieckt, Friedrich Schelling, Erken Romantizm 'in önemli temsilcileridir. Erken Romantizm yazınının önemli türleri; roman, şiir (lirik şiir), hikâye, masal (mucizevi masal), özdeyiştir (Aytaç, 2012). Ayrıca birçok edebi türün bir araya getirilmesiyle (masal, efsane, şarkı, şiir vb.) içeren eserlerde oluşturulmuştur.

[38] Almanca kelime anlamı "Spätromantik" dir. E.T.A Hoffmann, Joseph von Eichendorff, Grimm Kardeşler önemli temsilcileridir. Geç Romantizm yazının önemli türleri; halk masalları, roman, kısa hikâyedir (Aytaç, 2012).

[39] Sophie Albrecht (1757- 1840), Caroline Schelling (1763- 1809), Dorothea von Schlegel (1764- 1839), Sophie Mereau (1770- 1806), Rahel Varnhagen von Ense (1771- 1833), Karoline von Günderode (1780- 1806), Bettina von Arnim (1785- 1859) ve Annette von Droste- Hülshoff (1791- 1848), Alman Romantizm döneminde önemli kadın yazar, şair ve düşünüler olarak kabul edilmektedir.

üstündür. Bu duygular; "geçmişe duyulan özlem", "doğa duygusu", "bireysellik" vb. gibi duygulardır (Aytaç, 2012). Romantik yazın sanatçıları, duygularını sadece sanat[40] yoluyla ifade edilebileceğini düşünmüşlerdir. Yazarların ve şairlerin birçoğu, Johann Gottlieb Fichte'nin "tin", "özgür", "mutlak ben[41] " kavramlarından etkilenmişlerdir. Romantik yazında sanatçılar için yaşam, sonsuz bir oluşumdan var olmaktadır.

Romantik dönemde kadınların artık sabit bir rolü yoktur. Kadınlar toplumda kabul görmeye başlamış ve toplum kadınlar hakkında daha ileri görüşlü olmuştur. Kadınlar kendi eşlerini seçebilmişler ve çalışma hayatına atılabilmişlerdir. Bu anlamda kadın hakları genişlemiştir. Kültürel ve sosyal yaşama hâkim olan erkek dünyasıyla, üst düzey sınıfa mensup kadınların bu dünyaya katılmaları mümkün olmuştur (Reuter, 2002).

Novalis[42], Romantizm döneminin önemli öncü şairlerinden ve düşünürlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Aytaç, 2012). Novalis, 'Heinrich von Ofterdingen[43] " eserinde kadın izleğini kullanarak Romantizmin ana hatlarını okura en iyi bir şekilde yansıtmaktadır. Eserde kullanılan kadın izleği aracılığıyla; "aile", "dostluk", "sonsuz aşk", "ölüm", "özlem" vb. duyguları okura iletilmeye çalışılmıştır.

2.1.6 Gerçekçilik Döneminde Kadın İzleği

Gerçekçilik dönemi[44] on dokuzuncu yüzyılın ortalarında başlamıştır. Gerçekçilik dönemi yazınları, "gerçeğin, gerçek olanın" objektif bir şekilde ele alınmasının yanı sıra daha sanatsal eserlerdir. Gerçekçi yazarlar ve şairler kendilerini

[40] Romantik yazında; biçim ve türler birleştirilebilmeli, her konu işlenebilmelidir (universalpoesie).
[41] Johann Gottlieb Fichte'nin 'tin', 'özgürlük', 'mutlak ben' kavramları olgu değil, bir eylemdir. Fichte, 'tin' in yaratıcı gücünü içeren mutlak özgürlüğü savunmaktadır. Fichte'nin özellikle 'özgür ben' görüşü romantik sanatçıları etkilemiştir.
[42] Yazarın gerçek adı Friedrich Freiherr von Hardenberg'tir. Novalis takma adıdır.
[43] Novalis tarafından on sekizinci yüzyılın sonlarında yazılmıştır. Fakat Novalis eserini tamamlayamamış ve hayatını kaybetmiştir. Eser, Novalis'in arkadaşı Friedrich Schlegel ve Ludwig Tieckt tarafından yayınlanmıştır.
[44] Almanca kelime anlamı "Poetischer Realismus" dur.

hem romantizm öznelliğinden hem de acımasız bir gerçeklikten bu şekilde korumuşlardır[45] (Aytaç, 2012).

Gerçekçilik döneminde toplum, kadını sosyal hayatta erkek ile eşit olarak görmemektedir. Toplumun düşüncesine göre kadın söylenilene "itaat" etmelidir. Kadının bu dönemde de toplumda ve kilise de söz hakkı yoktur. Kadının aile hayatında evli değil ise babasının, evli ise eşinin sözünü dinlemelidir görüşü yaygındır (Lektürehilfe.de, 2014).

Gerçekçilik döneminin önemli yazarlarından olan Theodor Fontane "Effi Briest[46] " eserinde ve Theodor Storm "Aquis Submersus[47] " eserinde kadın izleğini kullanmıştır. Storm eserinde kullandığı kadın izleği ile okura "ölüm", "aşk", "kader", "itaat" gibi kavramları dönemin özellikleri doğrultusunda aktarmıştır.

2.1.7 Natüralizm Döneminde Kadın İzleği

Alman yazınında Natüralizm[48] dönemi, on dokuzuncu yüzyılın son yirmi-otuz yıllarını kapsamaktadır. Natüralist yazarlar doğayı ve çevreyi, duyularla algılanan gerçekliği bire bir yansıtmayı eserlerinde estetik ilke edinmişlerdir. Bu dönemde endüstrileşme süreci doğrultusunda büyük şehirler ortaya çıkmıştır ve gerek toplumu

[45]Gerçekçilik dönemi çalışmanın III. Bölümünde detaylı olarak incelendiğinden burada kısaca dönem hakkında bilgi verilmiştir.

[46]Bu yazar ve eser çalışmanın III. Bölümünde detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmada, eserde baskılanan kadın izleği üzerinde yoğunlaşılmıştır. Bu eser ile ilgili yazınbilimsel araştırmalar ve çalışmalar yapıldığı gibi birçok farklı bilim alanlarında araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara, gerek farklı uluslara ait yazınsal eserlerle birlikte bu eserdeki karakterin analizinin yapılması olarak (örn. Eğilmez, 2007), gerek farklı uluslara ait yazınsal eserlerin konu doğrultusunda karşılaştırılması yapılarak (örn. Dönmez, 2011) ya da bu eserdeki izleklerin incelenilmesi olarak (örn. Dayıoğlu, 2012), eserin toplumsal anlamda eleştirdiği değer yargılarının incelenmesi olarak (örn. Kul, 2011) ve eserin kaynak dilden hedef dile çevrilme sürecinin incelenmesi gibi örnekler verilebilir (örn. Öncü, 2012; Gülmüş, 2013).

[47] Eser 1875 yılında okura sunulmuştur.

[48] Natüralizm dönemi, Pozitivizm düşüncesine dayanmaktadır. Pozitivizm felsefesinin kurucusu August Comte'tur (1798- 1857). Comte insanların gelişimini "soy", "çevre" ve "zaman koşulları" nın etkilediğini düşünmüştür (Aytaç, 2012; Perk, 2018). Comte insanların gelişimi aşamalara ayırmıştır. Bu aşamalar, "çocuk", "genç", "yetişkin" dir. Natüralist yazarlar eserlerinde karakterlerin konuşmalarını tasarlarken bu üç aşamaya dikkat etmiş, konuşmaları bu aşamalara göre tasarlamıştır.

gerek sosyal düzeni etkilemiştir (ekonomik anlamda bozulmalar ve insanların ahlaksal olarak bozulmaları söz konusudur). Natüralizm dönemi sanatçıları gerçekliği Realizm dönemi sanatçıları gibi sanat bir şekilde ele almamış, gerçekliği olduğu gibi eserlerinde okurlarına aktarmışlardır. Yazarlar ve sanatçılar bunu saniye üslubunu[49] kullanarak gerçekleştirmiştir (Aytaç, 2012).

Natüralizm yazınında; roman, hikâye, inceleme, doğa betimlemeleri ön plandadır. Eserlerin konuları genellikle "kötü", "çirkin", "kargaşa", "büyük şehir", "birçok insan" vb. olumsuz kavramları içermektedir.

Natüralizm döneminde de kadın- erkek eşitliği tam olarak gerçekleşmemiştir. Bu dönemde kadınların eğitimi erkeklere göre hala daha kısa sürelidir. Topluma göre kadın, anne ve eş konumundadır. Toplum, kadının iyi bir insan ve eşine sadık bir eş ve her durumda itaatkâr olması gerektiğine inanmaktadır. Toplum için önemli olan diğer şeylerden biri de kadının çok sayıda doğum gerçekleştirmesi beklentileridir. Ancak sanayileşmeden dolayı kadınlar arasında istihdam artmıştır. Ayrıca kadınlar için bazı koruyucu yasalar çıkartılmış ve toplum tarafından aşağılanan kadının imajı bu anlamda iyileştirilmeye çalışılmıştır (Kutscheidt, 2009).

Naturalizm döneminin önemli yazarlarında olan Gerhard Hauptmann[50] "Vor Sonnenaufgang[51] " (Şafaktan Önce) adlı eserinde ve Georg Büchner "Woyzeck[52] " adlı

---

[49] Alm.: "Sekundenstill" dir. Saniye üslubunu o dönem kullanan önemli yazarlar Gerhard Hauptmann ve Arno Holz' dur (Perk, 2018). Saniye üslubu yöntemi olayların bütün ayrıntılarıyla okura aktarılmasıdır. Arno Holz (1868- 1929) saniye üslubu yöntemi doğrultusunda bir formül oluşturmuştur: "Sanat= Doğa =>(Çevre) – Yazar". Bu formüle göre sanat, yazar olmadan doğanın yansımasıdır (Perk, 2018).

[50] Gerhard Hauptmann (1862- 1946), Natüralizm döneminin önemli yazarlarındandır. Eserlerinde oluşturduğu çevre tasvirlerinde, karakterlerin ruh yapısını tam olarak okuruna yansıtmaktadır (Aytaç, 2012).

[51] Eser 1889 yılında yayınlanmıştır.

[52] Dram türünde kaleme alınan eser Georg Büchner'in ölümü nedeniyle tamamlanamamış daha sonraki yıllarda yayınlanmıştır. "İnsanı geldiği aileye ve bağlı olduğu sosyal çevreye bağımlı, acı çeken, pasif ve sömürülen bir yaratık olarak gören Natüralist dram kahramanlarının öncüsüdür Woyzeck "(Aytaç, 2012: 333). Büchner dram türündeki eserinde kadın izleğini iki farklı şekilde kullanarak okura sunmuştur. İlk olarak "Maria" adlı kadın karakter ile bu dönemin kadını betimlenmiştir. İkinci olarak eserin içindeki bir antimasalda kız figürünün Maria karakteri aracılığıyla okura aktarılmasıyla sağlanmıştır. Büchner kız figürü ile yalnızlığı ve masallardaki mutlu sonun her zaman olmadığı düşüncesini okura iletmektedir. Büchner'in eserinde oluşturduğu antimasal, Grimm kardeşlerin derlediği "Die Sterntaler" (Altın Yağmuru) adlı masala dayanmaktadır (Bkz. Kargı, 2014).

eserinde kadın izleğini kullanmıştır. Hauptmann kullandığı kadın izleği ile okura "iyi", "kötü", "ahlaksızlık", "aşk" kavramları sunulmuştur. Büchner ise eserinde kullandığı kadın izleği ile "yalnızlık", "anı yaşamak", "mutsuzluk" kavramlarını okura iletmiştir.

2.1.8 Yeni Bireycilik Akımında Kadın İzleği

Yeni Bireycilik[53] akımı, Alman yazınında yirminci yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Bu akımda sanatçılar eserlerinde öznel algı ve duygulara odaklanmakta ve özel olanı ortaya çıkarmaktadır. "Yeni Bireycilik" terimi yazın eleştirmeni Marcel Reich- Ranicki tarafından ortaya atılmıştır[54] (Biess, 2008).

1960'lı ve 1970'li yıllarda yaşanan "Kadın Hareketi", kadınların haklarını aramalarında önemli katkılar sağlamıştır. Toplumdaki kadına karşı olumsuz düşünceler, kadına yönelik eşitsizlik, kürtaj kısıtlamaları vb. konular bu dönemde yaşanan sorunları yansıtmaktadır. Kadınlar toplumdaki konumları, sosyal ve hukuksal hakları için mücadele etmişlerdir. Bu dönem içerisinde Kadın yazınının ve kadın ile ilgili eserlerin çoğalmasıyla beraber, kadınlar hareketinin olumlu sonuçları kısa sürede kadınların sosyal, çalışma ve özel hayatlarında iyileştirmeler yaşanmasıyla gelişim göstermiştir (Nave- Herz, 1997; Zellmer, 2011; Kaiter, 2016).

Yeni Bireycilik akımı yazarlarından Heinrich Böll "Die verlorene Ehre der Katharina Blum[55] " eserinde ve Ingeborg Bachmann "Malina" eserinde kadın izleğini kullanmıştır. Bachmann eserinde kullandığı kadın izleği ile okura "güzellik", "kimlik arayışı", "eşitlik" gibi dönemin düşüncelerini iletmiştir.

---

[53] Almanca kelime anlamı "Neue Subjektivität" dır.

[54] Yeni Bireycilik akımı çalışmanın IV. Bölümünde detaylı olarak incelendiğinden burada kısaca akım hakkında bilgi verilmiştir.

[55] Bu yazar ve eser, çalışmanın IV. Bölümünde detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmada, eserde baskılanan kadın izleği üzerine yoğunlaşılmıştır. Bu eser ile ilgili yazınbilimsel araştırmalar ve çalışmalar yapıldığı gibi birçok farklı bilim alanlarında araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara, gerek eserin toplumsal anlamda eleştirdiği durumların incelenmesi olarak (örn. Olsen, 2012), gerek eserdeki karakterlerin analizinin yapılması olarak (örn. Topçu, 2017), toplumsal ve bireysel değerler çatışması doğrultusunda incelenilmesi olarak (örn. Sibalic, 2020), eserin kaynak dilden hedef dile çevrilmesi doğrultusunda incelenmesi gibi örnekler verilebilir (Kiriş, 2002; Lundsten, 2017).

III. BÖLÜM

3. Gerçekçilik Dönemi

Alman yazın tarihinde Gerçekçilik[56] olarak isimlendirilen dönem, 1850-1890 yılları arasını kapsamaktadır ve Romantizmin gerçeklikten uzaklaşmasına ve aşırı duygusallığı ilke edinmesine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Gerçekçilik kavramının kaynağı Rasyonelliktir[57]. Alman yazınında bu dönem "Şiirsel gerçeklik[58] " olarak isimlendirilmiştir. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bu dönem sürecinde insanların her anlamda yaşam koşullarını değiştiren siyasi, sosyal, ekonomik ve teknik düzeyde gelişimler söz konusu olmuştur. Bu değişim ve gelişimler Gerçekçilik döneminin tarihsel arka planını oluşturmaktadır. Gerçekçilik döneminin tarihsel arka planı ise Sanayi Devrimi (1760) ve Fransız Devrimi (1789) etkisiyle yaşanan, Alman tarihini ve yazınını siyasal ve kültürel anlamda etkileyen "Mart öncesi[59] " olarak isimlendirilen dönem ve ardından yaşanan "Mart Devrimi[60] " (1848)'dir. Küçük prensliklerden oluşan Almanya'nın ulusal devlet oluşumunu diğer Avrupa devletlerine göre geç tamamlamasının yanı sıra sanayileşme süreci de geç

[56] Gerçekçilik akımı, Fransa'da ortaya çıkmış ve Fransızca "realite" kelimesinden türetilmiştir (Fırıncıoğlu, 2016).
[57] Alm.: "Rationalität". TDK bu kavramı şu şekilde açıklamıştır: "… aklın kurallarına uygun, anlaşılabilir olan" (TDK, 2022).
[58] Alm.: "Poetischer Realismus". Alman yazın tarihinde dönemin bu şekilde isimlendirilmesinin nedeni, Alman Gerçekçilik eserlerinin diğer ulus yazın eserlerine göre daha sanatsal bir şekilde oluşturulmasıdır. Yazarlar ve şairler, bu dönem özelliklerini taşıyan eserlerini oluştururken daha şiirsel, sanatsal olarak eserlerini okuyucuya aktarmayı amaçlamışlardır. Dolayısıyla eserlerde sanatsallık ön plandadır.
[59] Alm.: "Vormärz Epoche". Alman yazın tarihi incelendiğinde bu terimin 1815- 1848 yılları arasını kapsayan süreci tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir. (1815 yılında yapılan Viyana Kongresi ile başlamış, 1848 yılında yaşanan devrim ile sonuçlanmıştır.) Fransız Devriminden etkilenen Alman toplumunun milli bilinci oluşmuş ve Avrupa'da savaşan Napolyon'a karşı milli birlik oluşturulmuştur. Bu anlamda Alman toplumunda milli bir düşünce oluşmuş, siyasal ve sosyal yapıda değişim fikirleri ortaya çıkmıştır (Aytaç, 2012).
[60] Alm.: "Märzrevolution". Birçok sayıda küçük prensliklerden oluşan Almanya'nın, Alman ulus devleti olarak oluşturulmasını, siyasi hükümetin demokratikleşmesini ve anayasanın sosyal olarak düzenlenmesini amaçlayan bir devrimdir.

başlamıştır. Sanayileşme süreci[61] ile insanların yaşam koşulları, statüleri, düşünceleri ve değerlerinde değişiklikler meydana gelmiştir (Weber, 2020).

Gerçekçilik dönemi yazarlarını ve sanatçılarını Pozitivizm[62] ve Tarihsel Materyalizm[63] gibi felsefi düşünceler etkilemiştir. Birey olarak toplumun içerisinde insanın rolü üzerine düşünceler ön plana çıkmıştır. Bu düşünceler doğrultusunda Gerçekçilik döneminde yaşayan insanlar Hristiyan dünya görüşünü, toplumu, bilimi, felsefi düşünceleri sorgulamıştır (Aust, 2000). Theodor Fontane, bir çalışmasında Gerçekçilik ile ilgili şu cümlelere yer vermiştir:

> *"Der Realismus ist die Widerspiegelung alles wirklichen Lebens, aller wahren Kräfte und Interessen im Elemente der Kunst"* (Fontane, 1963; akt. Aeenechi, 2016). *"Der Realismus will nicht die bloße Sinnenwelt und nichts als diese; er will am allerwenigsten das bloß Handgreifliche, aber er will das Wahre[64] ..."* (Fontane, 1963; akt. Aeenechi, 2016).

Alman yazın tarihi ve bilimi incelendiğinde Gerçekçilik dönemi eserleri sanayileşmenin beraberinde getirdiği günlük yaşamı ve toplumsal sorunları bireysel olarak duygulara fazla yer verilmeden, olduğu haliyle ve ayrıntılarıyla betimleme, okura anlatma ilkesine dayanmaktadır:

> *"Poetik realizmin hedefi, kavranabilen dünyayı tarafsız bir şekilde gözlemlemek ve anlatıp dile getirmektir. Gerçekliğin dışında kalan her şey, bu arada şairin kendi duygu ve düşünceleri, elden geldiğince söz konusu edilmiyordu. Öznel ve nesnel dünyanın kesin sınırlarla birbirinden ayrıldığı inancı, bu tutumun başlıca nedeni olmuştur"* (Aytaç, 2012).

---

[61] Sanayileşme sürecinde "Proletarya", (işçi) sınıfını ortaya çıkarmıştır. İnsanlar çalışmak amacıyla köy gibi küçük yerleşim birimlerini gerilerinde bırakmışlar böylece şehirleşme başlamıştır. İnsanların sosyal, ekonomik yaşamları, bu süreç doğrultusunda değişmiştir.

[62] Pozitivizm felsefi düşüncesi ile ilgili bilgilere II. Bölüm' "2.1.7 Naturalizm Döneminde Kadın İzleği" başlığı içerisinde yer verilmiştir. Pozitivizm felsefesinden ilk olarak Gerçekçilik dönemi yazar ve şairlerini etkilemiştir. Ancak Naturalizm yazar ve şairleri bu felsefenin düşüncelerini ilke edinmiş ve eserlerini bu felsefi düşünce doğrultusunda oluşturmuştur.

[63] Alm.: "Der historische Materialismus". Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından tarihin, sosyal ve ekonomik gelişimin diyalektik yasaya göre gerçekleştiğini ileri süren felsefi akımdır (Yurdakul, 2018).

[64] Tarafımdan çevrilmiştir. "Gerçeklik tüm yaşamın, tüm gerçek güçlerin ve ilgili sanat unsurunun yansımasıdır". "Gerçeklik sadece algılanan duyuların dünyasını ister, yani somut ve gerçek olanı ister".

Diğer Alman yazın dönemlerinden farklı olarak Gerçekçilik dönemi eserlerinde, siyasi veya sosyal arka planı bilinçli bir şekilde işlenmemiştir. Yazarlar ve sanatçılar genel olarak toplumda belirli bir statüde sayılan tüccar, çiftçi, zanaatkar vb. olarak bireye odaklanarak, toplumsal koşulların bireyin yaşamına etkilerini kendi yorumu olmadan ve bu etkileri doğrudan yargılamadan okura sunmuştur. Eserlerin içeriğinin sade ve gerçekçi bir şekilde ele alınmasının yanı sıra eserlerde kullanılan yazın dili de sade ve basit bir şekilde oluşturulmuştur. Bu doğrultuda okurun eserin dilini kolay bir şekilde anlayabilmeleri ve eserde yazarın okura iletmek isteği izleklerin düşünülebilmesi ve okurun kendi fikirlerini oluşturması amaçlanmıştır. Aynı zamanda Alman Gerçekçilik dönemi eserlerinin şiirsel olması, yazarların ve sanatçıların eserlerinde kullandıkları dil ile sağlanmıştır. Yazarların eserlerinde oluşturdukları olay kurgusunda ve seçtikleri izlekleri okura sunumlarında gerçekliğe yazınsal bir biçim vermişlerdir. "Realist üslup, büyük ölçüde konuya ve nesnelere bağlılık gösterir" (Aytaç,2012). Bu anlamda eserlerin kurgusunda kullanılan, günlük yaşam içerisinde özel olanı tasarlayarak belirlenen, özel olanı gerçeklikle birlikte ele almak amaçlanmaktadır.

Gerçekçilik dönemi eserleri düzyazı, lirik şiir ve drama şeklinde ele alınmıştır. Ancak genellikle dönemin yazarları tarafından düzyazı türü olan roman tercih edilmiştir. Genellikle yazarlar tarafından tarihsel[65], gelişim[66] ve sosyal[67] roman türlerinde eserler oluşturulmuştur (Aust, 2000; Zengin, 2011; Aytaç, 2012; Weber, 2020). Gerçekçilik dönemi eserlerinde "doğa", "gençlik", "güzellik", "çirkinlik", "birey", "kadın", "insan", "toplum", "geçmiş", "yaşanılan an", "vatan", "yabancılık", "kader" "hayat", "ölüm" gibi izlekler kullanılmıştır.

[65] Alm.: "Historischer Roman". Bu roman türü konusunu tarihten almaktadır. Bu tür romanlarda geçmiş ile ilgili bilgiler yer almaktadır.
[66] Alm.: "Entwicklungsroman". Bu roman türü kahramanın çeşitli durumlar yaşaması sonucunda gelişim sürecinin okura aktarılmasıdır.
[67] Alm.: "Gesellschaftsroman". Bu roman türü kahramanın yaşadığı çevreyi ve toplumu ve toplumun kültürünü okura iletmektedir.

Alman Gerçekçilik dönemi yazarları ve sanatçıları Friedrich Hebbel[68], Theodor Storm[69], Gottfried Keller[70], Conrad Ferdinand Meyer[71], Wilhelm Raabe[72], Gustov Freytag[73]'dır. Alman Gerçekçilik döneminin önemli temsilcisi kabul edilen yazar ise Theodor Fontane'dir. Fontane'in "Effi Briest" eseri Gerçekçilik döneminin özelliklerini ve ana hatlarını okura yansıtmaktadır (Zengin, 2011; Aytaç, 2012).

3.1 Theodor Fontane'in Hayatı

Alman Gerçekçilik döneminin önemli temsilcilerinden kabul edilen Heinrich Theodor Fontane, 1819 yılında Neuruppin şehrinde doğmuştur. Fontane'in eğitim[74] hayatına ailesi önem vermiştir. Eczacı olan babasının mesleğini devam ettiren Fontane, bu doğrultuda eğitim almış ve Berlin şehrinde on altı yıl bu mesleği sürdürmüştür. Bu yıllarda Fontane gazete aracılığıyla okumuş olduğu yazılardan etkilenerek edebiyata merak duymaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda eczacılığı bırakmış ve gazeteci olarak hayatını sürdürmüştür. Bu süreçte Berlin şehrinde edebiyat ve politika çevreleriyle ilişki kurmuş ve "Tunnel über der Spree" isimli yazın topluluğuna katılmıştır. Fontane'in ilk yazınsal eserleri şiir[75] ve novel[76] türündedir. Fontane roman türünde yazın hayatına geç[77] yaşlarda başlamıştır, ancak Gerçekçilik döneminin önemli ve unutulmaz eserlerini de roman türünde kaleme almıştır. Bunu

[68] Hebbel, 1813-1863 yılları arasında yaşamıştır. Gerçekçilik döneminde genellikle dram türünde eserler oluşturmuştur.
[69] Storm, 1817- 1888) yılları arasında yaşamıştır. Storm, genellikle novel ve şiir türünde eserler oluşturmuştur.
[70] Keller, 1819- 1890 yılları arasında yaşamıştır. Keller roman, kısa hikâye, şiir, novel gibi birçok yazınsal türde eserler oluşturmuştur.
[71] Meyer, 1825- 1898 yılları arasında yaşamıştır. Meyer, genellikle tarihi novel ve şiir türünde eserler oluşturmuştur.
[72] Raabe, 1831- 1910 yılları arasında yaşamıştır. Raabe, genellikle roman türünde eserler oluşturmuştur.
[73] Freytag, 1816- 1895 yılları arasında yaşamıştır. Freytag roman, hikâye ve dram türlerinde eserler oluşturmuştur.
[74]Anne Emilie Louise Fontane, oğluna okuma dersleri vermiştir. Baba Louis Henri Fontane ise oğluna Latince, Fransızca, coğrafya ve tarih eğitimi vermiştir (Aytaç, 2012).
[75] Fontane öğrencilik yıllarında İngiliz kültürüne ve yazınına ilgi duymuştur. Gazetecilik mesleğini icra ederken muhabir olarak İngiltere'ye gitmiş ve orada geçirdiği zamanın da etkisiyle ilk eserlerini oluştururken bu ulus yazınını kendine örnek almıştır.
[76] İlk eseri olan "Geschwisterliebe" (Kardeş Sevgisi) isimli eseri 1839 yılında yayınlamıştır.
[77] Yazınbilimciler tarafından Th. Fontane'nin Gerçekçilik dönemini tam olarak yansıtan ve öncü olarak nitelendirilen eserlerinin ellili yaşlarda ve roman türünde oluşturulduğu kabul edilmektedir.

gazetecilik mesleğine borçludur. Çünkü bu meslek Fontane'in gerçeklere bakış açısını, gerçekle olan algısını geliştirmiş ve onun yazın hayatında başarılı olmasını sağlamıştır.

Fontane, Emilie Rouanet[78] ile 1847 yılında evlenmiştir. Evliliğinin birinci yılında Mart Devrimi yaşanmış ve Fontane bu süreçte yaşanan savaşta görev yapmıştır. Tarihsel ve politik anlamda başarısızlıkla sonuçlanan bu devrim Gerçekçilik dönemi yazarları ve Fontane'in gerçekçilik anlayışında etkisi önemlidir. Fontane tarih ve siyasetle gençlik yıllarından beri ilgilenmiştir ve güncel olayları takip etmiştir. Fontane için tarihsel ve günlük hayatın akışında yaşanan olaylar yazınsal eserleri için önemli kaynaklardır. Bu kaynaklar Fontane'in eserlerinin kurgu, karakter, olay örgüsü vb. oluşturmasına yardımcı olmuştur. Fontane, novel ve roman türündeki eserlerini oluştururken gerçek hayatta yaşanan olaylarla eserlerinin tarihsel arka planı oluşturmuş ve bu olayları gerçekçiliğin sanatsal olarak ele alınmasıyla gerçekleştirmiştir (Aust, 2000). Fontane, 1891 yılında Schiller ödülünü kazanmıştır.

Fontane'in eserlerindeki gerçekçilik anlayışı öznel yorumlamalardan uzak, gerçeğin olgusal olarak yansıtılmasıdır. Ancak eserlerinde sosyal sistemi eleştirmekten geri kalmamıştır. Fontane eserlerinde kullandığı karakterler ve izlekler ile bu eleştirilerini okura iletmiştir. Bu doğrultuda Fontane eserlerini gerçekliği ve kurguyu bir arada kullanarak oluşturmaya çalışmış ve eserlerindeki karakterlerin psikolojik çözümlemeleri okura sunmuştur.

1898 yılında Berlin'de hayatını kaybeden yazarın onuruna her yıl "Theodor Fontane Sanat ve Edebiyat Ödülü" düzenlenmekte ve bu doğrultuda yetenekli yazar ve sanatçılar desteklenmektedir.

[78] Evlilikleri 48 yıl süren çiftin Rudolf (1852), Peter Paul (1853), Ulrich (1855), Theodor (1856), ve Friedrich (1864) isimli beş oğlu ve Martha (1860) isimli kızları olmuştur (Aust, 2000).

3.2 Theodor Fontane'in Eserleri

Fontane'in şiir, novel, drama, roman türünde eserlerinin olmasının yanı sıra öğrencilik yıllarında ve eczacılık, gazetecilik mesleklerini sürdürdüğü sürede mektup, savaş ile ilgili yazılar, gezi yazıları, günlük, inceleme ve gazete makaleleri, çeviri[79] gibi çalışmaları da mevcuttur.

Fontane'in şiir türünde kaleme almış olduğu "Gedichte" (Şiirler) adlı çalışması 1875 yılında yayınlanmıştır. Yazarın önceleri yayınladığı "Männer und Helden" (Erkekler ve Kahramanlar) (1850) ve "Gedichte" (Şiirler) (1851) eserlerini bir arada bu çalışmada derlemiştir. Çalışmada genellikle baladlar önemli bir yere sahiptir (Aytaç, 2012).

Fontane'in gazetecilik mesleğini sürdürürken görevlerinden edindiği tecrübe birikimiyle oluşturduğu gezi yazınları kronolojik olarak "Ein Sommer in London" (Londra'da Bir Yaz) (1854), "Jenseit des Tweed" (1860), "Reisebriefe vom Kriegsschauplatz" (Savaş Sahnesinden Gezi Mektupları) (1866), "Wanderungen durch die Mark Brandenburg" (1862), "Fünf Schlösser" (1889) yayınlanmıştır.

Fontane'in roman türünde oluşturduğu eserler kronolojik olarak:

- "Vor dem Sturm" (Fırtına Öncesi) (1878),
- "Grete Minde" (1880),
- "Ellernklipp" (1881),
- "Schach von Wuthenow" (Wuthenow Satrancı) (1883),
- "Unterm Birnbaum" (Armut Ağacının Altında) (1885),
- "Cécile" (1886),
- "Irrungen, Wirrungen (Yanılmalar) (1888),
- "Graf Petöfy" (1890),
- "Quitt" (1891),
- "Unwiederbringlich" (Geri Getirilmesi İmkânsız) (1892),
- "Frau Jenny Treibel" (1893),
- "Meine Kinderjahre" (Çocukluk Yıllarım) (1894),
- "Gefährliches Spiel" (Tehlikeli Oyun) (1894),

[79] Fontane, İngiliz yazar Shakespeare'in "Hamlet" isimli eserinin çevirisini yapmıştır.

- "Effi Briest" (1895),
- "Der Stechlin" (1897),
- "Von Zwanzig bis Dreißig" (Yirmiden Otuza Kadar) (1898)'dır.

Fontane'in novel türünde oluşturduğu eseler kronolojik olarak "L'Adultera" (1880), "Die Poggenpuhls" (1896), "Mathilde Möhring[80] " (1906)'dır. Yazar oluşturduğu birçok romanında kadınların ailede ve toplumdaki rolünü ele almıştır.

3.3 Theodor Fontane'in "Effi Briest" Romanı

Theodor Fontane'in Gerçekçilik dönemi eserlerinden biri olan ve çok bilinen romanı "Effi Briest", 1895 yılında yayınlanmıştır. Yazınbilimciler tarafından Fontane'in on dokuzuncu yüzyılın sonunda kaleme aldığı eseri, gerçekçilik döneminin önemli bir örneği ve sosyal bir roman olarak kabul edilmektedir (Aust, 2000; Zengin, 2011; Aytaç, 2012; Weber, 2020). Günlük hayatta yaşanan bir skandal[81] Fontane'e bu eseri oluşturması için ilham vermiştir. Bu anlamda eserin tarihsel arka planını gerçek bir hikâye oluşturmaktadır. Eser otuz altı bölümden oluşmaktadır. Romanda ele alınan süre on üç yıldır ve hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı[82] tarafından olay kurgusu anlatılmıştır. Fontane eserinde bu anlatım biçimini kullanarak okurun düşünmesini ve değerlendirme yapmasını amaçlamaktadır. Bu zamansız eserden yaklaşık beş[83] adet film ve televizyon uyarlaması yapılmıştır.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında toplum tarafından kadına biçilen değer ve düşünceler kadının aleyhineydi. Bu dönemde yaşayan kadınların kendileri hakkında karar vermeleri, sosyal ve siyasi hayata karışması toplum tarafından hoş karşılanmamaktaydı. Toplumun kadına biçtiği rol ise iyi eş olma, ev hanımlığı,

[80] Fontane'in ölümünden sonra eser Josef Ettlinger tarafından derlenmiş ve 1906 yılında yayınlanmıştır.
[81] 1886 yılında General Arnand Léon Baron von Ardenne'in eşi Elisabeth'in kendisini aldatmasını öğrenmesiyle eşinin ilişkisi olduğu kişiyi düelloya davet etmesi, Ardenne'in düelloyu kazanması ve öldürmesi olayıdır.
[82] Eserde anlatıcı anlattığı olayların dışında gözlemcidir. Anlatıcı yer ve zaman hakkında kesin bilgi vermekte ve karakterlerin duygu ve düşüncelerini bilmektedir.
[83] "Der Schritt vom Wege" Almanya, 1939; "Rosen im Herbst" Batı Almanya, 1955; "Effi Briest" Doğu Almanya, 1968; "Fontane Effi Briest" Batı Almanya, 1974"; "Effi Briest" Almanya, 2009.

çalışkan olma, itaatkarlık gibi özelliklere sahip olan kadın en iyi rol modeldi. Kadınlar her koşulda toplumun geleneklerine, düşüncelerine ve kısıtlamalarına uymak zorundadır. On dokuzuncu yüzyılın sonunda oluşturulan bu eser, kadınların ailede ve toplumdaki konumlarına yönelik ve toplumun kadın hakkındaki düşünce ve tutumlarına karşı bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Fontane'in eserinde eleştirdiği toplumun sahip olduğu bu düşünce ve değerlerin tümüdür. Fontane eserinde sosyal ve siyasi anlamda değişikler yaşamış bir toplumun aile içerisinde birey olma ve toplum baskısı karşısında yaşadığı gelişim ve çatışmaları okura iletmektedir.

Eser, Effi isimli on yedi yaşındaki bir genç kızın kendinden yirmi bir yaş büyük olan bir adamla ailesinin isteği üzerine evlenmesi doğrultusunda yaşadığı hayatı ve olayları anlatmaktadır. Eserde küçük yaşta evlenen Effi'nin yıllar içindeki birey olarak gelişimi ele alınmaktadır. Evliliğinde aşkı ve ilgiliyi bulamayan Effi'nin yasak ilişki yaşamasıyla sonuçlanan bu gelişim süreci doğrultusunda kadının aile ve toplumdaki durumu yazar tarafından eleştirilmektedir.

Olay örgüsü şu şekildedir: Eser Briest ailesinin yaşadığı Hohen- Cremmen isimli yerin ayrıntılı tasviriyle başlamaktadır. Effi, Bay ve Bayan Briest'in tek çocuklarıdır. Güneşli ve güzel olarak nitelendirilen bir gün Effi'nin arkadaşlarıyla sohbet ederken kendisiyle evlenmek isteyen eski bir asker olan Geert von Innstetten isimli kaymakamdan bahsetmesiyle olay örgüsü anlatılmaya başlanmıştır. Bay Innstetten yıllar önce Effi'nin annesiyle evlenmek istemiş ancak Effi'nin annesi Bay Briest ile evlenmiştir. Bay ve Bayan Briest kızlarının evlenmesi için uygun zamanın geldiğini ve kızlarının bir kaymakamla evlenerek rahat bir yaşam süreceğine inanmaları nedeniyle Innstetten'in evlilik teklifine sıcak bakmaktadırlar. Effi duygusal ve ruhsal olarak bu evliliğe hazır olmamasına rağmen annesinin ve arkadaşlarının etkisiyle ve bu evliliği gerçekleştirdiğinde toplumda saygın bir konumda olacağı düşüncesiyle, evlilik teklifini kabul etmiştir. Effi ve Bay Innstetten kısa bir süre içerisinde evlenmiştir. İtalya'da balayı gezisini yaptıktan sonra Bay Innstetten'ın kaymakamlık görevini sürdürdüğü Kessin şehrine gitmişlerdir. Effi yeni evine, toplumdaki konumuna ve Kessin'e alışmaya çalışmış ve yeni evli bir çift olarak şehirdeki insanlara aile ziyaretleri gerçekleştirmişlerdir. Effi yeni evinde korkmaktadır

ve ona destek olan evin hizmetçisi Johanna ile yakınlık kurmuştur. Effi şehirdeki insanlara zor alışır ancak Gieshübler isimli şehrin yaşlı eczacısı ile tanışması ve arkadaş olması ona iyi gelir. Rollo isimli köpek Effi'nin evde zaman geçirmesini kolaylaştırır. Effi'nin yaşamakta zorlandığı ve sıkıcı bulduğu Kessin'deki hayatı, davetler ve Noel ile geçici olarak renklenir ve onu meşgul eder. Effi ve Bay Innstetten evliliklerinden kısa bir süre sonra çocuklarının olacağını öğrenirler. Effi hamilelik döneminde doktor tavsiyesi doğrultusunda yürüyüşler yapar ve bu yürüyüşlerinden birinde karşılaştığı Roswitha isimli kadına acır ve onu doğacak çocuğuna bakması için işe alır.

Effi çok genç olduğundan dolayı neşeli, hareketli ve çocuksu bir yapıya sahiptir ve eşinin yanında kendisi gibi davranmaktan çekinmektedir. Effi, herhangi bir konuşmada yanlış bir şey söylemekten korkmaktadır. Bunun nedeni Bay Innstetten' ın gerek yaşı gerek mesleği nedeniyle prensip sahibi ve kuralcı bir yapıya sahip oluşudur. Bay Innstetten eşi Effi 'ye iyi davranır ancak onu sürekli eğitmeye çalışmaktan da geri kalmaz. Bay Innstetten işini özel hayatının önünde tutmaktadır çünkü işinde yükselmek istemektedir. Bu durum eşi Effi'yi yalnız bırakmasına ve ihmal etmesine yol açmaktadır. Effi evliliğinin birinci yılında kızı Annie'yi dünyaya getirir. Effi'nin hayatını değiştirecek olayların başlangıcı ise eşi Bay Innstetten'ın askerlik ve savaş yıllarında tanıdığı Binbaşı Crampas'ın Kessin'e atanmasıyla gelişidir. Bay Innstetten, Crampas ve Effi'yi bir davette tanıştırır. Katıldıkları davetlerde görüşürler ve beraber çevre gezileri yaparlar. Bay Innstetten'ın işi nedeniyle katılamadığı gezilere Crampas ve Effi birlikte giderler ve duygusal anlamda yakınlaşmaya başlarlar. Binbaşı Crampas, Bay Innstetten'ın aksine ilgili, eğlenceli ve kadın ruhundan anlayan bir kişiliğe sahiptir ve prensiplere bağlı değildir. Effi, Crampas ile birlikte vakit geçirmekten çok hoşlanır ve eşinin ona göstermediği ilgiyi görmek hoşuna gider. Gizli duygusal bir ilişki yaşayan Effi ve Crampas bir süre birlikte zaman geçirirler ve gizli bir şekilde mektuplaşırlar. Effi bu mektupları saklar. Ancak gün geçtikçe Effi bu gizli ilişkinin yanlış olduğunu ve devam etmemesi gerektiğine karar verir. Bay Innstetten, Effi ve Crampas'ın birlikle sık bir şekilde çevre gezileri yapmalarından rahatsız olur ve aralarında duygusal olarak bir yakınlaşma olabileceğinden şüphelenir. Bay

Innstetten'ın bu şüphesini kanıtlayacak bir şey olmadığından çözüm olarak tayinini Berlin şehrine istemeye karar verir. Effi eşinin bu kararına sevinir ve onu destekler.

Kısa bir süre sonra ailece Berlin'e yerleşirler. Effi ve Bay Innstetten'ın birbirlerine davranışları daha iyidir. Çift, kızları Annie büyüdükten sonra ve Bay Briest'in varis konuşmaları sonrasında yeniden çocuk sahibi olmaya karar verir. Effi bu karar doğrultusunda tedavi için Berlin'den ayrılır. Bir gün Annie evin içinde oynarken merdivenlerden düşer, hafif alnı yaralanır. Hizmetçiler çok telaşlanırlar ve küçük kızın yarasını sarmak için tıbbi malzeme ararlarken ellerine Effi'nin gizlediği Crampas'ın yazdığı mektuplar geçer, bunların ne olduğunu fark etmezler ve bir kenara koyarlar. Bay Innstetten eve geldiğinde bu mektupları görür ve okur. Yıllar önce şüphelendiği durumun gerçek olduğunu ve aradığı kanıtların elinde olduğunu görür. Bay Innstetten bunu kendi onuruna hakaret sayar ve onurunu Crampas ile düello yaparak kurtarmaya karar verir. Crampas'a bu kararını iletir ve düello gerçekleşir. Bay Innstetten düelloyu kazanır ve Crampas ölür. Bay Innstetten bu durumu Effi'nin ailesine mektup yazarak bildirir ve her ne kadar karısını sevse de prensipleri gereği Effi 'den ayrılır. Bay ve Bayan Briest haberi aldıklarında toplumsal konumlarını korumak istediklerinden dolayı Effi' ye sahip çıkmazlar ve böylece Effi Berlin'deki bir apartman dairesine Kessin'deki eve taşındığından itibaren yanında olan hizmetçisi Roswitha'yla beraber taşınır. Bay Innstetten ayrıldıklarında kızı Annie'yi kendi yanına alır ve Effi' ye göstermez. Effi zamanla tüm bu yaşadıkları olaylar ve kızına olan özlemi yüzünden rahatsızlanır. Effi Bay Innstetten'ın çocuğunu kendisine göstermesi için tanıdık insanlar aracılığıyla bu isteğinin yerine getirilmesini rica eder ve çocuğu görmesi için izin alınır. Fakat Effi kızı Annie' yi gördüğünde eski eşinin prensipleri doğrultusunda kızının yetiştirildiğini anlar, hayal kırıklığı yaşar ve durumu daha da kötüleşir. Bunun üzerine Effi'nin doktoru rahatsızlığın ilerlediğini ve kızlarını yanlarına almaları gerektiğini Bay ve Bayan Briest'e iletir. Ailesi Effi'yi yanlarına kabul eder ancak bir süre sonra Effi yaşadıklarının ağırlığıyla iyileşemez ve Hohen-Cremmen'de ölür.

Eserdeki her bir ana karakter ve yan karakter dönemin farklı özelliklerini ve değerlerini temsil etmektedir. Örneğin Bay Innstetten karakteri o dönemin

prensiplerini, aile içi yaşamdaki erkek eşin rolünü, Binbaşı Crampas karakteri ise her ne kadar Bay Innstetten'dan büyük olsa da aşkın, macera tutkusunun kişinin yaşıyla ilgili olmadığını, kuralsızlığı ve anı yaşayan insanı temsil etmektedir. Effi karakteri ailesi tarafından yetiştirilirken güç ve konum sahibi olmanın önemli olduğu fikri aşılanan bir kızı ve bu doğrultuda kendi hırsı sonucu yaptığı evlilikte beklediğini bulamayan bir kadının eşine ihanet etmesiyle toplum ve ailesi tarafından ona yaşaması uygun görülen hayatı yaşamak zorunda kalan kadını, Bayan Briest karakteri ise dönemin gerektirdiği bir düşünce yapısında olan bir kadını ve toplumdaki düşünce ve değerlere bağlı olmasının yanı sıra, bu toplumdaki yerine korumak isteyen kadını temsil etmektedir. Roswitha karakteri evlilik dışı hamilelik nedeniyle toplum ve ailesi tarafından dışlanmış bir kadını ve ev hanımının ekonomik, sıkıntılı ve toplumdan dışlandığı yıllarında dahi yanında olan sadık sıradan bir kadını, Johanna karakteri ise evlilik dışı bir ilişkiden olmuş bir çocuğun yıllar içerisinde toplum tarafından aşağılanmasıyla bu davranışı bir benlik olarak taşıyan ve kendinden daha kötü durumda olan kadınlara örneğin Roswitha'ya karşı üstünlük taslayan ve hemcinslerini aşağılayan bir kadını temsil etmektedir.

Effi Briest isimli sosyal roman, on dokuzuncu yüzyılda toplumda baskılanan kadın ve kadının birey olarak istekleri, düşünceleri arasındaki ilişkinin sonuçlarını yansıtan bir eserdir. Eserdeki ana karakter olan Effi'nin birey olarak olgunlaşmasını, yaşadığı deneyimler, karşılaşmalar, tanışmalar, aşk ve pişmanlık sağlamıştır. Th. Fontane roman boyunca çeşitli semboller ve izlekler kullanarak gerçekliği sanatsal bir şekilde eserinde bir araya getirmiştir.

3.4 Theodor Fontane'in "Effi Briest'' Romanındaki İzlekler

Yazınsal eserlerin her dönemde okura hitap edebilmesi, yazınsal eserleri zamansız kılan yazarların ve sanatçıların anlatım şekilleri ve kullandıkları izleklerdir. Yazınsal eserlerde kullanılan izleklerin okura bıraktığı etki çok önemlidir. Bu yönüyle izleğin her yazınsal dönemde olduğu gibi Gerçekçilik dönemi yazınında vazgeçilemez

olmasıdır. Alman Gerçekçilik dönemi yazınında sık olarak "doğa", "güzellik", "gençlik", "birey", "kadın", "insan", "toplum", "hayat", "geçmiş", "yabancılık", "kader", "ölüm" vb. izlekler kullanılmıştır. Bu izleklerin yazarlar ve sanatçılar tarafından kullanım amaçları farklılık gösterebilmektedir. Bu anlamda izlek, yazarın okura iletmek isteği düşünce doğrultusunda kullanılmaktadır.

Effi Briest isimli romanda "toplumda baskılanan kadın ve kadının toplumdaki rolü" nün ne olduğu sorusu işlenmiş ve yazar tarafından belirli izlekler kullanılarak bu soru ve kadın ile ilgili düşünceler okura iletilmeye çalışılmıştır. Eserde "güzellik", "gençlik", "toplum", "insan", "kadın", "birey", "geçmiş", "yabancılık", "yalnızlık", "kader", "gezi", "ihanet", "ölüm", "yaşam", "özlem", "mavi", "özgürlük", "Çinli", gibi izlekler genel olarak kullanılmıştır. Her bir izleğin kullanım amacı farklıdır ancak bu izleklerin ortak kullanılmasındaki amaç toplumdaki sosyal düzen içerisinde kadına karşı toplumun biçtiği rolün ve kadının birey olarak gelişiminin eleştirilmesidir.

Effi Briest eserinde kullan izleklere örnek olarak bu cümleler gösterilebilir:

> "*Hier leb ich so freiweg und freue mich über jedes grüne Blatt und über den wilden Wein, der da drüben in die Fernster wächst*[84] *"* (Fontane, 1895: 10). *"... so vom Boot aus sollen früher auch arme, unglückliche Frauen versenkt worden sein, natürlich wegen Untreue*[85] *"* (Fontane, 1895: 6). *"Es ist sehr schwer, sich ohne Gesellschaft zu behelfen*[86] " Fontane, 1895: 151). *"Ein Chinese, find ich, hat immer was Gruseliges*[87] *"* (Fontane, 1895: 23). *"... das mußt du dir nun schon gefallen lassen, dafür ist man jung und hübsch und liebenswürdig*[88] *"* (Fontane, 1895: 26). *"Wissen Sie, Innstetten, daß ich Sie am liebsten fordern und totschießen möchte*[89] *"* (Fontane,1895: 97) (…) *"Ich spreche nicht gern von Tod, ich bin für Leben*[90] " (Fontane, 1895: 29). *"... mich hier als eine Fremde zu fühlen*[91] *"* (Fontane, 1895: 32) (…) *"... der einzige richtige Mensch hier*[92] *"* (Fontane, 1895: 35). "Ich habe

[84] Eserde kullanılan genel izleklerin Türkçe çevirisi Kasım Eğit'in çevirisi aracılığıyla verilmiştir. "Burada özgürce yaşıyorum; her bir yeşil yaprağı, karşıdaki evin pencerelerini saran şu azgın asma dallarını seyretmek bana büyük keyif veriyor" (Eğit, 2018: 25).
[85] "… eskiden zavallı bahtsız kadınları da bu şekilde kayalıktan suya atarlarmış, ihanet yüzünden kuşkusuz" (Eğit, 2018: 15).
[86] "Toplum tarafından dışlanmak ve toplum dışında yaşamak zordur" (Eğit, 2018: 379).
[87] "Bence bir Çinlinin her zaman insanı korkutacak bir yanı vardır" (Eğit, 2018: 59).
[88] "… bunları beğenmek için insan genç, güzel ve sevimli olmalıdır" (Eğit, 2018: 65).
[89] "Biliyor musunuz Innstetten, sizi düelloya davet edip öldürmek istemiştim" (Eğit, 2018: 244) (…)
[90] "Ölümden konuşmak istemiyorum, ben yaşamayı seviyorum" (Eğit, 2018: 78).
[91] "… kendimi burada yabancı hissettiğimi" (Eğit, 2018: 81) (…)
[92] "… tek insan o gerçekten" (Eğit, 2018: 90).

mich hier mitunter einsam gefühlt[93] *"* (Fontane, 1895: 102). *"Ich habe solche Sehnsucht*[94] *"* (Fontane, 1895: 38) (…) *"Gieshübler im blauen Frack mit mattgoldenen Knöpfen*[95] "(Fontane, 1895: 47) *(…) "… ich werde wieder frei sein*[96] "(Fontane, 1895: 99). *"… man ist nicht bloß ein einzelner Mensch*[97] *"*(Fontane, 1895: 128) (…) *"… bester Laune machten beide noch einen Abendspaziergang an dem Klippenstrand hin*[98] *"*(Fontane, 1895: 113) (…) *"Alles ist Schicksal*[99] "(Fontane, 1895: 126). *"… er empfand schmerzlich, daß es ein Glück gebe, daß er es gehabt, aber daß er es nicht mehr habe und nicht mehr haben könne*[100] *"*(Fontane, 1895: 156).

Fontane eserinde kullandığı ihanet izleği ile kişinin ilgisizliğe ve yalnızlığa maruz kalması durumunda, kişide bir boşluk oluşabileceğini ve kişinin bu boşluğu doldurmak isterken savunmasız kalabileceğini okura iletmek istemektedir. Eserde kullanılan toplum izleği ile toplumun sıkı olarak bağlı olduğu prensipler ve sığ fikirler eleştirilmiştir. Aynı zamanda toplumun bireyin isteklerine ve tercihlerine saygısız olduğu ifade edilmiştir. Yazar, toplumun belirlediği ilkeler doğrultusunda bireyin yargılaması sonucu insan hayatının nasıl değiştirebileceğini okura sunmuştur. Çinli izleği ile uzaklık ve bilinmeyene duyulan korku okura iletilmiştir.

Yazar, eserinde kullandığı güzellik izleği ile insanın belli bir süreçten geçtiğini; bu süreç doğrultusunda çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerini yaşadığını, her bir dönemin insanda özellikle kadında yansımasının farklı olabileceği gibi güzelde olabileceğini ve insanın karşılaştığı durumları değerlendirirken bazı özelliklere sahip olması nedeniyle değerlendirmenin durumunu etkileyebileceğini okuyucusuna iletmek istemektedir. Yazar gençlik izleği ile insanın gençlik yıllarındaki tecrübesizliğini, insanın o yıllardaki temiz ruhluluğunu ve gençlik yıllarında verilen kararların tam olarak düşünülmeden verilmesiyle oluşabilecek sonuçları okuyucusuna iletmek istemektedir. Ölüm izleği ile bireyin yaşamının doğal bir süreç olduğu gibi ölümünde

[93] "Zaman zaman burada kendimi çok yalnız hissettim" (Eğit, 2018: 255).
[94] "Oraları öyle çok özlüyorum ki" (Eğit, 2018: 97) (…)
[95] "Mat yıldızlı mavi frakını giymiş Gieshübler" (Eğit, 2018: 119) (…)
[96] "… yeniden özgür olacağım" (Eğit, 2018: 247).
[97] "… bu dünyada birey olarak tek başımıza yaşamıyoruz" (Eğit, 2018: 321) (…)
[98] "Kayalıklara keyifli bir akşam gezintisi yaptılar" (Eğit, 2018: 284) (…)
[99] "Bu bizim yazgımız" (Eğit, 2018: 317).
[100] "… hayatta mutluluk denen bir olgunun var olduğunu, bir zamanlar bunu kendisinin de tattığını, ama daha sonra elinden kaçırdığını ve bir daha da asla sahip olamayacağını acıyla hissetti "(Eğit, 2018: 391).

normal bir süreç olduğu ancak genç bir insanın yaptığı hatalar yüzünden toplum tarafından dışlanması sonucunda bu durumdan etkilenerek ölebileceği eleştirilmiştir. Bu anlamda toplumun düşünce ve değerleri yüzünden ölümün gerçekleşebildiği okura iletilmiştir.

Yaşam izleği ile her insanın yaşama arzusu olduğu belirtilerek, toplumun belirlediği kurallarla mı yoksa kişinin kendi istekleri doğrultusunda mı bu hayatın yaşanması gerektiği sorusu okura iletilmiştir. Yabancılık izleği ile kişinin alışıla gelmiş bir şekilde farklı bir ortamda veya durumda bulunmasıyla kendini bu değişikliğe karşı her zaman farklı hissederek ve bu farklılığı düşünerek mutsuz hissedebileceği ve bu durumun normal bir olgu olduğu okura iletilmek istenmiştir. İnsan izleği ile iletilmek istenen mesaj ise insanın duygulara ve akla sahip olmasının yanı sıra sahip olduğu diğer özelliklerin insanın gelişiminde etkisinin olduğu ve gerçek bir insanlıktan söz edebilmek için kişinin kendini her anlamda geliştirmesi ve duygu-akıl dengesini kontrol etmesine bağlıdır. Yalnızlık izleği ile kişinin kendini savunmasız ve tek hissedebileceği okura iletilmek istenmektedir. Yazar özlem izleği ile geçmişte değeri tam olarak bilinmeyen veya bilenen şeylerin şimdiki zamanda ve gelecekte kişiyi duygusal olarak etkilediğini ve kişide izler bırakarak bu özlemin insanın gelişimini etkilediğini okura iletmek istemektedir. Mavi izleği ile kişide eksik olan huzurun ve mutluluğun bir başkası aracılığıyla hissedildiği okura iletilmek istenmektir.

Özgürlük izleği ile bireyin istemediği bir durumu yaşamak zorunda kalması durumunda kendisinin çabası ile bu durumdan kurtulabileceği ve bireyin kendini bu durumdan kurtarması durumunda da rahat ve huzurlu hissedeceği okura iletmek istenmiştir. Birey izleği ile insanın tek başına var olamaması ve kişinin kendi bireysel duygularını ve düşüncelerini toplum baskısı korkusuyla gerçekleştirmemesi okura iletilmek istenmiştir. Gezi izleği ile insanın gelişim süreci ve ruh halinin gördüğü, gezdiği mekâna ve bunu gezi esnasında hissettiği duygulara göre değişim gösterme durumu okura iletilmiştir. Kader izleği ile kişinin kendi sorumluluklarını göz ardı etmesi sonucu oluşan bir durumun, tanrısal bir olgu gibi kabullenilmek istenmesi yazar tarafından eleştirilmiştir ve kader olarak algılanan olgunun insanın kendi seçimleri

doğrultusunda oluştuğu düşüncesi okura iletilmek istenmiştir. Geçmiş izleği ile iletilmek istenen ise, geçmiş ile gelecek, geçmiş ile şimdiki zaman arasında daima bir bağlantının olduğudur. Kişi geçmişi düşündüğünde o geçmişin bazı parçalarını özellikle iyi veya kötü duyguları şu anda yaşayabileceğidir.

3.5 Theodor Fontane'in "Effi Briest" Romanındaki Kadın İzleğinin Yazınbilimsel Çözümlemesi

Kadın, yüzyıllar boyunca toplum tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Kadın kimi zaman yüceltilmiş kimi zaman da aşağılanmış ve kötücül bir varlık olarak görülmüştür. On dokuzuncu yüzyılda birçok gelişim yaşanmasıyla toplumun refah düzeyi artmıştır ancak toplumun düşünce ve değerlerinde kadının durumu değişmemiştir. Fontane'in eserinde kullandığı baskılanan kadın izleği ile toplumun çağ dışı fikirlerini açık bir şekilde eleştirmiştir. Fontane, toplumun kadına biçtiği rolü kabul etmemiştir. Fontane eserinde birbirinden farklı baskılanan kadın izleği okura sunmuştur.

Eserde genel olarak kullanılan baskılanan kadın izlekleri:

> *"... arme, unglückliche Frauen[101] "*(Fontane, 1895: 6) (…) *"Mir gegenüber hast du's immer bestritten, immer bestritten, daß die Frau in einer Zwangslage sei[102] "*(Fontane, 1895: 21). *"Wir Frauen sind gar nicht so schlecht[103] "*(Fontane, 1895: 33). *"... haben wir Frauen ein scharfes Auge[104] "*(Fontane, 1895: 21). *"... jugendliche Dame[105] "*(Fontane, 1895:34) (…) *"Diese Frau ist Atheistin[106] "*(Fontane, 1895: 34) (…) *"... ob nicht Frauenherrschaft eigentlich als ein Vorzug gelten kann; nur freilich die Frau muß danach sein[107] "*(Fontane, 1895: 34). *"... seine Frau! Sie gilt als beste Bostonspielerin[108] "*(Fontane, 1895: 35) (…) *"Es ist dies ein stark nachgedunkeltes Frauenporträt, kleiner Kopf, mit herben, etwas unheimlichen Gesichtszügen und einer Halskrause, die den Kopf zu tragen*

[101] "… zavallı bahtsız kadınları" (Eğit, 2018:15) (…)
[102] "Kadının her zaman baskı altında olduğunu söylediğimde, bana karşı çıkmıştın" (Eğit, 2018: 54).
[103] "Biz kadınlar öyle kötü yaratıklar değiliz" (Eğit, 2018: 82).
[104] "Biz kadınların gözleri çok keskindir" (Eğit, 2018: 83).
[105] "… genç bir kadın" (Eğit, 2018: 85) (…)
[106] "Bu kadın bir ateist" (Eğit, 2018: 86) (…)
[107] "Kuşkusuz kadınların kocaları üzerinde hakimiyet kurabilmeleri için farklı meziyetleri olmaları gerekir" (Eğit, 2018: 87).
[108] "Buston oyununu en iyi bilen kadın olarak tanınır" (Eğit,2018: 89) (…)

scheint[109] *"*(Fontane, 1895: 36). "… *weißen Frau*[110] *"*(Fontane, 1895: 36) (…) *"Die Jungen, und das ist eben das Gute, stehen immer bloß vorm Spiegel und zupfen und stecken sich was vor und sehen nicht viel und hören nicht viel*[111] *"*(Fontane, 1895: 37) (…) *"… und die Paaschen, die so neugierig und so ganz gewöhnlich ist*[112] *"*(Fontane, 1895: 38) (…) *"So sind alle Frauen*[113] *"*(Fontane, 1895: 41). *"… junge Frau daß eine Träne in ihrem Auge stand*[114] *"*(Fontane, 1895: 47). *"… hatte dann eine glückliche Plauderstunde mit der ihm so sympathischen jungen Frau, für dir er alle schönen Liebesgefühle*[115] *"*(Fontane, 1895: 53) (…) *"… eine Dame, die schon früher hier wir*[116] *"*(Fontane, 1895: 55) (…) *"… scheint überhaupt eine ganz eigene Frau, wunderlich, kränklich und namentlich schwach auf den Füßen*[117] *"*(Fontane, 1895: 55) (…) *"… die beiden Frauen! Sie waren ganz ersichtlich bemüht, den Kessinern zu zeigen, was eigentlich Trauer sei*[118] *"*(Fontane, 1895: 56) (…) *"… wenn sie saß und von ihrem bequemen Platz aus die Wagen und die Damen in Toilotte beobachtete, die da hinausfuhren, so belebte sie sich wieder*[119] *"*(Fontane, 1895: 56) (…) *"Und dabei fiel eine Träne auf ihre Hand*[120] *"*(Fontane, 1895: 57). *"… und war in ihrem Herzen bewegt, dir gute, treue Person, denn dafür mußte sie sie halten in sengender Sonnenhitze hier vorzufinden*[121] *"*(Fontane, 1895: 57). *"… die wird sie ja wohl haben! Aber sie taugte nichts und war zänkisch und geizig, und für mich hat sie auch nicht gesorgt*[122] *"*(Fontane, 1895: 57). *"Roswitha war aufgesprungen und hatte die Hand der jungen Frau ergriffen und küßte sie mit Ungestüm*[123] *"*(Fontane, 1895: 58). *"Roswitha war einfach die komische Figur*[124] *"*(Fontane, 1895: 60) (…) *"… fühlte sich ganz als junge Frau*[125] *"* (Fontane, 1895: 62) (…) *"Weißt du, daß du eine kleine Kokette bist*[126] *"*(Fontane, 1895: 63) (?) "*Wir müssen verführerisch sein, sonst sind wir gar nichts*[127] *"*(Fontane, 1895: 64) (…) *"… und Innstetten, dem es augenscheinlich weniger paßte so wenig, daß er immer wieder hervorhob,*

---

[109] "Yüz hatları keskin ve biraz da gizemli olan, küçük başlı ve zamanla biraz kararmış kadın portresidir bu" (Eğit, 2018: 92).

[110] "… Beyaz Kadın" (Eğit, 2018: 93) (…)

[111] "Genç kadınların yaptıkları en güzel şey, aynanın karşısına geçip sürekli oralarını buralarını çekiştirmeleri ve bir şeyler takıp çıkarmalarıdır, bunu yaparken de hiç kimseyi görmezler ve hiç kimseyi duymazlar" (Eğit, 2018: 95) (…)

[112] "… meraklı ve sıradan bir kadın" (Eğit, 2018: 96) (…)

[113] "Bütün kadınlar böyledir işte" (Eğit: 2018: 103).

[114] "… genç kadının gözünden bir damla yaş aktığını gördü" (Eğit, 2018: 118).

[115] "… çok sempatik bulduğu bu genç ve güzel kadınla" (Eğit, 2018: 137) (…)

[116] "… daha önce de buraya gelmiş olan bir kadın" (Eğit, 2018:142) (…)

[117] "Tamamen kendine özgü bir kadın, davranışları tuhaf, hastalıklı" (Eğit, 2018: 143) (…)

[118] "Her iki kadın, mateminin ne olduğunu Kessinlilere göstermek istermişçesine bir çaba içindeydiler" (Eğit, 2018: 144) (...)

[119] "… şık ve giyimli kadınları seyrederken birden canlandı" (Eğit, 2018: 145) (…)

[120] "Bunları söylerken genç kadının eline bir damla göz yaşı düştü" (Eğit, 146).

[121] "İyi ve sadık biri olduğuna inandığı bu kadını güneşin yakıcı sıcağı altında karşısında görünce, çok duygulandı" (Eğit, 2018: 147).

[122] "Aksi kadının biriydi, üstelik cimriydi de benim için hiçbir şey yapmadı" (Eğit, 2018: 148).

[123] "Roswitha yerinden fırlayarak genç kadının eline sarıldı ve coşkuyla öptü" (Eğit, 2018: 151).

[124] "Roswitha komik bir kadındı" (Eğit, 2018: 155).

[125] "… kendisini çok genç bir kadın olarak hissediyor" (Eğit, 2018:162) (…)

[126] "… ne kadar alımlı bir kadın olduğunu biliyor musun" (Eğit, 2018: 163) (?)

[127] "Biz kadınların tahrik edici, baştan çıkarıcı olması gerekir, yoksa erkekler için hiçbir şey ifade etmeyiz" (Eğit, 2018: 164).

es werde sich kein Damenpferd finden lassen[128] *"*(Fontane, 1895: 66) (…) *"Natürlich; die Weiber schreien sofort nach einem Schutzmann, aber von Gesetz wollen sie nichts wissen*[129] *"*(Fontane, 1895: 67). *"Das ist so Frauenrecht von alter Zeit her*[130] *"*(Fontane, 1895:67) (…) *"Eine junge Frau ist eine junge Frau*[131] *"*(Fontane, 1895: 70) (…) *"Junge Frauen glauben vieles nicht*[132] *"*(Fontane, 1895: 71). *"Effi war nicht für Aufgewärmtheiten; Frisches war es, wonach sie sich sehnte, Wechsel der Dinge*[133] *"(Fontane, 1895: 76). "Ich bin schon gerade eitel genug*[134] *"*(Fontane, 1895: 77). *"... das ist eine schreckliche Frau, gegen keinen freundlich*[135] *"*(Fontane, 1895: 77) (…) *"Die arme Frau*[136] *"*(Fontane, 1895: 77) (!) *"... denn erstens ist er überhaupt ein Damenmann, und nun gar Damen wie du, das ist seine besondere Passion*[137] *"*(Fontane, 1895: 77). *"Aber er ist so'n halber Pole, kein rechter Verlaß, eigentlich in nichts, am wenigsten mit Frauen*[138] *"*(Fontane, 1895: 78). *"... eine alte Witwe, die sich vor dem Feinde mächtig fürchtete*[139] *"*(Fontane, 1895: 80) (…) *"Zudem war sie wirklich müde*[140] *"*(Fontane, 1895: 83) (…) *"... und wie Mütterchen, so betete auch sie jetzt, daß Gott eine Mauer um sie her bauen möge*[141] *"*(Fontane, 1895: 86). *"... meine liebe Effi, du bist eine reizende kleine Frau, aber Festigkeit ist nicht eben deine Spezialität*[142] *"*(Fontane, 1895: 87). *"Aber ich bezweifle, daß dies weiblicher Geschmack ist*[143] *"*(Fontane, 1895: 87). *"Du hältst uns für schwächer, als wir sind*[144] *"*(Fontane, 1895: 87). *"Sie tanzte aber nicht, sondern nahm ihren Platz bei den alten Damen*[145] *"*(Fontane: 88) (…) *"... und daß es eine so fromme Frau war*[146] *"*(Fontane, 1895: 88) (…) *"Sie litt schwer darunter und wollte sich befreien. Aber wiewohl sie starker Empfindungen fähig war, so war sie doch keine starke Natur; ihr fehlte die Nachhaltigkeit*[147] *"*(Fontane, 1895: 91) (…) *"So kam es, daß sie sich, von*

---

[128] "Kadınlar için uygun bir atın bulunamayacağını ileri sürmesinden bu işe pek sıcak bakmadığı anlaşılan Innstetten" (Eğit, 2018: 171) (…)

[129] "Kadınlar başları sıkışınca yardım için hemen polise başvururlar; ama yasalardan söz edilince, bunları duymazdan gelirler" (Eğit, 2018: 173).

[130] "Bu kadınlara özgü bir davranıştır" (Eğit, 2018: 173).

[131] "Genç bir kadın, genç bir kadındır" (Eğit, 2018: 179).

[132] "Genç kadınlar zaten pek çok şeye inanmazlar" (Eğit, 2018: 182).

[133] "Genç kadın aynı şeylerin ısıtılıp ısıtılıp önüne konmasından hoşlanmıyordu" (Eğit, 2018: 194).

[134] "Ben zaten yeterince kendini beğenmiş bir kadınım" (Eğit, 2018: 196).

[135] "Kimseye dostluk beslemeyen korkunç bir kadın o" (Eğit, 2018: 197).

[136] "Zavallı kadıncağız" (Eğit, 2018: 197).

[137] "… Crampas, kadınlarla ilgilenmeden edemez ve özelliklede senin gibi kadınlarla ilgilenmek onun özel tutkusudur" (Eğit, 2018:197).

[138] Ama yarı Polonyalı, hiçbir konuda güvenilir değil, özellikle de kadın konusunda" (Eğit, 2018: 198-199).

[139] "Düşmandan çok korkan yaşlı dul bir kadın" (Eğit, 2018: 204) (…)

[140] "Genç kadın çok yorulmuştu" (Eğit, 2018: 212) (…)

[141] "Tıpkı o kadın gibi, Tanrı'nın kendi etrafına bir duvar örmesi için dua etmeye başladı" (Eğit, 2018: 218).

[142] "Sen çok güzel ve büyüleyici bir kadınsın; ancak tehlike karşısında kararlılık göstermek ve sağlam durmak pek sana göre değil" (Eğit, 2018: 222).

[143] "Fakat bunun kadın zevkine uygun olduğundan kuşkuluyum" (Eğit, 2018: 222).

[144] "Biz kadınların olduğumuzdan daha zayıf yaratıklar sanıyorsun sen" (Eğit, 2018.222).

[145] "… koltuklarda oturan yaşlı kadınların yanına gitti" (Eğit, 2018: 223).

[146] "Onun çok dindar bir kadın olması" (Eğit, 2018: 224-225) (...)

[147] "İçindeki duygunun ne kadar güçlü olduğunu bilse de iradesi zayıf bir kadındı" (Eğit, 2018: 229).

Natur frei und offen[148] *"*(Fontane, 1895: 91) (…) *"Effi, du bist verloren*[149] *"*(Fontane, 1895: 91). *"Ihre Gesichtszüge hatten einen ganz anderen Ausdruck angenommen, und das halb rühend, halb schelmisch Kindliche, was sie noch als Frau gehabt hatte, war hin*[150] *"*(Fontane, 1895: 93). *"Du bist ja noch eine schmucke Person und hast so was*[151] *"*(Fontane: 95). *"Ich bin ja doch eine verheiratete Frau*[152] *"*(Fontane, 1895: 95). *"Du bist sonst eine gute und verständige Person*[153] *"*(Fontane, 1895: 96) (…) *"Eine hübsche Dame miteinem Muff und eine mit einem Halbschleier; Modepuppen*[154] *"*(Fontane, 1895: 96). *"Du hattest so was von einem verwöhnten Kind, mit einemmal siehst du aus wie eine Frau*[155] *"*(Fontane, 1895: 97). *"… wir Frauen, zu denen ich mich, seitdem du wieder da bist, ja rechnen darf*[156] *"(Fontane, 1895: 97) (…) "… wir Frauen, wir raten leicht*[157] *"*(Fontane, 1895: 97). *"… und das ist keine Eigenschaft, die wir Frauen lieben*[158] *"*(Fontane, 1895: 98) (…) *"… aber nicht für eine junge verwöhnten Frau*[159] *"*(Fontane, 1895: 99) (…) *"Ich dachte immer, du wärst ein Kind, und ich sehe nun, daß du das Maß hast wie alle andern*[160] *"*(Fontane, 1895: 101). *"Du bist doch ein Daus, Effi*[161] *"*(Fontane, 1895: 105). *"Aber ab davon, als ersah, ließ daß es sie verdroß*[162] *"*(Fontane, 1895: 106). *"Er war Damenmann, aber in den richtigen Grenzen*[163] *"*(Fontane, 1895: 108). *"… unsere Frauen, wenigstens, die aus der Gesellschaft, haben immer noch einen guten Fond*[164] *"*(Fontane, 1895: 108). *"Hier liegt etwas vor, was die Frau zwingt, so zu handeln, wie sie handelt*[165] *"*(Fontane, 1895: 109). *"Er gilt ärztlich nicht für ersten Ranges, Damendoktor, sagen seine Gegner und Neider*[166] *"*(Fontane, 1895: 109). *"… es kann eben nicht jeder mit uns umgehen*[167] *"*(Fontane, 1895: 109). *"Du seist eine reizende Frau, sagte sie, aber ich sollte dich gut hüten*[168] *"*(Fontane, 1895: 111). *"… so war sie doch gleichmäßig angesehen*[169] *"*(Fontane, 1895: 112) *(…) "Denn sie kannte die*

[148] "Doğası gereği açık fikirli ve dürüst bir kadın olan Effi" (Eğit, 2018: 229) (…)
[149] "… sen mahvolmuş bir kadınsın" (Eğit, 2018: 230).
[150] "Yüzünün ifadesi değişmişti, genç bir kadınken sahip olduğu o yarı acındırıcı, yarı şakacı çocukça ifade silinmiştir" (Eğit, 2018: 235).
[151] "Hala güzel bir kadınsın, bir havan var, ama dikkatli ol, bu kadarını söylemeliyim" (Eğit, 2018: 239).
[152] "Ben evli bir kadınım" (Eğit, 2018: 240).
[153] "Yoksa sen çok iyi ve aklı başında bir kadınsın" (Eğit, 2018: 241) (…)
[154] "Atkılı güzel bir kadın, tüllü şapkalı başka bir kadın, mankenler" (Eğit, 2018: 242).
[155] "Eskiden şımarık bir halin vardı; fakat birdenbire olgun bir kadın gibi davranmaya başladın" (Eğit, 2018: 243).
[156] "… biz kadınlar, ki Berlin'den döndüğünden bu yana artık ben de kendimi kadın olarak görüyorum" (Eğit, 2018: 243) (…)
[157] "… biz kadınlar böyle şeyleri kolay tahmin ederiz" (Eğit, 2018: 243).
[158] "Bu biz kadınların sevdiği bir özellik değil" (Eğit, 2018: 245).
[159] "… ama senin gibi genç ve nazlı bir kadına değil" (Eğit, 2018: 249).
[160] "Görüyorum ki, senin de öteki kadınlardan geri kalır yerin yok" (Eğit, 2018: 253).
[161] Sen çok yaman bir kadınsın, Effi" (Eğit, 2018: 264).
[162] "… genç kadının canını sıktığını fark edince bundan vazgeçti" (Eğit, 2018: 265).
[163] "Kadınlara fazla ilgi gösterirdi, ama çizgiyi de aşmazdı" (Eğit, 2018: 269).
[164] "Bizim kadınlarımızın, en azından sosyete kadınlarımızın bir asaleti vardır" (Eğit, 2018: 269).
[165] "Bu kadını böyle hareket etmeye zorlayan bir neden var" (Eğit, 2018: 272).
[166] "… kadın doktoru diye onunla alay ediyorlar" (Eğit, 2018: 274).
[167] "… her doktor biz kadınlarla baş edemez" (Eğit, 2018: 274).
[168] "Senin çok güzel bir kadın olduğunu, bu yüzden seni iyi korumam gerektiğini söyledi" (Eğit, 2018: 278).
[169] "… genç kadının gözünde ayrı bir yere sahipti" (Eğit, 2018: 280).

jungen Frauen[170] *"*(Fontane, 1895: 112). *"Eigentlich ärgern sich die Weiber, wenn sie wen schätzen müssen; erst ärgern sie sich, und dann langweilen sie sich, und zuletzt lachen sie*[171] *"*(Fontane, 1895: 116). *"Wenn alle Weiber so sind, dann ist es schreckliche*[172] *"*Fontane, 1895: 119) (…) *"... dann steht es schlecht um mich, dann ist etwas nicht in Ordnung in meiner Seele, dann fehlt mir das richtige Gefühl*[173] *"*(Fontane, 1895: 119). *"... die liebenswürdigste Frau, die wir jetzt haben, das ist doch die Frau Innstetten*[174] *"*(Fontane, 1895: 120). *"... eine kluge, aufgeweckte Frau*[175] *"*(Fontane, 1895: 120) (…) *"Solche Beängstigungen blieben ihr auch*[176] *"*(Fontane, 1895: 121). *"... hudvolle Worte an die schöne junge Frau, von der er schon gehört habe, gerichtet hatte da fiel es allmählich von ihr ab*[177] "(Fontane, 1895: 121). *"... Effi nahm leicht, wie junge, reizende Frauen das tun*[178] *"*(Fontane, 1895: 121) (…) *"... die Zwicker sei reizende, etwas frei*[179] *"*(Fontane, 1895: 122) (…) *"... Dabei sei sie so belesen*[180] *"*(Fontane, 1895: 122) (…) *"Die Zwicker war keine Frau für Effi, der nun mal ein Zug innewohnte sich nach links hintreiben zu lassen*[181] *"*(Fontane, 1895: 122) (…) *"... aber jenes, wenn Sie wollen, uns tyrannisierende Gesellschafts-Etwas, das fragt nicht nach Scharm und nicht nach Liebe und nicht nach Verjährung*[182] *"*(Fontane, 1895: 128). *"... wenn meine Frau von Treue spricht oder, wie Frauen tun, über eine andere zu Gericht sitzt, so weiß ich nicht, wo ich mit meinen Blicken hin soll*[183] *"*(Fontane, 1895: 129). *"... daß man eine junge Frau solcher Begeisterung von flachsenen Haar ihres Hausmädchens sprechen hört*[184] *"*(Fontane, 1895: 136). *Sie haben, was die Männer einen "Scharm" nennen, Sie sind heiter, fesselnd, anregend*[185] *"*(Fontane, 1895: 137) (…) *"Vor einer Stunde noch eine glückliche Frau, Liebling aller, die sie kannten, und nun ausgestoßen*[186] *"*(Fontane, 1895: 138). *"... Du wirst am besten in Berlin leben (in einer großen Stadt vertut sich dergleichen am besten) und wirst da zu den vielen gehören, die sich um*

---

170 "… genç kadınların bu işi nasıl yaptıklarını iyi biliyordu" (Eğit, 2018: 281).

171 "Aslında kadınlar birbirini takdir etmek zorunda kalırlarsa, buna kızarlar. Önce kızarlar, sonra canları sıkılır, sonunda da gülüp geçerler" (Eğit, 2018: 291).

172 "Bütün kadınlar böyleyse, bu korkunç bir şey" (Eğit, 2018: 297).

173 "… o zaman ben çok kötü bir kadınım, ruhsal dengemde bir bozukluk var demektir. Gerçek duygudan yoksun bir kadınım ben" (Eğit, 2018: 297).

174 "Buranın en güzel ve en alımlı kadını Bayan Innstetten 'dir" (Eğit, 2018: 300).

175 "… akıllı ve uyanık bir kadındı" (Eğit, 2018: 300).

176 "Bu tür korkular genç kadını huzursuz etmeye devam ediyordu" (Eğit, 2018: 302).

177 "… bu genç ve güzel kadına hoş sözler söylemesiyle, Effi'nin sıkıntısı yavaş yavaş kaybolmaya başladı" (Eğit, 2018: 302).

178 "… genç ve güzel kadınların hep yaptıkları gibi, hafife alıyordu" (Eğit, 2018: 303).

179 "… çok çekici ve biraz fazla rahat bir kadındı" (Eğit, 2018: 306) (…)

180 "… çok okumuş, bilgili bir kadındı" (Eğit, 2018: 306) (…)

181 "… karakter yapısı nedeniyle yoldan çıkmaya eğimli olan Effi için uygun bir kadın değildi" (Eğit, 2018: 307).

182 "… bizi baskı altında tutan, bize zulmeden toplumsal düzen ve onun koyduğu kurallar, sevdiğiniz kadının güzelliğini, cazibesini ve zamanaşımını sorgulamaz" (Eğit, 2018: 321- 322).

183 "Karım sadakatten söz edecek olursa ya da kadınların hep yaptıkları gibi bir başka kadını yargılamaya kalkarsa, gözlerimi ne tarafa çevireceğimi bilemeyeceğim" (Eğit, 2018: 323).

184 "Genç bir kadının, hizmetçisinin açık sarı saçlarından … hayranlıkla söz etmesi az rastlanır bir durumdur" (Eğit, 2018: 342).

185 "Çok neşeli ve şuh bir kadınsınız" (Eğit, 2018: 344) (…)

186 "Daha bir saat öncesine kadar mutlu bir kadındı, herkes onu seviyor ve değer veriyordu, şimdi ise yargısına terk edilmiş, herkes ona sırtını dönmüştü" (Eğit, 2018: 348).

frei Luft und lichte Sonne gebracht haben[187] *"*(Fontane, 1895: 139). *"Die Zwicker bestätigte das, trotzdem sie Vorgeschützte darin sehr wohl herausfühlte; sie hatte hinter allen Türen gestanden und wußte gleich, was echt und unecht war*[188] *"*(Fontane, 1895: 140). *"Alles in allem war sie sehr zu leiden, artig, anscheinend offen, ohne jeden Adelsdünkel und immer interessiert*[189] *"*(Fontane, 1895: 140). *"... reizende junge Frau*[190] *"*(Fontane, 1895: 140) (…) *"... die armen jungen Frau*[191] *"*(Fontane, 1895: 141) (…) *"... denn ich bin arm*[192] *"*(Fontane, 1895: 144) (…) *"... als ich da auf dem Kirchhof saß, so ganz arm und verlassen, das war doch noch schlimmer*[193] *"*(Fontane, 1895: 144). *"... dann wußte die treue Seele jedesmal gut zu antworten und hatte immer Trost und meist auch Rat*[194] *"*(Fontane, 1895: 144). *"Wer so gut ist wie gnädige Frau, dem kann es gar nicht zu gut gehen*[195] *"*(Fontane, 1895: 145). *"... in großer Erregung kam Effi nach Hause*[196] *"*(Fontane, 1895: 146). *"Ihrer Schuld war sie sich wohl bewußt*[197] *"*(Fontane, 1895: 146) (…) *"... wenigstens wir Frauen werden uns darin finden*[198] *"*(Fontane, 1895: 147). *"Denn wir Frauen, wenn wir's klug einleiten und den Bogen nicht überspannen, wissen mancherlei durchsetzen*[199] *"*(Fontane, 1895: 148). *"... Effi schritt in Unruhe durch beide Zimmer*[200] *"*(Fontane, 1895: 148) (…) *"... weil ihnen nicht entgehen konnte, daß es nicht die helle Jugend, sondern eine Verklärtheit war, was der schlanken Erscheinung und den leuchtenden Augen diesen eigentümlichen Ausdruck gab*[201] *"*(Fontane, 1895: 152). *"... der vereinsamten jungen Frau*[202] *"*(Fontane, 1895: 153) (…) *"Frau Pastor Niemeyer war immer eine sehr unangenehme Frau gewesen und schlug jetzt vollends hohe Töne an, trotzdem sich Ansicht der Gemeinde selber nicht ganz einwandfrei war*[203] *"*(Fontane, 1895: 153). *"Effi hatte während dieser Nächte bis über Mitternacht hinaus am Fernster gesessen und sich nicht müde sehen*

[187] "Sen en iyisi Berlin'de kal (büyük şehirde senin gibi kadınların yaşaması daha kolay olur), yaptıkları hatalar yüzünden kendilerini temiz havadan ve parlak güneşten mahrum bırakan pek çok kadın gibi yaşarsın orada" (Eğit, 2018: 349).
[188] "O görmüş geçirmiş bir kadındı" (Eğit, 2018: 352).
[189] "Kısaca söylemek gerekirse, çok hoş, sevimli, kalbi temiz, soyluluk takıntısı olmayan bir kadındı" (Eğit, 2018: 352).
[190] "… çok çekici, genç bir kadındı" (Eğit, 2018: 352) (…)
[191] "… zavallı genç kadının" (Eğit, 2018: 354) (…)
[192] "… artık yoksul bir kadınım" (Eğit, 2018: 360) (…)
[193] "Mezarlıkta yazgısına terk edilmiş zavallı bir kadın olarak oturmak çok daha korkunçtu" (Eğit, 2018: 361).
[194] "… temiz kalpli kadın her seferinde akıllı yanıtlar vererek hanımefendisini teselli ediyor" (Eğit, 2018: 362) (…)
[195] "Sizin kadar iyi yürekli bir kadının durumu hiçbir zaman iyi olamaz" (Eğit, 2018: 364) (…)
[196] "Genç kadın büyük bir heyecan içinde eve geldi" (Eğit, 2018: 366).
[197] "Genç kadın suçlu olduğunu biliyordu" (Eğit, 2018: 367) (…)
[198] "… en azından biz kadınlar böyle hissederiz" (Eğit, 2018: 369) (…)
[199] "… biz kadınlar akıllı davranmasını bilir ve haddimizi aşmazsak, bazı isteklerimizi kabul ettirebiliriz" (Eğit, 2018: 370).
[200] "Genç kadın huzursuz bir şekilde her iki odanın içinde dolaşıyordu" (Eğit, 2018: 371).
[201] "… genç kadının ince vücuduna ve parlayan gözlerine bu tuhaf ifadeyi veren şeyin gençlik değil, kötü bir ışıltı olduğu annesiyle babasının gözünden kaçmıyordu" (Eğit, 2018: 381).
[202] "… yalnızlık çeken genç kadın" (Eğit, 2018: 384) (…)
[203] "Kilise cemaatinin görüşüne göre kusursuz sayılmayan bu kadın" (Eğit, 2018: 384) (…)

können[204] *"*(Fontane, 1895: 159). *"Ein Gefühl der Befreigung überkam sie*[205] *"*(Fontane, 1895: 160).

Fontane eserinde kullandığı baskılanan kadın izleği aracılığıyla birden fazla düşünce ve duyguyu okura iletmeyi amaçlamıştır. Eserde kullanılan kadın izlekleri şunları iletmektedir: Fontane bazı kadınların hayatta yaşadıkları olaylardan ve durumlardan dolayı, kadınları zavallı ve bahtsız olarak nitelendirmiştir. Her kadının ilgiye ve güzel sözlere değer olduğu düşüncesini okura iletmek istemiştir. Fontane, kadının toplumda ve aile hayatında zamansız olarak baskı altında tutulmasını bu izlek aracılığıyla eleştirmiştir. Yazar, toplumun kadına biçtiği değer rol ve kadının kötü bir yaratık gibi dönemin insanları tarafından düşünüldüğünü gerek kullandığı üslup gerek de kadın izleği aracılığıyla okura aktarmaya çalışmıştır. Kadınların çok zeki olduğunun ve kadınların gözleriyle doğruyu veya yanlışı anlayabilecekleri okura iletilmiştir.

Her insanın yaşamının üç evreden oluştuğu durumu ifade edilmiştir ve bu oluşum durumu doğrultusunda kadınlara toplum tarafından yakıştırılan sıfatlar okura iletilmiştir. Fontane herhangi bir neden olmadan kadınların dinsizlikle suçlanabildiğini okura iletmiştir. Kadınların aile yaşamlarında eşleri üzerinde etki sahibi olabilme düşüncesi, kadın izleği ile aktarılmıştır. Her kadının aynı olmadığı, farklı özelliklere sahip olduğu düşüncesi okura iletilmiştir. Kişiliği yerine oturmuş ve prensiplere sahip kişilerin de kadınları yargılayarak onların hakkında olumsuz düşüncelere sahip olabileceği iletilmiştir. Fontane, sadece erkeklerin değil kadınlarında bazı oyunlarda en iyi olabileceğini okura aktarmıştır ve kadın- erkek eşitsizliğini eleştirmiştir. Fontane, eserin yazıldığı döneme uygun olarak kadınların dış görüşünü okura iletmiştir. Kadınların günlük olarak yaptığı şeylere fazla dikkat ettikleri okura aktarılmıştır. Kadınların doğaları gereği meraklı oldukları eserde vurgulanmıştır.

[204] "Genç kadın böyle gecelerde geç vakitlere kadar pencerenin önünde oturup bıkmadan yıldızları seyretmişti" (Eğit, 2018: 400).
[205] "Genç kadın kurtulduğunu hissetti" (Eğit, 2018:403).

Fontane, toplumun kadınlar hakkında genelleme yapma üslubunu okura iletmiştir ve yapılan bu genellemeyi eleştirmiştir. Fontane kadınların kimi zaman sevinç, kimi zaman acı kimi zaman da özlem nedeniyle ağlayabileceğini okura iletmiştir. Fontane, dönemin erkeklerinin genç kadınları güzel ve sempatik bulduğunu okura iletmiştir. Toplum tarafından bazı kadınların tuhaf ve hastalıklı davranışları olduğunun düşünüldüğü ve kadınların bir şeyi ispatlama gereksinimi duyduklarında çaba harcadıkları okura iletilmiştir. Kadınların giyim konusunda şık ve özenli oldukları aktarılmıştır. Fontane, bazı kadınların ilk görünüşte iyi ve sadık olabileceğine inanıldığını okura iletmiştir. Hayatın acımasızlığıyla yüzleşen kadınların da komik olabileceği aktarılmıştır. Fontane, bazı kadınların görünüş olarak genç olmasalar da ruh olarak kendilerini genç hissedebildiğini iletmiştir. Bu anlamda her kadının yaşına göre hissettiği ama istisnalarında mevcut olduğu düşüncesi okura iletilmiştir. Kadınların erkekler için baştan çıkarıcı olması gerektiği düşüncesi eleştirilmiştir.

Fontane, kadınların toplumda yapabileceği aktivitelerin kısıtlı olmasını ve toplumun kadınların at sürmesini bile uygun görülmemesini eleştirmiştir. Yazar, kadınlar için toplumun düşündüğü adalet anlayışını eleştirmiştir. Kadınların ve erkeklerin kendilerine özgü davranışları olduğu vurgulanmıştır. Fontane, genç kadınların tecrübesizliklerinden dolayı pek çok şeye inanabilecekleri gibi inanmayabileceklerini de vurgulamıştır. Yazar, genç kadınların aynı olan şeylerden sıkılabileceği düşüncesini okura iletmiştir. Kadınların özgüven duygusunu ve kendini beğenmişlik duygusunu karıştırabileceği düşüncesi okura iletilmek istenmiştir. Fontane, bazı kadınların yalnızlığı sevmesinden dolayı toplum tarafından korkunç olarak nitelendirilmelerini eleştirmiştir. Fontane, bazı erkeklerin doğaları gereği kadınlara özel ilgi beslemelerini her ne kadar toplumun değer ve düşüncelerine ters bir davranışta olsa aslında insani bir durum olduğunu okura iletmiştir. Toplumun farklı milletten olan erkeklerin özellikle de Polonyalı olan erkeklerin, kadın hakkında herhangi bir konuda güvenilmez oldukları düşüncesi okura iletilmek istenmiştir.

Fontane, kadınların yaşlılık sürecinde daha savunmasız olduklarını ve bu savunmasızlığın oluşturduğu korkuyla kadının dini olarak kendini geliştirdiğini okura

aktarmıştır. Fontane, erkeklerin çok güzel ve büyüleyici olarak gördüğü kadınların tehlike karşısında savunmasız olduklarını düşündüğünü okura iletmiştir. Toplum tarafından kadın zevki olarak düşünülen şeylerin kadından kadına değişebileceği iletilmiştir. Fontane, toplumun kadınları zayıf canlılar olarak görmesini eleştirmiştir. Yaşlı kadınların bedensel olarak genç kadınlara göre daha az hareket edebilmesinin normal bir durum olduğu aktarılmıştır. Bazı kadınların duygularının güçlü yaşamasına karşın, iradelerinin zayıf olabileceğinin normal bir durum olduğu okura iletilmek istenmiştir. Kadınların kendi özellikleri doğrultusunda hareket ettikleri düşüncesi okura aktarılmıştır. Fontane, kötü bir durum yaşayan kadının kendini mahvolmuş olarak nitelendirebileceğini aktarmıştır. Yazar kadınların yaşadıkları hayatlardan elde ettikleri tecrübeler ile geliştiklerini okura iletmiştir. Gençliğin kadına güzellik getirdiği ancak acı bir durum yaşandığında bu güzelliğin geçiciliği aktarılmıştır. Yazar, toplumun evli bir kadının nasıl olması gerektiği düşüncesini okura iletmiştir. Yazar kadınların iyi kötü yaşadıklarıyla olgunlaştıklarını ve kendilerini yaşadıkları süreçleri değerlendirerek kadın olarak nitelendirdikleri düşüncesini aktarmıştır. Kadınların kişilere davranışlarında, o kişilerin sahip oldukları sevdikleri ve sevmedikleri özellikleri doğrultusunda etkili olduğu düşüncesi okura iletilmiştir. Kadınların güçlü oldukları yönlerinin takdir edilmesi gerektiği düşüncesi aktarılmıştır. Erkeklerin kadınlara ilgi göstermelerinin normal olduğu bunun yanı sıra bu ilgi gösteriminde belli çizgilerin olması gerektiği düşüncesi okura iletilmiştir. Kadınların kendi özellikleri doğrultusunda sahip oldukları asaletleri aktarılmıştır. Fontane, kadınların göstermiş oldukları davranışların altında her zaman bir nedenin olduğu düşüncesini okura iletmek istemiştir.

Yazar, kadın doktoru olmanın toplumda alay konusu olması durumunu eleştirmiştir. Kadınların doğaları gereği ilgi gereksinimi duymaları ve kadın doktoru olan kişilerin bunun bilincinde olduğu düşüncesi okura iletilmiştir. Güzel kadınların korunması gerektiği fikri eleştirilmiştir. Fontane, kadınların birbirlerini takdir etmekten hoşlanmadıklarını ifade etmiştir ve kadınların belirli bir süre sonra bu hoşlanmama durumunu arkalarında bıraktıkları düşüncesini okura iletmektedir. Yazar, kadının kendini iyi veya kötü olarak sınırlamasını duygu yoksunluğuna bağlı kılarak okura aktarmıştır. Sıkıntı durumunda olan kadınlara hoş sözler söylendiğinde

sıkıntılarının hafifleyebileceği düşüncesi aktarılmıştır. Fontane, genç ve güzel kadınların tecrübesizliklerinden ve çocukluklarını üstlerinden atamadıklarından dolayı bazı durumları hafife aldıklarını okura iletmektedir. Dönemin okur yazarlık problemi eleştirilmiş ve okuyan, bilgili kadın yüceltilmiştir. Yazar, bazı kadınların birbirlerini kötü etkileyebileceği düşüncesini ifade etmiştir ve zayıf olan kadının bu etkilenme durumuna karşı koyamayacağını okura iletmiştir. Topluma göre kadının güzelliğinin bir önemi olmadığı, toplumda kadının yapması gerekenler olarak sunulan düzenler ve kurallar eleştirilmiştir. Kadınların kendi suçlarını başkalarının suçlarını konuşarak ve yargılayarak hafifletme düşünceleri okura sunulmuştur. Kadınların kendilerinin sahip olmadığı özelliklere bir başkasının sahip olması durumundan kaynaklanan hayranlık duyma durumu okura aktarılmıştır.

Yazar, kadınların ruh hallerine göre neşeli olabileceklerini iletmiştir. Fontane, kadınların hayatlarındaki konumun çok çabuk değişebileceğini, bir saat öncesine kadar mutlu olan bir kadının dünyasının başına yıkılabileceğini ve gerek ailesinden gerek toplumdan dışlanabileceğini okura iletmektedir. Kadınların hayatlarında yaptıkları tercihler doğrultusunda yaşamlarının büyük ölçüde değişmesi ve toplum baskısı nedeniyle temiz havadan, parlak güneşten mahrum kalmaları eleştirilmiştir. Fontane kadınların hayat tecrübelerini okura iletmiştir. Yazar kadınların hoş, sevimli, kalbi temiz vb. gibi özelliklere bir arada sahip olabilen kadın örneğini okura aktarmıştır. Fontane, kadınların kendi yanlış tercihleri ve toplum baskısı nedeniyle yoksul olarak yaşamlarına devam edebileceğini iletmektedir.

Çalışan kadınların, iş verenleri öldükten sonra o iş veren için harcadığı emek ve zaman göz önünde bulundurulmadan bu kadınların kapının önüne konulması eleştirilmiştir. Ayrıca çalışan kadınların iş verenlerine değer verdiği ve onlarla iş veren işçi statüsü olmaksızın bir dost ilişkisi kurabilecekleri düşüncesi okura iletilmiştir. İyi olan kadınların yaşadıklarının iyi şeyler olmadığı düşüncesi aktarılmıştır. Fontane kadınların genel olarak yaptıkları hatalar doğrultusunda suçlu olduklarını kendi içlerinde bildiklerini ve kabul ettiklerini okura iletmiştir. Kadınların erkeklere göre farklı hislerinin olduğu ve bir durumda erkeklere göre farklı bir şekilde hislerini

yaşadıkları düşüncesi iletilmiştir. Kadınların akıllı davranarak erkeklere isteklerini kabul ettirebilecekleri düşüncesi aktarılmıştır.

Kadınların aslında bir nedene bağlı olan yanlış karar ve hataları, toplumun ve ailenin kadını dışlaması ve hiçe saymasıyla sonuçlandığında, genç ve yaşam dolu kadınların ölümlerine neden olabilme durumu eleştirilmiştir. Kadınların eşlerinden ve yaşadıkları hayatlarından beklentilerini karşılayamadıklarında, bireysel olarak toplumun kuralları ve kendi beklentileri ile çatışmaya girmeleri sonucu yalnız kalma durumları okura aktarılmıştır. Dini toplulukların kadını her anlamda kusurlu bulması eleştirilmiştir. Kadının kendini huzurlu hissetmesi gecenin sessizliği ve yıldızların seyredilmesine bağlanmıştır. Bu doğrultuda bilinmezliğe ve yaşanılan tüm kötü tecrübelerden uzaklaşma düşüncesi okura iletilmek istenmiştir. Kendi kararını veremeyen veya yanlış karar veren kadınların kurtulmalarının farklı anlamlarda olabileceği okura iletilmiştir. Kadın kimi zaman aşkı yaşadığında kurtulur, kimi zaman toplumun değer ve düşüncelerine karşı gelerek kurtulur, kimi zaman ise ölerek kurtulur. Fontane kurtulmanın üç farklı şeklini okurun düşüncesine sunmuştur.

IV. BÖLÜM

4. Yeni Bireycilik Akımı

Alman yazın tarihinde Yeni Bireycilik[206] olarak isimlendirilen akım, 1960'lı ve 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Yeni Bireycilik akımında öznel düşünceler ve duygular ön plandadır. Bu yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Almanya'da da birtakım sosyal, politik ve teknolojik gelişmeler yaşanmış ve bu gelişmeler sonucu yaşanan değişimler söz konusu olmuştur. Bu gelişimeler ve yaşanan değişimler, Yeni Bireycilik akımının tarihsel arka planını oluşturmaktadır. Öncelikle I. Dünya Savaşı'nın yaşanılması ve Almanya'nın bu savaşı kaybetmesinin ardından yaklaşık yirmi beş yıl geçmişken Almanya'nın II. Dünya Savaşı'nı da kaybetmesi ve iki kez büyük umutlarla girilen savaşlarda başarısız olunmasıyla Almanya, doğu[207] ve batı[208] olmak üzere ikiye bölünmüştür. Ülkenin ikiye bölünmesi sonucu işgal altındaki bölgeler farklı politik, ekonomik ve sosyal düzen[209] ile yönetilmiştir. 1961 yılında Berlin'de inşa edilen duvar, bu bölünmenin önemli bir simgesi olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında sadece Almanya'da değil, tüm dünyada sosyalizm ve kapitalizm sistemleri doğrultusunda siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimler yaşanmıştır. 1960'lı yıllarda enflasyon ve işsizlik artmış ve aynı yıllarda yapılan Vietnam Savaşı tüm dünyada büyük tepki görmüştür. Bu yıllarda Almanya'da da fırsat eşitliğinin sağlanması ve daha iyi şartlara sahip olunması amacıyla başlayan Öğrenci hareketi[210]

---

[206] Alm. "Neue Subjektivität" ya da "Neue Innerlichkeit"dır.

[207] "Doğu Almanya" olarak bilenen bölge, II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin işgali altında kalan bölgelerdir. 1954 yılında "Alman Demokratik Cumhuriyeti" (Alm. "Deutsche Demokratische Republik") adıyla kurulmuş ve Sovyetler Birliği tarafından kontrol edilmiştir.

[208] "Batı Almanya" olarak bilinen bölge, II. Dünya Savaşı sonrasında ABD, Birleşik Krallık ve Fransa'nın işgali altında kalan bölgelerdir. 1949 yılında "Almanya Federal Cumhuriyeti" (Alm. "Bundesrepublik Deutschland") olarak işgal eden devletlerin çıkarları doğrultusunda kurulmuştur.

[209] Doğu Almanya sosyalizm, Batı Almanya ise kapitalist sistem doğrultusunda yönetilmiştir.

[210] Alm. "Studentenbewegung". 1960'lı yıllarda yaşanan Öğrenci Hareketi dönemin politik, sosyal ve ekonomik durumunu eleştiren ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını isteyen öğrencilerin bir araya gelerek oluşturduğu bir yapılanmadır. Öğrenci Hareketi uluslararası bir özelliğe sahiptir. Bunun nedeni ise gelişen teknoloji ile birlikte televizyonun insan hayatında yer edinmesi ve medya yoluyla Vietnam Savaşı'na tanık olunması ve bu savaşa tüm dünyanın tepki göstermesidir. Alman toplumunda da medya yoluyla savaş eleştirilmiş ve bunun yanı sıra Nasyonal Sosyalist yanlı kişilerin devlet ve kamu kurumlarında görev almaları, katı cinsiyet ayrımının olması vb. şeyler büyük huzursuzluk yaratmıştır.

yaşanmıştır. Ancak Öğrenci hareketi, başarısızlıkla sonuçlansa da bu dönemde bu hareket farklı şekillere uyarlanarak, Özgürlükçü Kadın Hareketleri[211] ve Kızıl Ordu Fraksiyonu[212] gibi olaylarla mevcudiyetini ve etki alanını korumuştur. Bu anlamda Yeni Öznellik akımı, başarısızlıkla sonuçlanan bir hareketin siyasi ve bireysel anlamda hayal kırıklığı yaşanması doğrultusunda şekillenen ve kişinin kendi benliği ile meşgul olması yoluyla 1960'lardaki eleştirel ve toplumsal yazına karşı bir harekettir (Bkz. Schnell, 1993; Biess, 2008; Aytaç, 2012; Weber, 2020).

Alman yazın tarihi ve bilimi incelendiğinde Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda kaleme alınan eserlerde yazınsal anlamda siyasi olaylardan uzak kalmaya çalışılmıştır. Ancak eserlerde tam anlamıyla bu gerçekleştirilememiştir. Bu akımda bireysellik ve kişinin kim olduğu gibi terimlere odaklanılmıştır. Öznellik ve özel olan bu akımın temel özelliğidir ve bu doğrultuda yazarlar kendi duygularını, özel sorunları ve kişisel deneyimleri vb. olguları genellikle otobiyografik eserler aracığıyla okura anlatma ilkesine dayandırmaktadırlar. Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda oluşturulan eserler öznel ve duygu yoğunluğu gibi özelliklere sahip olduğundan yazın

---

Bu doğrultuda eşitlik, onur, sosyal adalet vb. gibi kavramlar 1968 yılında Almanya'da gerçekleşen protestoların öncelikli amaçları arasında yer almaktadır (Bkz. Kraushaar, 1998; Carrasco, 2018).

[211] Alm. "Frauenbewegung". Kadınlar yıllar boyunca siyasi, ekonomik, sosyal, hukuki ve kültürel alanlardaki konumlarına ilişkin çeşitli mücadeleler vermiştir. 1968 yılında gerçekleşen Öğrenci Hareketinde her anlamda kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanması amacıyla protestolar yapılmıştır. Ancak öğrenci topluluklarının iç örgütlenmesinde bile kadın erkek eşitsizliği devam etmiş ve kadınlar geri planda bırakılmıştır. Bu anlamda Öğrenci Hareketi başarısızlıkla sonuçlansa da bu hareketin etkisi Kadın Hareketleri adı altında protestolar ile devam etmiştir. Batı Berlin olarak isimlendirilen bölgedeki kadınlar (yedi kadın) ilk olarak Ocak 1968'de "Aktionsrat zur Befreiung der Frau" adı altında örgütlenmiştir. Sonrasında kadınlar arasında birlik çoğalmış ve ataerkil toplumda kendilerinin erkekler kadar yerleri olduğu düşünceleri doğrultusunda kararlar almışlar ve bu kararları protestolar aracılığıyla gerçekleştirmişlerdir. Kadın Hareketinin yaşandığı yıllarda bilimsel gelişmeler doğrultusunda doğum kontrol hapı kullanıma sunulmuştur ve kürtaj, doğum, kadın hakları gibi konularda tartışmalar yaşanmıştır. Kadınlar kendi vücutları hakkında kendilerinin karar verebilmesi için mücadele etmişlerdir. İlerleyen zaman içerisinde Almanya'da bu yapılan mücadeleler ile kadın birliğinin yayılması doğrultusunda başarı gösterilmiştir. Aynı zamanda bu dönem de kadın yazını ve kadına odaklanan eserlerin artması Kadın Hareketinin olumlu sonuçlarındandır ve gerek yazınsal anlamda gerek toplumda dikkat çekmiştir (Bkz. Nave- Herz, 1997; Bauer, 1999; Maaß, 2011; Zellmer, 2011).

[212] Alm. "Rote Armee Fraktion" (RAF), Öğrenci hareketinin başarısızlıkla sonuçlanması sonucunda, bu harekettin farklı bir yansıması olarak oluşturulan radikal ve aşırılık ilkelerine bağlı terörist grubun ortaya çıkmasıdır. Bu grubun adam kaçırma, insanları rehin alma, cinayet planlama gibi faaliyetleri olmuştur. Bu grup planladığı cinayetleri gerçekleştirmiş ve Alman toplumunu tedirgin etmiştir (Bkz. Straßner, 2008; Petersohn, 2011).

dili basit tutulmuş ve yeri geldiğinde de günlük dil kullanılmıştır (Aytaç, 2012; Weber, 2020):

> *"Bireyciliğe bu bilinçli dönüşün nedenlerini edebiyat tarihçileri çok farklı iki biçimde açıklıyorlar. Birinci yorumlama, problemsiz bir refah toplumunda yetişen yazarların kendi iç dünyasını rahatlıkla ön plana alabilme olanağıdır. İkincisi ise tam tersine, refah toplumuna tepkiden kaynaklanan bir kendi kabuğuna çekilme biçimindeki yorumlamadır. Keza bu yeni yazarlar kuşağında babaların suçu altında ezilmekten bıkan ve onların her türlü mirasına sırt çevirmek isteyen bir tutum görenler de var"* (Aytaç, 2012: 491).

Aytaç (2022)' ın aktarıma göre, bu akımda yazarların bireyselliğe odaklanmalarının nedenleri yazardan yazara değişebilmektedir. Çünkü bu yazın dönemine ait kabul edilen sanatçılardan bazıları savaş ortamında doğup yetişmese de Heinrich Böll gibi yazarlar iki dünya savaşını yaşamışlar bizzat bu savaşlarda görev almışlardır. Bu anlamda yazarların bireyselliğe yönelmelerinde yaşam deneyimleri ve duyguları yön belirlemektedir.

Alman toplumunda yaşanılan gelişmeler doğrultusunda Yeni Bireycilik akımı eserlerinde kadınların geleneksel rol modellerinin ve cinsiyet kavramının içeriği tartışılmıştır, yeni özgün düşünce biçimleri sorgulanmıştır ve kadın odaklı eserler ön plana çıkmıştır. Yeni Bireycilik dönemi eserleri düzyazı, şiir, drama yazın türleri şeklinde kaleme alınmıştır. Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda oluşturulan eserlerde genel olarak "neşe", "mutluluk", "hüzün", "birey", "kadın", "güzellik", "gençlik", "ölüm", "geçmiş", "eşitlik" ve "özel olan" vb. gibi izlekler kullanılmıştır.

Alman yazınında Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda eserler oluşturan yazarlar Ingeborg Bachmann[213] , Christa Wolf[214] , Ulla Hahn[215], Nicolas Born[216] ,

[213] Bachmann, 1926- 1973 yılları arasında yaşamıştır. Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda şiir, roman, deneme, öykü, oyun türlerinde eserler oluşturmuştur.
[214] Wolf, 1929- 2011 yılları arasında yaşamıştır. Genellikle anlatı ve öykü türünde eserler kaleme almıştır.
[215] Hahn, 1945 doğmuştur. Genellikle şiir türünde eserler oluşturmaktadır.
[216] Born, 1937- 1979 yılları arasında yaşamıştır. Born şiir ve roman türünde eserler kaleme almıştır.

Rolf- Dieter Brinkmann[217] , Peter Handke[218] , Martin Walser[219] , Elfriede Jelinek[220] ve Heinrich Böll'dür. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eseri, Yeni Bireycilik akımının tarihsel arka planını ve bu akımın özelliklerini yansıtmaktadır.

4.1 Heinrich Böll'ün Hayatı

Heinrich Böll, 21 Aralık 1917'de Köln şehrinde doğmuştur. Çocukluğu ve gençliği ise yaşanan iki dünya savaşının yıkımı ile geçmiştir. Alman Dili ve Edebiyatı eğitimi almadan önce bir kitapçıda çalışmıştır ve üniversite öğreniminde II. Dünya Savaşı'nda görevlendirilmesiyle[221] eğitim hayatı yarım kalmıştır. Aynı zamanda öğrencilik yıllarında yazın hayatına başlamıştır ancak savaş nedeniyle yazın hayatına da ara vermek zorunda kalmıştır. Savaş bitiminde ise hem üniversiteye geri dönerek eğitimini tamamlamış hem de çalışmaya devam etmiştir. Savaş yıllarında eşi Annemarie Čech[222] ile evlenmiştir. Alman yazınbilimciler Böll'ü, savaş sonrası dönemin önemli yazarlarından biri olarak kabul etmektedirler. Çünkü Böll[223] , yirminci yüzyılın en çok okunan ve okurda etki bırakan yazarlardan biri olmuştur. Savaş sonrasında dönemin önemli bir grubu olan "Gruppe 47" üyelerinden biri olmuştur ve savaş sonrası Avrupa edebiyatını etkilemiştir. Bu anlamda Böll, birçok yazınsal düşüncelere, tarihsel değerlere ve görüşlere tanık olmuş ve bunları bizzat yaşamıştır (Bkz. Aytaç, 2012; Ünsal, 2013).

Böll'ün kısa hikâye, anlatı, roman, dram, televizyon oyunları türlerinde eserleri bulunmaktadır. Ayrıca İngilizce- Almanca çeviriler de yapmıştır. Böll'ün ilk

---

[217] Brinkmann 1940- 1975 yılları arasında yaşamıştır. Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda şiir, roman ve anlatı türlerinde eserler kaleme almıştır.
[218] Handke, 1942 yılında doğmuştur ve genellikle roman türünde eserler oluşturmaktadır.
[219] Walser, 1927 yılında doğmuştur. Genellikle roman türünde eserler oluşturmaktadır.
[220] Jelinek, 1946 yılında doğmuştur ve genellikle roman türünde eserler oluşturmaktadır.
[221] Böll, II. Dünya Savaşı'nda Fransız ve Rus cephesinde savaşmış ve yaralanmıştır (Aytaç, 2012).
[222] II. Dünya Savaşı sırasında (1942) evlenen çiftin çocuğu bulunmamaktadır. Böll, savaşta görev aldığında elde ettiği tecrübeler doğrultusunda ve savaş sonrası yaşanan hastalık, açlık vb. durumları yaşamasından dolayı çocuk sahibi olmak istememiştir. Eşi İngilizce öğretmenidir.
[223] Böll'ün Almanya dışındaki başarısının sebebi hümanizm düşüncesine ve ahlakçılığa sahip olmasıdır. "Bir milletin tarihi vicdanını dile getiren yazar oluşu vurgulanmaktadır" (Aytaç, 2012: 407).

eserleri kısa hikâye türündedir. Böll yaptığı çeviriler aracılığıyla ve gelişen film sektörünün etkisiyle eserlerine geriye dönüş (Rückblende) ve bilinç akışı (Bewußtseinstrom) tekniklerini sıklıkla romanlarında kullanmıştır:

> *"Böll, roman figürlerine karşı tarafsız değildir, sempati duyduğu figürlerin arkasına gizlenir, onlarla birlikte düşünüp karşıt figürlere üstün gelmelerini sağlar "*(Aytaç, 2012: 410). *"Romanlarında zaman ilkesinin işlenişi de büyük bir ustalık eseridir. Çalışırken şimdiki zamanı realite, geçmişi refleksiyon düzeyi olarak tespit edip motifler içinde üçüncü bir düzey planladığını ve bunlar arasında denge sağlayarak roman dokusunu ördüğünü ifade etmiştir"* (Aytaç, 2012: 415).

Heinrich Böll eserlerini oluştururken kullandığı başarılı anlatım tekniği ve üslubuyla 1967'de Georg Büchner Ödülü'ne, 1972'de ise Nobel Edebiyat Ödülü[224] 'ne layık görülmüştür. Böll, eserlerinde bireyin mutluğa olan özlemini, toplumun yanlışlarını eleştirerek ana karakterler aracılığıyla okura iletmiştir. Yeni Bireycilik akımının tarihsel arka planını oluşturan Kızıl Ordu Franksiyonu'nun faaliyetlerine tanık olan yazar, gerçekleştirilen faaliyetlere gerek eserleriyle gerek ise konuşmaları ile tepki göstermiştir. Bu anlamda Böll, siyasi düzenin ve toplumun bir eleştirmeni niteliğini taşımaktadır. Ancak Böll, yaptığı eleştiriler nedeniyle suçlanmıştır. Böll' e karşı uzun bir süre Kızıl Ordu Franksiyonu'nu eleştirdiği bir yazısından dolayı gerek gazetelerde gerek televizyonda propaganda yürütülmüştür. Böll'ün 1974 yılında yayınladığı "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" adlı eseri, yaşadığı propaganda doğrultusunda yazılmıştır (Bkz. Aytaç, 2012; Topçu, 2017). Alman ve Uluslararası PEN Derneğinin başkanlığını da üstlenmiş olan Böll, 1985'te hayatını kaybetmiştir.

[224] Böll, 43 yıl aradan sonra bu ödülü kazanan ilk Alman yazardır.

4.2 Heinrich Böll'ün Eserleri

Heinrich Böll'ün anlatı, kısa hikâye, roman, dram, televizyon- radyo oyunları ve günlük[225] türlerinde eserleri olduğu gibi çeviri[226] ve makale gibi çalışmaları mevcuttur.

Böll'ün anlatı türünde oluşturduğu eserler kronolojik olarak "Der Zug war pünklich" (Trenin Tam Saatiydi) (1949), "Wanderer, kommst du nach Spa…" (Yol, Sparta'ya Varırsan Eğer) (1950), "Nicht nur zur Weihnachtszeit" (Noel Yılda Sadece Bir Kez Değil) (1952), "Das Brot der frühen Jahre" (İlk Yılların Ekmeği) (1955), "Im Tall der donnernden Hufe" (Gürleyen Hayvanlar Vadisi) (1957), "Dr. Murkes gesammeltes Schweigen" (Dr. Murkes'in Toplu/Toplanan Sessizliği) (1958), "Als der Krieg ausbrach. Als der Krieg zu Ende war" (Savaş Başladığında. Savaş Bittiğinde) (1962), "Entfernung von Truppe" (Birlikten Uzak) (1964), "Ende einer Dienstfahrt" (Bir İş Gezisinin Sonu) (1964), "Das Vermächtnis" (Miras) (1982), "Die Verwundung" (Gazi) (1983)'dur.

Böll'ün kısa hikâye türünde oluşturduğu eserler kronolojik olarak "Der Mann mit fen Messern (Bıçaklı Adam) (1948), "Die Waage der Baleks" (Baleklerin Terazisi) (1958), "Der Bahnhof von Zimpren" (Zimpre Tren İstasyonu) (1959)'dir.

Böll'ün roman türünde oluşturduğu eserler kronolojik olarak "Wo warst du, Adam? (Âdemoğlu Neredeydin?) (1951), "Und sagte kein einziges Wort" (Ve o hiçbir şey demedi) (1953), "Haus ohne Hüter" (Babasız Evler) (1954), "Billard um halb zehn" (Dokuz buçukta bilardo) (1959), "Ansichten eines Clowns" (Palyaço) (1963), "Gruppenbild mit Dame" (Fotoğrafta Kadın da Vardı) (1971), "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" (Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru) (1974), "Fürsorgliche Belagerung" (İhtiyatlı Kuşatma) (1979)'dır.

---

[225] "Irisches Tagebuch" (İrlanda Güncesi) (1957).

[226] Böll, ünlü İngiliz yazar, Charles Dickens'ın "Pseudonym" adlı eserini eşiyle birlikte Almancaya çevirmiştir.

Böll'ün dram türünde oluşturduğu "Ein Schluck Erde" (Bir Yudum Toprak) (1961)'dir. Böll'ün televizyon- radyo oyunları gibi çalışmaları kronolojik olarak "Ein Tag wie sonst" (Her zamanki gibi bir gün) (1953), "Die Spurlosen" (İz Bırakmadan) (1957), "Hausfriedensbruch" (İzinsiz Giriş) (1969)'dur.

4.3 Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Romanı

Heinrich Böll'ün Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda kaleme aldığı eserlerden biri olan "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eseri 1974 yılında yayınlanmıştır. Bu eser, Yeni Bireycilik akımının tarihsel arka planını oluşturan konuları işlediğinden dolayı akımın özelliklerini yansıtmaktadır. Eser elli sekiz bölümden oluşmaktadır. Romanda ele alınan süre, yaşanılan iki olay sürecindeki dört gündür ve hâkim bakış açılı üçüncü tekil anlatıcı tarafından olay kurgusu anlatılmıştır. Böll, bilinç akışı tekniğini ve geriye dönüş ilkesini bir arada kullanarak okurun eser üzerine düşünmesini ve değerlendirme yapmasını amaçlamaktadır. Eserin yayınlanmasından kısa süre sonra yaklaşık beş[227] adet film, tiyatro, radyo oyunu ve televizyon vb. gibi uyarlamalar yapılmıştır.

Farklı alanlarda yaşanan birçok gelişmelere rağmen yirminci yüzyılın son çeyreğinde kadınların toplumdaki yeri ve kadınlara yönelik düşünceler bir önceki yüzyıllardaki gibidir. Bu yüzyılda da kadına toplum tarafından biçilen değer ve düşünceler kadının aleyhinedir. Yirminci yüzyılda yaşayan kadınların diğer yüzyıllarda yaşayan kadınlara göre farkları ise bu dönem kadınlarının örgütlenerek çeşitli alanlarda kadın hakları için mücadele etmiş olmalarıdır. Bu anlamda kadınlar arasındaki birlik sağlanmaya çalışılmıştır ve kadınlar toplumda birey olarak kürtaj, doğum, korunma gibi hakları üzerinde kontrol sağlanmaya çalışmıştır (Bkz. Nave-Herz, 1997; Bauer, 1999; Maaß, 2011; Zellmer, 2011). Yirminci yüzyılın son

[227] "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Almanya, 1975; "In The Lost Honor of Kathryn Beck" Amerika Birleşik Devletleri, 1984; "Katharina Blum" Almanya, 1991; "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Almanya, 1997.

çeyreğinde kaleme alınan bu eser, toplum tarafından kadınlara dayatılan durumları, kadının toplumdaki rolünü ve toplumun kadın hakkındaki değer yargılarını eleştirmektedir. Böll'ün eserinde savaş sonrası Almanya'da kadınların kendi kararlarını vermeleri doğrultusunda yaşadıkları toplum baskısı okura iletilmektedir.

Eser, Katharina Blum isimli yirmi yedi yaşındaki bir kadının devlet tarafından kaçak olarak kabul edilen bir adamla bir partide tanışması ve kadının bu adama yardım etmesi sonucu hayatı sadece birkaç gün içerisinde değişen ve Zeitung isimli bir gazete tarafından topluma suçlu olarak sunulan bir kadın hakkındadır. Katharina Blum'un bir kadın olarak vermiş olduğu karar doğrultusunda toplumdaki statüsünün değişmesi ve toplumun kadına karşı bakış açısı yazar tarafından eleştirilmektedir.

Olay örgüsü şu şekildedir: Eser, Katharina Blum isimli bir kadının işlemiş olduğu cinayetin tutanak kayıtlarının kaynağının anlatılmasıyla başlamaktadır. Katharina, mimar Trude Blorna ve Avukat Hubert Blorna çifti için temizlikçi ve ev düzen sorumlusu olarak çalışmaktadır. Bay ve Bayan Blorna tatilde olduğu bir akşam, Katharina vaftiz teyzesi Else Woltersheim'ın evinde düzenlenen danslı bir partiye 20 Şubat 1974 Çarşamba günü katılır ve partide Ludwig Götten isimli biriyle tanışır ve ona gönlünü kaptırır. Katharina ve Ludwig parti sonrası Katharina' nın evine giderler ve orada gecelerler. Ancak Ludwig'in peşinde şeyh kıyafeti kullanarak kimliğini gizleyen Karl isimli polis vardır. Ludwig onun tarafından sürekli takip edilmektedir. Bu nedenle Ludwig'in Katharina ile olduğunu ve daha sonrasında eve geçtiklerini polis bilmektedir.

21 Şubat 1974 Perşembe günü, Katharina' nın dairesi polis memurları tarafından basılır. Polisler ona Ludwig ile ilgili soru sorduğunda, kendisi uyurken Ludwig'in evden ayrıldığını ve onun nerede olduğunu bilmediğini ifade eder. Polisler Katharina' yı sorgulamak için karakola götürür. Genç kadına, Ludwig Götten' in uzun süreden beri aranan bir haydut olduğu ve bir banka soygununa karıştığının hemen hemen kanıtlandığını, bunun dışında adam öldürmekten ve başka suçlardan sanık olduğu ifade edilir. Katharina sorgulanmak üzere evinden götürülürken basın onun fotoğrafını çeker.

Katharina Blum, polis memurları tarafından karakolda sorgulanır. Bu sorgulama esnasında Katharina' nın hayat hikayesi öğrenilir. 1968 yılında tekstil işçisi Wilhelm Brettloh evlenmiştir. Ancak altı ay sonra eşinin kendisine saygısız ve sırnaşık bir şekilde davranması nedeniyle ondan ayrılmıştır. Katharina, boşanmasından birkaç hafta sonra maliye denetçisi Dr. Fehnern' in yanında çalışmaya başlamıştır. Bir süre sonra Dr. Fehnern çalıştığı firmalarda belirlenen vergi kaçakçılığı nedeniyle tutuklanmıştır. Katharina kısa bir süre sonra Dr. Fehnern aracılığıyla tanıştığı Bay ve Bayan Blorna çifti için çalışmaya başlamıştır. Katharina' nın sorgulamasında komşularına da Katharina hakkında sorular yöneltilir ve Katharina' nın evine düzenli olarak yapılan erkek ziyaretçileri konusu öğrenilir. Bu arada eserde basın olarak ele alınan "Zeitung", Bay Blorna' yla tatil yaptığı yerde Katharina hakkında bilgi almaya çalışır.

Zeitung, 22 Şubat 1974 Cuma günü, Katharina Blum'un fotoğrafını ön sayfada yayınlar ve Katharina hakkında edinmiş olduğu bilgileri çarpıtarak halka sunar. Zeitung, kadın onurunu inciten bir yazı kaleme alınmıştır ve komşuların sorgulanması sırasında öğrenilen erkek ziyaretçi olayıyla Katharina' yı aşağılar. Bay ve Bayan Blorna bu haberi okuduktan sonra Katharina' ya yardımcı olabilmek amacıyla tatillerini yarıda keserler. Ertesi gün ise Zeitung gazetesi Katharina Blum'dan bahsederken işleri çığırından çıkarmış; onun hakkında bilgi toplamak için eski kocasına, annesine ve eski tanıdıklarına kadar ulaşmıştır. Polis müfettişi Walter Moeding, Katharina' yı telefona dokunma ve gazete okuma diye uyarır. Ancak Katharina telefon görüşmelerinin polis tarafından dinlendiğini fark etmeksizin Ludwig'i arar. Ayrıca Katharina, gazete haberini gören halk belki de komşuları tarafından aranır ve cinsel içerikli postalar alır. Sonrasında Katharina ve partiyi düzenleyen Frau Woltersheim birlikte sorgulanır. Polis memurları Katharina' nın mali durumunu kontrol eder ve Ludwig Götten' in partiye nasıl geldiği okura açıklanır. Bayan Woltersheim, sorgulamada öğrenilen bilgilerin nasıl basına yansıdığını ve Katharina' nın bu durumdan nasıl korunacağını dile getirdiğinde, artık kişisel bir gizliliğin mümkün olmadığı ifade edilir.

Zeitung, 23 Şubat 1974 Cumartesi günü de Katharina Blum' un özel hayatını içeren yazıları haber olarak okura sunmakla beraber yazılarında Bay ve Bayan Blorna' yı da suçlayıcı ifadeler kullanır. Bayan Blorna' nın meslek ahlakına uymadığını ve Katharina' ya evinin binasının havalandırma, ısıtma, geçit vb. bilgileri aktardığı ifade edilir. Bu bilgiler ile Katharina' nın Ludwig' e kimseye görünmeden evden çıkmasına yardım ettiği ileri sürülür. Zeitung muhabiri Tötges, hastane personeli kıyafetine bürünerek Katharina' nın hasta olan annesi ile röportaj yapmaya çalışır. Anne Blum ölür. Daha sonrasında Hubert Blorna' ın eski bir arkadaşı olan Alois Straeubleder isimli iş adamı, Katharina' nın Zeitung muhabiri Tötges ile evinde röportaj yapacağını Blorna çiftine ve Bayan Woltersheim' a bildirir. Aynı zamanda bu adam, Katharina' ya aşıktır. Katharina' yla yakınlaşmak için ona kendisine ait bir evinin anahtarını dahi vermiştir. Bu doğrultuda Bay Straeubleder, Ludwig Götten' in kendi evinde saklandığından şüphe etmektedir ve şüpheleri yersiz değildir. Polis memurları, Ludwig Götten' i Bay Straeubleder' in evinde yakalar. Ludwig, Katharina ile ilgili bilgi vermez ve onu korur.

Zeitung, 24 Şubat 1974 Pazar günü Katharina' nın, anne Blum'un ölümünden sorumlu olduğunu ifade ettiği suçlayıcı bir haber yayınlar. Ek olarak Zeitung, Katharina' nın geçmişte yanında çalıştığı Dr. Fehnern' e vergi kaçırmasında onun yardımı olduğu, Bay Straeubleder' in kariyerini mahvetmeye görevlendirildiğini ve bu nedenle onun evininin anahtarını çaldığı vb. suçlamalarda bulunur. Katharina ise gazetede yaptığı haberlerle hayatını mahfeden bu adamı yakından görmek istemektedir. Ama öncelikle bu adamla ilgili bilgi toplamak için bedevi kadın kılığına girerek, Ördek isimli gazeteciler lokaline gider ve orada Tötges' i bekler. Fakat Tötges oraya gelmez. Katharina, Tötges' i röportaj için evinde bekler. Tötges Katharina' nın evine sadece röportaj yapma amacıyla gelmemiş, eve geldiğinde Katharina' ya cinsel imalarda bulunmuştur. Katharina Blum bu imalar doğrultusunda gazete muhabiri Tötges' i tabancayla öldürmüştür. Ardından evini terk eden Katharina, kilise ve kafeye gittikten sonra polis Moeding' e gider ve işlediği cinayet nedeniyle teslim olur.

Cinayetin işlenmesinden Zeitung gazetesi bir muhabirin öldürülmesinin çok önemli bir şey olduğu düşüncesi doğrultusunda haberler ve ölüm ilanı yayınlar. Dava

sürecinde Bay Blorna, Katharina' nın isteği üzerine onun savunma avukatı olur. Bay ve Bayan Blorna' nın hayatı bu olaylardan çok etkilenmiştir. Bu cinayetten sonra ne Bay Blorna artık büyük davalar bünyesinde iş alabilmiş ne de eşi Bayan Blorna büyük bir emlak şirketinde çalışabilmiştir. Katharina Blum ve Ludwig Götten mahkeme tarafından yaklaşık on yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Katharina işlediği cinayetten pişman değildir. Hapishane de kendisi ve Ludwig için gelecek planı kurmaktadır.

Eserdeki değinilen her bir ana ve yan karakter dönemin değer ve özelliklerini temsil etmektedir. Örneğin Katharina Blum, II. Dünya Savaşı Almanya'sında çalışmayı ve emek vermeyi kişilik özelliği olarak taşıyan ve hayatının vazgeçilemez bir parçası olarak gören insanı ve kötü bir şey yapmayacak özelliğe sahip kişilerin bazı düşünceler doğrultusunda kurban edilmesini (onuru kırılan insanı) temsil etmektedir. Toplumun görüşlerini ve değerlerini, kendi mutluluğundan ve özgürlüğünden önemli bulmayarak kocasından boşanan bir kadını temsil etmektedir. Else Woltersheim ise evlilik dışı bir ilişkiden olmuş bir kadının toplumun değer ve düşüncesine rağmen azimle yıllar içerisinde çalışarak ev işleri idaresi öğretmeni olmasıyla kendi ayakları üstünde durabilen bir kadını temsil etmektedir. Bay Blorna karakteri ise, ünlü bir avukat ve zengin bir erkek olmasına rağmen eşine saygı duyan, evinde çalışan hizmetli bir kadına dahi statü gözetmeksizin saygı duyan ve yardımsever bir erkeği temsil etmektedir. Bayan Blorna karakteri tecrübeli ve işini iyi yapan insanların bile bilmeden bir suça neden olabileceğini ve iyi niyeti doğrultusunda başına kötü şeyler gelen insanları temsil etmektedir. Tötges karakteri ise meslek ahlakına sahip olmayan, amacı için insanların hayatlarını karartan, bencil, yalan söylemekten çekinmeyen karaktere sahip olan ve insanların onurlarını hiçe sayan bir insanı temsil etmektedir. Ludwig Götten karakteri, suç işleyen ve toplumda suçlu olarak kabul edilen bir insanın, birbirinden farklı ve kimin işlediği kanıtlanamayan suçlarda, yine toplum tarafından daha önce suç işlediği için, suç işleyebileceğine inanılan bir insanı temsil etmektedir.

Die verlorene Ehre der Katharina Blum isimli eser, yirminci yüzyılın orta çeyreğinde bir kadının kendi kararlarını vermesi sonucu Alman toplumunda yaşadığı baskı ortamını, kadının iftiraya uğraması ve bireysel özgürlüğün ihlalini okura sunmaktadır. Esere ismi verilen Katharina' nın, düşünce ve kararları doğrultusunda

hareket etmesi sonucu basın tarafından suçlu gösterilmesi ve gerçekte olduğundan farklı bir karakterde halka gösterilen bir kadının, toplum tarafından da haksız yere suçlanması ve bu suçlanma doğrultusunda hakarete uğrayan kadının yaşamış olduğu baskılar nedeniyle cinayet işlemeye zorlanmasıdır. Heinrich Böll eserinde kullandığı baskılanan kadın izleği ve diğer izlekler ile bu durumu okura aktarmıştır.

4.4 Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Romanındaki İzlekler

Yeni Bireycilik akımında da yazarların ve sanatçıların eserlerinin farklı zamanlarda okura ulaşabilmelerini, yazarların ve sanatçıların eserlerindeki anlatım şekilleri ve kullandıkları izlekler sağlamıştır. Yeni Bireycilik akımı yazınında genellikle "güzellik", "eşitlik", "birey", "özgürlük", "özel olan", "kimlik arayışı", "kadın", "ölüm", "toplum" vb. izlekler kullanılmıştır. Her yazınsal dönem eserlerinde kullanılan izleklerin, kullanım amaçları değişiklik göstermektedir. Yeni Bireycilik akımı yazınsal eserlerinde kullanılan izlekler de dönemin özelliklerini ve yazarın düşüncelerini okura iletme görevi görmektedir.

Die verlorene Ehre der Katharina Blum isimli eserde, "basının halka çarpıtarak sunduğu manşetler doğrultusunda psikolojik şiddete maruz kalan bir kadının işlediği cinayet doğrultusunda dönemin basınının işini ne kadar düzgün yaptığı" (basın özgürlüğü adı altında) sorusu işlenmiştir. Yazar eserinde bu soru doğrultusunda belirli izlekler kullanarak kadın ile ilgili düşünceleri okura iletmeye çalışmıştır. Eserde, "gazete haberi", "basın", "özgürlük", "bireysellik", "saygı", "ahlak", "görev", "kırmızı kan", "beyaz", "şeyh kıyafeti", "ölüm", "görev", "kadın" gibi izlekler genel olarak kullanıştır. Eserde yazar tarafından kullanılan her bir izleğin ortak amacı, o dönemin toplumundaki sosyal ve kamusal düzenin içerisinde kadının rolünün ve toplumun kadına karşı sergilediği davranış ve tutumun eleştirisini sağlamaktır.

Die verlorene Ehre der Katharina Blum eserinde kullanın izleklere örnek olarak bu cümleler gösterilebilir:

> *"Ziemlich merkwürdig verhielt sich die ZEITUNG, nachdem die beiden Morde an ihren Journalisten bekannt wurden Irrsinnige Aufregung! Schlagzeilen. Titelblätter. Sonderausgaben. Todesanzeigen überdimensionalen Ausmaßes*[228] *"*(Böll, 1974: 15). *"Diese Tatsache der Über- Aufmerksamkeit der Presse muß hier vermerkt werden, weil nicht nur die ZEITUNG, auch andere Zeitungen tatsächlich den Mord an einem Journalisten als etwas besonders Schlimmes, Schreckliches, fast Feierliches, man könnte fast sagen wie einen Ritualmord behandelten*[229] "(Böll, 1974: 15- 16). *"Obwohl mir dort Wohnung geboten wurde, lehnte ich ab, ich wollte endlich unabhängig sein und meinen Beruf mehr freiberuflich ausüben*[230] *"*(Böll, 1974: 33). *"… es ist ziemlich schwierig und meistens peinlich, wenn man allein kommt und nicht unbedingt oder besser: nicht bedingungslos jeden Anschluß wahrnimmt oder sucht*[231] *"*(Böll, 1974: 61). *"Wie wir Katharina zu Dank verpflichtet sind… Sie hat uns von dem fünfjahrigen Chaos befreit, das unsere Ehe und unsere berufliche Arbeit so belastet hat*[232] *"*(Böll, 1974: 51). *"Auch die übrigen Vereinsmitglieder wandten sich… mit Grausen von Katharina ab, die immer so seltsam gewesen sei und immer so prüde getan haben*[233] *"*(Böll, 1974: 55). *"… jedermann weiß doch, was viel rotes Blut auf viel Weiß anrichten kann*[234] *"*(Böll, 1974: 11) (…) *"… Walter Moeding, der eben dabei ist, sich aus dienstlichen, nicht privaten Gründen als Scheich zu verkleiden*[235] *"*(Böll, 1974: 10). *"Es handelt sich ja nicht um eine Bluttat, wenn auch nicht um einen ganz normalen Sterbefall. Der Tod der Frau Blum wurde zwar gewaltsam herbeigeführt, aber unbeabsichtigt gewaltsam. Jendenfalls das muß festgehalten werden- hatte der Todesherbeiführer weder mörderische*

---

[228] Eserde kullanılan genel izleklerin çevirisi Ahmet Cemal' in çevirisi aracılığıyla verilmiştir. "Her iki muhabirin de cinayete kurban gittiğinin anlaşılmasından sonra Zeitung gazetesinin tutumu tuhaf oldu. Görülmemiş bir heyecan anaforunun ortasında koca başlıklar, özel baskılar, anormal boyutlarda ölüm ilanları birbirini izledi "(Cemal, 1999: 16).

[229] "Basının gösterdiği olağanüstü ilgiyi burada belirtmemiz gerekiyor. Çünkü yalnız Zeitung değil, onun yanı sıra başka gazeteler de bir muhabirin öldürülmesini inanılmayacak kadar korkunç bir olay, sanki ortada kör bağnazlık yüzünden bir insanın kurban edilmesi olayı varmış, gibi ele almışlardı "(Cemal, 1999: 17).

[230] "Bana da yanlarında oturmamı önerdikleri halde kabul etmedim; çünkü artık bağımsız olmak ve işimi serbest meslek biçiminde yürütmek istiyordum "(Cemal, 1999: 28).

[231] "… insanın yalnız başına birilerinin arasına karışması, hiç beraberlik aramaması ya da doğru bir deyişle her beraberliği kayıtsız şartsız kabul edememesi hem güç hem de acı verici bir durum "(Cemal, 1999: 51).

[232] "… Katharina' ya büyük bir teşekkür borcumuz vardı… Bizi hem evlilik hem de iş hayatımızı etkileyen beş yıllık bir kaostan kurtarmıştı "(Cemal, 1999: 41).

[233] "Diğer dernek üyeleri de her zaman tuhaf bir hali olan ve sanki namusuna çok düşkünmüş gibi davranan Katharina' yı tüyleri ürpererek anımsadılar "(Cemal, 1999: 44).

[234] "Bol kan kırmızı kanın bol beyaz üstünde nasıl bir görünüm yaratacağını herkes bilir "(Cemal, 1999: 14).

[235] "Moeding, o sırada özel değil, fakat görevine ilişkin nedenlerden ötürü bir şeyh kılığına girmekle meşguldür "(Cemal, 1999: 13).

> *noch totschlägerische, nicht einmal körperverletzende Absichten*[236] *"*(Böll, 1974: 116). (…) *"... was passiert in der sogenannten Psyche der Telefon zapfer? Was denkt sich ein unbescholtener Beamter, der nichts als seine Pflicht tut, der sozusagen, wenn nicht unter Befehls, dann aber sicher unter Broterwerbsnotstand*[237] *"*(Böll, 1974: 111-122) (…)

Böll eserinde kullandığı gazete haberi izleği ile basının, gerçekleşen herhangi bir olayın seyrini takınmış olduğu tavır doğrultusunda yapmış veya yapabileceği haberlerle değiştirebileceğini, hatta kişilerin hayatını olumlu veya olumsuz anlamda değiştirebileceğini okura iletmiştir. Eserde kullanılan basın izleği ile dönemin basınının değerleri ve düşünceleri doğrultusunda kendi çalışma alanları dışında çalışan kişileri kendilerinden daha önemsiz bulmalarını eleştirilmiştir. Özgürlük izleği ile kişilere iyi insanlar tarafından yapılan, olumlu teklif olarak değerlendirilebilecek önerilerin, bağımsız olmaya engel olduğu ve bu anlamda bağımsız olmak isteyen kişinin, özellikle bir kadının maddi ve manevi anlamda ne kadar zorlanabileceğini göze alarak başkasına bağlı olmadan, kendi kararları doğrultusunda yaptığı seçimlerin sonucu olarak kendi ayakları üstünde durma sürecinin tamamlanabilmesi için verilen çaba okura iletilmiştir. Yazar eserinde kullandığı bireysellik izleği ile yalnız olmanın ve insanın kendisiyle olmasının toplumda zor bir durum olduğu ancak her insanın bireysellik kavramını anlayamayacağı gibi insanın tek başına kalmasının da doğru olmadığı, dünyadaki her şeyde bir dengenin var olmasının gerekli ve önemli olduğu düşüncesi okura iletilmiştir. Yazar saygı izleği ile insan olmanın, olabilmenin saygı değeri olmadan mümkün olmadığını, kişinin statüsü ne olursa olsun bu değeri hak ettiği ve toplum baskısı altında geçimini sağlamaya çalışan boşanmış bir kadının, kendi hayatında ve evliliğinde bazı şeyleri sağlayamadığı ön yargısı olmadan, üstlendiği sorumluluklar doğrultusunda statü olarak daha üst kişilerin hayatlarını olumlu yönde etkileyebildiği düşüncesi okura iletilmiştir. Eserde kullanılan ahlak izleği ile toplumda

---

[236] "… burada her ne kadar tümüyle normal bir ölüm söz konusu değilse de bir cinayetin varlığından söz edebilme olasılığı da yoktur. Frau Blum, bir anlamda öldürülmüştür, fakat bu işi yapan, öldürme kastıyla hareket etmemiştir "(Cemal, 1999: 99).

[237] "Kendisine telefonları dinleme görevi verilen dürüst, görevinden başka bir şey düşünmeyen bir memurun ruhsal durumu nasıldır? Emir zoruyla olmasa bile, ekmeğini kazanma zorunluluğunun baskısı altında görevini yerine getiren kişi "(Cemal, 1999: 95) (…)

kadınların ahlaki olarak sorgulanmaları ve toplumun kadına biçtiği ahlaksız rol modeli eleştirilmektedir.

Alman kültüründe kırmızı renk sevgiyi ve tutkuyu simgelediği gibi öfke, nefreti de simgelemektedir. Beyaz renk ise masumiyeti, duruluğu simgelemektedir. Yazar eserinde kırmızı kan ve beyaz izleği ile renkleri birbirine karıştırarak, kırmızı kan rengi ile basının topluma çarpıtılmış olarak sunduğu bilgiler doğrultusunda suçlu görülen bir kadının bu baskılar altında cinayet işleme sürecini okura iletmiştir. Yazar tarafından kırmızı rengin ve beyaz rengin birbirine karıştırılmasının amacı ise masum olan ancak basın ve toplum tarafından suçlu olarak kabul edilen baskılanan bir kadının ruh halini okura aktarmak istemesidir. Eserde kullanılan şeyh kıyafeti izleği ile yazar eserin yazıldığı dönemin arka planını ve olaylarını, bilhassa Doğu kültürüne ve toplumuna ait bir kıyafet olan şeyh giysisiyle kişilerin kendilerini gizleme durumunu ve kişilerin topluma bu şekilde karışmasının bir moda olduğunu okura iletmektedir. Yazar ölüm izleği ile kişilerin kendi amaçları doğrultusunda hareket etmeleriyle yaşanılabilecek sonuçları düşünmeden bir kişinin ölümüne sebebiyet verme durumunu eleştirmiştir. Görev izleği ile kişilerin çeşitli nedenlerle, özellikle geçimlerini sağlama baskısı doğrultusunda yapmak zorunda oldukları şeylerin bu kişiler üzerinde ruhsal anlamda etki yaratacağı düşüncesi okura iletilmiştir.

4.5 Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Romanındaki Kadın İzleğinin Yazınbilimsel Çözümlemesi

Geçmiş yıllarda kadınlar tarafından siyasi, ekonomik, sosyal, hukuki vb. alanlardaki mevcudiyetleri için gerçekleştirilen çaba ve mücadeleler yirminci yüzyılın son orta çeyreğinde de "Kadın Hareketleri" adı altında devam etmiştir. Yirminci yüzyılın son orta çeyreğinde gerçekleşen bu hareket doğrultusunda kadınlar kendi kararları doğrultusunda gerek aile içinde gerek toplumda bir birey ve kadın olarak yer alabilmek için protestolar gerçekleştirmişlerdir. Böll eserinde kullandığı baskılanan kadın izleği ile bir kadının kendi kararları doğrultusunda hareket etmesi sonucu,

basının kadının kararlarının sonuçlarını topluma çarpıtarak sunması nedeniyle toplum tarafından suçlu olarak kabul edilen bir kadının yaşadığı psikolojik baskı durumunu okura sunmuştur. Böll basının ve toplumun masum bir kadını, katile dönüştürebileceğini eserinde açık bir şekilde okura aktarırken, basını ve toplumu katı bir şekilde eleştirmiştir:

> *"... bir mülakat sırasında kadın figürlere özel bir önem verdiğini ve aslına bakılırsa yarattığı bütün kadın figürlerin birbiriyle akraba olduğunu söylemiştir"* (Aytaç, 2012: 410).

Bu doğrultuda Böll, eserinde farklı şekillerde toplum tarafından baskılanan kadın izleğini okura sunmuştur.

Eserde genel olarak baskılanan kadın izlekleri:

> *"... am Mittwoch, dem 20.2.1974, am Vorabend von Weiberfastnacht, verläßt in einer Stadt eine junge Frau von siebenundzwanzig Jahren abends gegen 18:45 Uhr ihre Wohnung, um an einem privaten Tanzvergnügen teilzunehmen*[238] *"*(Böll, 1974: 10). *"Moeding, der die junge Frau von verschiedenen Vernehmungen herkennt* [239] *"*(Böll, 1974: 10- 11) (…) *"... die äußerst attraktive Blum*[240] *"*(Böll, 1974: 27) (…) *"... und auch das intensive Zureden der ihr offensichtlich wohlwollenden Frau Pletzer und des Assistenten Moeding konnten an ihrer Haltung nichts ändern*[241] *"(Böll, 1974: 35). "... war es Hach, der ihr, noch bevor er die Frage formulierte, entgegenzukommen versuchte*[242] *"*(Böll, 1974: 42) (…) *"Moeding, Beizmennes Assistent, der Katharina nach Hause fuhr, berichtete später, er sei über den Zustand der jungen Frau sehr beunruhigt und fürchte, daß die sich etwas antun könnte*[243] *"*(Böll, 1974: 44) (…) *"... ob er sie eines Verbrechens für fähig halte*[244] *"*(Böll, 1974: 46) (?) *"... als er sich weigerte, meinte der Kerl, das sei aber ein schlechtes Zeichen und könne bös mißdeutet werden, denn Schweigen über ihren Charakter sei in einem solchen Fall, eindeutig ein Hinweis auf einen schlechten Charakter*[245] *"*(Böll, 1974: 47) (…) *"... daß die ZEITUNG aus seiner*

---

[238] "20.02.1974 Çarşamba günü bir kentte genç bir kadın, özel bir danslı toplantıya katılmak üzere akşam saat 18.45'te evinden çıkar" (Cemal, 1999:13).

[239] "Genç kadını çeşitli sorgulardan tanıyan ve ona karşı belirli bir sempati de besleyen Moeding" (Cemal, 1999: 14) (…)

[240] "… son derece çekici bir kadın olan Blum' u "(Cemal, 1999: 23) (…)

[241] "… onun iyiliğinden başka bir şey düşünmediği açıkça belli olan Frau Pletzer ile Moeding' in bu konudaki ısrarları da kadının tutumunu değiştirmedi "(Cemal, 1999: 29).

[242] "… Hach sorusunu sormadan önce genç kadınının işini kolaylaştırmaya çalıştı "(Cemal, 1999: 33) (…)

[243] Katharina' yı evine götüren Beizmenne' nin yardımcısı Moeding, sonradan genç kadının durumundan çok endişelendiğini ve Katharina' nın kendisine bir şey yapmasından korktuğunu bildirdi "(Cemal, 1999: 35).

[244] "Blorna' ya göre genç kadın suç işleyebilecek bir tip miydi acaba "(Cemal, 1999: 37) (?)

[245] "Katharina' nın karakteri hakkında susmanın, kadının kötü karakterli biri olduğu anlamına geleceğini söyledi "(Cemal, 1999: 37).

Äußerung, Katharina sei klug und kühl, 'eiskalt und berechnend' gemacht hatte und aus seiner generellen Äußerung über Kriminalität, daß sie 'durchaus eines Verbrechens fähig sei'[246] *"*(Böll, 1974: 48). *"Der traue ich alles zu*[247] *"*(Böll, 1974: 48). *"Wie kam die erst siebundzwanzigjährige Hausangestellte an eine Eigentumswohnung im Werte von schätzungsweise 110 000 Mark*[248] *"*(Böll, 1974: 49) (?) *"Sie beklagte sich zunächst darüber, daß ihre Tochter sie seit langer Zeit nicht mehr besucht hat*[249] *"*(Böll, 1974:53). *"... die Frau, die einmal als die 'rote Trude' bekannt war*[250] *"*(Böll, 1974: 55) (…) *"Dasselbe traf auf ihre Buchführung zu und Notizen und Mitteilungen, die in einem kleinen Hefter enthalten waren wo sie den Stand ihrer Verpflichtungen*[251] *"*(Böll, 1974: 57) (…) *"Auch ihre Steuererklärungen, Steuerbescheide, Steuerzahlungen waren genauestens geprüft*[252] *"*(Böll, 1974: 57) (…) *"Mensch, wenn die freikommt und sucht mal'ne Stelle, gib mir' nen Tip. So etwas sucht man ständig und findet es nicht*[253] *"*(Böll, 1974: 57). *"... fragte sie, woher die relativ hohen Benzinkosten kämen*[254] *"*(Böll, 1974: 58) (…) *"... allein ins Kino gehen, ist für eine alleinstehende Frau nicht immer risikolos*[255] *"(Böll, 1974: 60). "Ihre Mutter, von der sich herausstellte, daß sie krebskrank war und im Sterben lag*[256] "(Böll, 1974: 62). *"... bis auf einige Tage, an denen sie krank gewesen war, immer gearbeitet hatte*[257] "(Böll, 1974: 62). *"Schämte sie sich etwa nur, weil sie ihren Ruf gefährdet sah, oder sah sie jemand anderen gefährdet, sie nicht in die Sache hineinziehen wollte*[258] *"*(Böll, 1974: 64) (?) *"Jede auch die kleinste ihr zur Verfügung stehende Summe benutze sie sofort, um ihren hochverzinslichen Kredit abzuzahlen*[259] *"*(Böll, 1974: 65) (…) *"Zwar hatte die ZEITUNG, die eine freundliche Nachbarin unter Frau Woltersheims Haustür geschoben hatte, bei beiden Frau Wut Ärger, Empörung, Scham und Angst bewirkt*[260] *"*(Böll, 1974: 66) (…) *"... daß man*

---

[246] "Zeitung, onun Katharina' nın akıllı ve soğukkanlı olduğu yolundaki beyanın 'buz gibi ve içten pazarlıklı', suçluluk hakkındaki genel görünüşü ise kadının tamamen suç işleyebilecek bir tip olduğu şeklinde basılmıştı "(Cemal, 1999: 38).

[247] "O kadından her şeyi beklerim "(Cemal, 1999: 39).

[248] "Henüz yirmi yedi yaşında olan bir hizmetçi kadının tahminen 110.000 mark değerinde bir kata sahip olması nasıl açıklanabilir "(Cemal, 1999: 39) (?)

[249] "Kadın, önce kızının uzun süredir kendisini aramayışından yakındı "(Cemal, 1999: 43).

[250] "Bir zamanlar 'Kızıl Trude' adıyla tanınan kadın "(Cemal, 1999: 45) (…)

[251] "Aynı açıklık, genç kadının harcadığı paralara ilişkin hesaplarıyla küçük bir klasörde toplamış olduğu notlar ve belgelerde de vardı" (Cemal, 1999: 47).

[252] "Genç kadının vergi bildirimleri ve vergi ödemeleri de inceden inceye denetimden geçirilmiş "(Cemal, 1999: 47) (…)

[253] "Bu genç kadın bu badireyi atlatıp bir iş aramaya kalkarsa bana hemen haber ver "(Cemal, 1999: 47).

[254] "… genç kadına benzin giderlerinin yüksekliğinin nedenini sordu "(Cemal, 1999: 48).

[255] "… sinemaya gitmek, genç bir kadın için her zaman sanıldığı kadar sakıncasız değildir "(Cemal, 1999: 51).

[256] "Kadın şimdi kansere yakalanmıştı ve ölüm döşeğindeydi "(Cemal, 1999: 52).

[257] "… genç kadın hasta olduğu birkaç günün dışında hep çalışmıştı "(Cemal, 1999: 52).

[258] "Acaba genç kadın, yalnızca namusuna gölge düşeceğinden korktuğu için mi utanıyordu, yoksa bu işe karıştırmak istemediği başka biri için mi korkuyordu "(Cemal, 1999: 55) (?)

[259] "Genç kadın, eline geçen her kuruşu faizi yüksek olan kredisini ödemek için kullanıyordu "(Cemal, 1999: 56).

[260] "İyiliksever bir komşu kadının Frau Woltersheim' ın kapısının altından sürdüğü bir Zeitung, hem Katharina' nın hem de Frau Woltersheim' ın içlerinde öfke, başkaldırı, utanç ve korku duygularının uyanmasına yol açmıştı "(Cemal, 1999: 57).

Katharinas Wohnung natürlich überwache und aus diesem Grunde wisse, daß hier zu finden sei[261] *"*(Böll, 1974: 67) (…) *"… sie lehnte es ab, nach Hause zu gehen, die Wohnung, sagte sie, sei ihr endgültig verleidet, sie zöge es vor, in einer Zelle zu warten, bis Frau Woltersheim vernommen worden sei, und mit dieser dann nach Hause zu gehen*[262] *"*(Böll, 1974: 70). *"Dann wurde Katharina Blum in eine Zelle verbracht*[263] *"*(Böll, 1974: 72). *"… gab ihr lediglich eine jüngere Polizeiassistentin, Renate Zündach*[264] *"*(Böll, 1974: 72) (…) *"Sie kenne Katharina vom Tage ihrer Geburt an und beobachte jetzt schon die Zerstörung und auch Verstörheit, die an ihr seit gestern bemarkbar sei*[265] *"*(Böll, 1974: 73). *"Auf den Herrrenbesuch angesprochen, wurde sie verlegen*[266] "(Böll, 1974: 74) (…) *"… Frau Blum, Katharinas Mutter, sei sehr labil, streckenweise auch Alkoholikerin gewesen*[267] "(Böll: 74) (…) *"Sie muß einen Fluchtweg gekannt und ihn ihm gezeigt haben, Außerdem bin ich sicher*[268] *"*(Böll, 1974: 87) (…) *"… jeder Außenstehende sollte an der Tatsache, daß sie… ihre Unschuld er kennen*[269] *"*(Böll, 1974: 88) (…) *"Sie habe Angst, sogar Angst vor dem Telefon… hoffe sie immer noch auf einen Anruf, fürchte aber gleichzeitig das Telefon*[270] *"*(Böll, 1974: 88). *"… obwohl Else W. und Beiters alles taten, um Briefe, Drucksachen abzufangen, ließ sie sich nicht beirren, schaute*[271] *"*(Böll, 1974: 89) (…) *"… als Andalusierin verkleidete Dame*[272] *"*(Böll, 1974: 90) (…) *"… man sah ihren entsetzten Gesichtausdruck, sah sie bleich werden*[273] *"(Böll, 1974: 90) (…) "Dabei wirkte sie planvoll, keineswegs erregt, so überzeugt und überzeugend, daß Else W. und Konrad B. nichts unternahmen*[274] *"*(Böll, 1974: 92). *"Sie hat den Mord geplant und ausgeführt, und damit basta*[275] *"*(Böll, 1974: 93) *(!) "… eine junge Frau, die über einer Näharbeit eingenickt ist*[276] *"*(Böll, 1974: 96) (…) *"Wieso fangen*

---

[261] "… Katharina' nın evinin göz hapsinde bulundurulduğunu, onun için genç kadının burada olduğunu açık açık söylemişti "(Cemal, 1999: 57).

[262] "Genç kadın artık tamamen evinden soğumuş olduğunu belirterek oraya dönmek yerine Frau Woltersheim' ın işi bitene dek bir hücrede beklemeyi ve sonra onun evine gitmeyi yeğledi "(Cemal, 1999: 60).

[263] "… genç kadın bir hücreye götürüldü "(Cemal, 1999: 61).

[264] "Katharina' nın yanına Renate Zündach adında genç bir kadın polis verildi "(Cemal, 1999: 61).

[265] "Katharina' yı beşikten tanırdı; bundan ötürü genç kadında dünden beri ortaya çıkmaya başlayan yıkıntı belirtilerinin çok iyi farkındaydı "(Cemal, 1999: 62).

[266] "Erkek ziyaretçilerden söz edildiği zaman ise kadın utangaç bir ifadeye büründü "(Cemal, 1999: 63) (…)

[267] "… Katharina' nın annesinin dengesiz bir kadın olduğu, zaman zaman alkolik denecek kadar çok içtiği doğruydu "(Cemal, 1999: 64).

[268] "… kadın bir kaçış yolu biliyordu ve bunu Götten' e gösterdi "(Cemal, 1999: 73). 33 bölüm

[269] "… kadının suçsuz olduğunu anlar "(Cemal, 1999: 74) (…)

[270] "Kadın, hem Götten yine telefon eder, diye umuyor hem de telefonu açmaktan korkuyordu "(Cemal, 1999: 74).

[271] "Else Woltersheim ile Beiters' in, mektupları ve gazeteleri Katharina' dan saklama çabalarına karşın genç kadın aldanmadı "(Cemal, 1999: 75).

[272] "… üzerinde Endülüs giysileri bulunan bir kadındı "(Cemal, 1999:75).

[273] "… kadının yüzünde önce bir dehşet ifadesinin belirdiğini, sonra renginin solduğunu gördüler "(Cemal, 1999: 75).

[274] "Genç kadın bunları yaparken hiçbir heyecan belirtisi göstermiyor, öylesine planlı, inanmış, inandırıcı davranıyordu ki, Else Woltersheim ile Konrad Beiters ona engel olmak için hiçbir girişimde bulunmadılar "(Cemal, 1999: 77).

[275] "Genç kadın cinayeti planlamış, bu planı da gerçekleştirmişti, işte o kadar "(Cemal, 1999:78) (!)

[276] "Genç kadın, dikişinin başında uyuya kalmıştı "(Cemal, 1999:80) (…)

plötzlich der nüchternen Frau Woltersheim die Hände an zu flattern, wenn sie den Telefonhörer ergreift[277] *"*(Böll, 1974: 97) (?) *"… im Augenblick bedürfte sie sicher des Beistands*[278] *"*(Böll, 1974: 98) (…) *"… man müsse ihr helfen, helfen, sie sei diesen Tricks, diesen Verhören, diesen Vernehmungen nicht gewachsen*[279] *"*(Böll, 1974: 102) (…) *"Frau Blorna… sie ihm- auf ihre trockene Art zu verstehen gab, daß er sich für unwiderstehlich halte, es aber nicht sei, jedenfalls für sie nicht*[280] *"*(Böll, 1974: 103). *"Foto mit so attraktiven Frau wie Katharina Blum schaden*[281] *"*(Böll, 1974: 105) (…) *"… du darfst getrost lachen- ich liebe diese Frau*[282] *"*(Böll, 1974: 107) (…) *"… ist es ziemlich betrüblich, wenn eine freiberuflich arbeitende Hausangestellte einen Journalisten erschießt, und ein solcher Fall muß aufge- oder wenigstens versuchs weise erklärt werden*[283] *"*(Böll, 1974: 111). *"… den wir hier kurz Zärtlichkeitsanbieter nennen wollen, mit einer so ausgesprochen netten, adretten, fast unbescholtenen Person wie Katharina Blum telefoniert*[284] *"*(Böll, 1974:112) (?) *"Nennt sie ihn Schatz, Liebling*[285] *"*(Böll, 1974: 114) (…) *"… daß ihre Genesung geradezu davon abhängig sei, daß sie keinerlei Aufregungen ausgesetzt werde*[286] *"*(Böll, 1974: 116) (…) *"… wahrscheinlich hatte auch er die Anspielungen von Brettloh, Katharinas Geschiedenem, in der ZEITUNG gelesen, war ein wenig erschrocken über ihre Kühle*[287] *"*(Böll, 1974: 121) (…) *"Von diesem Tag an habe er sie regelrecht verfolgt, sei immer wiedergekommen, habe Blumen geschickt, Briefe geschrieben, und es sei ihm einige Male gelungen, zu ihr in die Wohnung vor zudringen*[288] *"* (Böll, 1974: 122) (…) *"… Katharinas Mutter… fast verkommen wirkend*[289] *"*(Böll, 1974: 182) (…) *"Ist diese Frau wirklich nur 'eiskalt und berechnend*[290] *"*(Böll, 1974: 128) (?) *"Immer noch ungeklärt: ihr rascher Aufstieg und ihre hohen Einkünfte*[291] *"*(Böll, 1974: 129). *"Sie setzte den Ruf*

[277] "Soğuk kanlı bir kadın olan Frau Woltersheim'ın elleri neden titremeye başlamıştı telefona uzanırken "(Cemal, 1999: 80) (?)

[278] "Genç kadının şu anda hiç kuşkusuz bir desteğe gereksinimi vardı "(Cemal, 1999: 81) (…)

[279] "… genç kadına yardım etmek, elden geldiğince yardım etmek gerekiyordu şimdi, çünkü bu pis oyunlara, sorgulara dayanabilecek güçte bir insan değildi "(Cemal, 1999: 86).

[280] "… Frau Blorna her zamanki kuruluğuyla Alois' in hiç kuşkusuz kendisini karşısında hiçbir kadının dayanamayacağı bir erkek olarak gördüğü, ama aslında öyle olmadığını, en azından onun için böyle bir erkek niteliğini taşımadığını belirtmiş "(Cemal, 1999:87) (...)

[281] "Katharina Blum gibi güzel ve çarpıcı bir kadınla çekilmiş bir fotoğrafın çıksa bile bir sakıncası olmaz "(Cemal, 1999: 89).

[282] "… belki güleceksin, ama gülersen gül, bu kadını gerçekten seviyorum "(Cemal, 1999: 90).

[283] "Ev işlerinde çalışan genç bir kadının bir gazeteciyi öldürmesi doğal olarak üzücü bir durumdur ve bu durumun aydınlatılması, en azından aydınlatılması yolunda bir girişimde bulunulması gerekir "(Cemal, 1999: 94).

[284] "… Katharina Blum gibi tatlı mı tatlı, hoş ve hemen hemen lekesiz denilebilecek bir geçmişi bulunan bir kadınla konuşmalarını duyunca neler düşünür "(Cemal, 1999: 95- 96) (?)

[285] "Kadın onunla sevgilim, canım diye mi konuşmaktadır "(Cemal, 1999: 98) (?)

[286] "Kadının iyileşmesi heyecanlanmamasına bağlıydı "(Cemal, 1999:100).

[287] "… belki de Katharina' nın ayrıldığı kocası Brettloh' un Zeitung' da yer alan imalarını okumuştu kadının soğuk kanlılığı karşısında dehşete kapılmış "(Cemal, 1999: 103) (…)

[288] "O günden sonra kadını resmen izlemiş, gelmiş, çiçek yollamış, mektuplar yazmış, hatta birkaç kez evine girmeyi de başarmıştı "(Cemal, 1999: 105).

[289] "… kadın neredeyse büsbütün çökmüş gibi görünüyordu "(Cemal, 1999: 109).

[290] "Acaba bu kadın için soğukkanlı ve içten pazarlıklı demek yeterli midir "(Cemal, 1999:109) (?)

[291] "Kadının parasal durumunun hızla iyiye gitmesinin gerçek nedeni ve yüksek gelirlerinin kaynağı henüz açıklığa kavuşmamış bulunmaktadır "(Cemal, 1999:110).

eines ehrenwerten Menschen… skrupellos aufs Spiel, gleichgültig gegenüber den Gefühlen einer loyalen Ehefrau und den vier Kindern[292] *"*(Böll, 1974: 129). *"Die Woltersheim… als uneheliches Kind einer Arbeiterin… geboren*[293] *"*(Böll, 1974: 132). *"… Katharinas verstorbene Mutter, die tatsächlich einmal in Gesellschaft des inzwischen entlassenen Küsters eine Flasche Meßwein in der Sakristei geleert hatte*[294] *"*(Böll, 1974: 136- 137) (…) *"… daß Katharina immer noch keine Reue empfindet… Sie ist keineswegs deprimiert, sondern irgendwie glücklich, weil sie 'unter denselben Bedingungen wie mein lieber Ludwig' lebt*[295] *"*(Böll, 1974: 143). *"Es hat sie sehr getroffen, daß man ihre Mutter und ihren verstorbenen Vater diffamierte, der als Opfer des Stalinismus gilt*[296] *"*(Böll, 1974: 174).

Böll eserinde kullandığı baskılanan kadın izleği ile okura farklı düşünceleri ve duyguları iletmeyi amaçlamıştır. Yazarın eserde kullandığı kadın izlekleri bu düşünceleri ve duyguları iletmektedir: Böll, kadınların akşam belirli bir saatten sonra ister dans olsun ister farklı bir yer olsun istedikleri yere gidebileceklerinin normal bir durum olduğu düşüncesini okura iletmiştir. Aynı zamanda Böll, kadınların tek başına kendilerini ruhen ve bedenen rahatlatmak için sosyal yaşam adına herhangi bir aktive (sinemaya gitmenin bile) yapmasının toplum tarafından hoş karşılanmadığını okura iletmiştir ve toplumun kadınlara karşı olan bu tutumunu eleştirmiştir. Yazar, kadınların hem fiziksel anlamda hem de ruhen güzel olabildiğinden ve bu özelliklere sahip olan kadınlara çevreleri ve daha yeni tanıdığı insanlar tarafından da sempati duyulabileceğini okura iletmiştir.

Yazar, kadınlara çevreleri tarafından iyilikleri istenmesi doğrultusunda yapılan önerilerin ve yardımların kadınların tercihine bırakılması gerektiği eğer bu öneriler ve yardımlar kadınlar tarafından kabul edilirse gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncesi okura iletilmiştir. Ancak bazı zor durumlar yaşayan ve bu doğrulta bir süreçten geçen kadınların gerçek anlamda yardıma ihtiyacı olduğu da ifade edilmiştir.

---

[292] "Bu kadın, saygıdeğer bir iş adamının … dürüst bir aile kadının ve dört küçük çocuğun duygularını bir nebze olsun göz önünde tutmamıştır "(Cemal, 1999: 110).

[293] "Else Woltersheim… bir işçi kadının evlilik dışı çocuğu olarak dünyaya gelmişti "(Cemal, 1999: 113).

[294] "Kadın, gerçekten de şimdi işinden çıkarılmış olan zangoçla birlikte kilisenin deposunda ayinde kullanılan şaraptan içerken yakalanmıştı "(Cemal, 1999: 116).

[295] "Katharina hala pişmanlık duymuyordu… Genç kadın hiçbir şekilde yıkılmış değildi, 'sevgili Ludwig ile aynı yaşam koşullarını' paylaştığı için bir anlamda mutluydu "(Cemal, 1999: 122).

[296] "Annesinin ve Stalin' in bir kurbanı olarak bilinen babasının adlarının kirletilmesi kadını çok sarsmıştı "(Cemal, 1999: 123).

Toplumun, başından kötü olaylar geçmiş kadınların bu kötü olaylara dayanamayacağı ve kendilerine bir şey yaparak bu durumdan ve kötü duygulardan kurtulacağı düşüncesi ve kadınların zayıf olarak görülmesi okura iletilmiştir. Yazar, toplumun kadınları farklı tiplerde isimlendirmesini ve bu doğrultuda kategorize etmesini eleştirmektedir. Aynı zamanda yazar, o dönemin toplumunun kadınlara lakap taktığını ve kadınların isimlerinden ziyade lakaplarıyla kişiler tarafından bilindiğini okura iletmiştir.

Kişilerin çok iyi tanıdıkları kadınlar hakkında başkalarına konuşmak istememesinin özel bir nedene bağlı olabileceği ya da o kişinin kadına saygısından dolayı konuşmak istememe düşüncesi okura iletilmiştir ve kadın hakkında soru sorulan ve susan kişinin susmasının anlamının, soru soran kişilerce farklı anlamlara yorulabilmesi durumu eleştirilmiştir. Böll, toplumda akıllı ve soğukkanlı olarak tanımlanabilen bir kadının suç işlemesi ve suça karışma olasılığı olduğunda kadının tam tersi olarak tanımlanmasını ve kadının suçu işlemeye müsait bir tipte kabul edilmesi durumunu eleştirmiştir. Yazar toplumun kadınlara karşı katı düşüncesini ve toplumun kadınların her şeyi yapabileceği inancını okura iletmiştir. Toplumun boşanmış ve ev işlerinde çalışan kadınların birikimlerini sorgulaması ve bu doğrultuda kadınların kaç yaşında oldukları göz önünde tutularak ahlaklarının sorgulanması durumu okura iletilmiştir. Bu anlamda dönem basının ve toplumunun genç kadınların ahlakını irdeleyen kötü düşünce ve değerleri eleştirilmiştir. Yazar kadınların söz konusu kız çocukları olduğunda aralarında farklı bir bağın olduğunu ve kadınların duygusallaştığını, kız çocuklarından kendilerine yönelik ilgi vb. beklentileri olduğunu okura iletmiştir.

Kadınların harcama yaptıklarında düşüncesiz davranmadığı ve sonrasında bu harcama tutarını kayıt ettiklerini bu anlamda düzenli ve planlı bir kadının davranışları okura iletilmiştir. Toplumda erkekler kadar kadınların da devlete vergi ödedikleri, onların da erkekler kadar hakları oldukları düşüncesi okura iletilmiştir. Çalışkan kadınların kendilerini hapis ortamı da dahil her ortamda belli edebileceği düşüncesi okura sunulmuştur. Genç kadınların arabalarıyla gezmelerine o dönemin toplumunun şüpheli gözle baktığı ve bu durumu benimsemediği okura iletilmiştir. Dönemin

kadınlarının çalışma koşulları ve yaşadıkları kötü olaylar nedeniyle kanser hastalığına yakalandığı ve bilimsel anlamda bazı hastalıkların insanlar için ölümcül olduğu okura iletilmiştir. Kendi ayakları üzerinde duran boşanmış kadınların geçimlerini sağlayabilmek amacıyla çok ağır hasta olmaları dışında çalışma durumları ve kadınların sahip oldukları Alman disiplini doğrultusunda çalışma prensipleri okura iletilmiştir. Böll, o dönem kadınlarının bir şey için borçlandıklarında borçlarına sadık olduklarını ve borçlarını bir an önce ödemek için çok çalışkan olmalarının yanı sıra çok çaba sarfettiklerini okura iletmiştir.

Yazar, kadınların öfke, başkaldırı, utanç, korku vb. gibi farklı duyguları bir arada hissedebileceği düşüncesini okura iletmektedir. Yazar kadınların yaşadıkları mekanları kendilerine ait rahat ve huzurlu bir ev olarak isimlendirirken, evlerde yaşanılmış anıların kişiler üzerindeki etkisini okura iletmiştir. Yazar, bir evde yaşanılan güzel veya kötü olayların, kişinin bir evi tanımlamasındaki etkisini açıklamış ve yaşanan kötü bir olaydan sonra evin kişi de güzel bir etki bırakmayacağı düşüncesini vurgulamıştır. Böll, kadınların o dönemde meslek seçim alanlarının arttığını ve bir kadınının polis, mimar vb. olabildiğini okura iletmiştir ancak toplumun kadınları statülerine göre ayrıştırmasını eleştirmiştir. Kadınlar, ruhsal ve bedensel anlamda ne kadar güçlü olursa olsun eğer psikolojik ve fiziksel baskı görürse hiçbir insan vücudunun bunu kaldıramayacağı okura iletilmiştir. Her bir kadının kendi emeği ve kendi çalışması doğrultusunda geçindirdiği evine, istediği kişileri davet edebilecekleri ancak toplumun bunu kabul etmeme durumu aktarılmıştır. Toplumun, kadınları yaptıkları seçimler ve bu seçimler doğrultusunda yaşanan sonuçlardan dolayı suçlamaya devam edeceği düşüncesi okura aktarılmıştır. Kadınların evlerine herhangi bir nedenle erkek ziyaretçilerin gelmesinden ve ziyaretlerin başka kişilerce duyulmasından, toplum baskısı nedeniyle utandıkları okura aktarılmıştır. Kadınların ailenin birleştirici gücü olduğu ancak eşlerinin onlara kötü davranışları sonucu kötü alışkanlıklar edinerek bu kötü davranışları kendi içlerinde sindirmeye çalışmaları doğrultusunda güçsüzleştikleri ve kötü alışkanlıklar edinebildikleri okura iletilmiştir. Bu doğrultuda yazar bazı kadınların, erkekler kadar alkol kullandığını ve toplumda gerek alkolik olarak gerek de her aşırı alkol kullanan kişiler gibi dengesiz olarak nitelendirildiklerini okura aktarmıştır.

Böll, insanlar için bilinmezliğin umut ve korku duygularının birleşimi olduğu düşüncesini okura iletmiştir. Yazar, kadınların kendileri için dönemin Endülüs kıyafeti modasına uyan elbiseler hazırladıklarında aslında bu kıyafetler aracılığıyla kendilerine yeni bir kimlik yarattıklarını okura aktarmıştır ve bu kıyafetler içindeki kadınların, kendilerini toplumda özgür kılma isteklerini okura iletmiştir. Kadınların amaçları doğrultusunda gerek heyecanlı ve stresli bir durumda, gerek bir cinayet sorgusu sürecindeki baskılı bir ortamda, duygularını kontrol edebileceği düşüncesi okura iletilmiştir. Böll, hiçbir insanın masum olmadığını, cinayet işlemek için gerek haklı gerek haksız ama sonuç olarak bir neden bulabileceğini okura aktarmıştır. Zorlu bir hayat ve kötü tecrübeler yaşamış olan kadınların diğer kadınlara göre daha mücadeleci ve daha güçlü bir ruha sahip olduğu düşüncesi iletilmiştir. Erkeklerin genel olarak kendilerini hiçbir kadının reddedemeyeceğini düşünmelerini eleştirilmiştir. Aslında her kadının algılamasının farklı olduğunun, erkeklerin dış görünüşleri kadar sahip oldukları diğer değerlerler, konuşma tarzları vb. şeylerinde kadınların erkekleri değerlendirme süreçlerinde önemli bir rol oynadığı ifade edilmiştir.

Bazı erkeklerin sevdikleri, güzel ve çekici buldukları kadınlara çiçek göndermeleri, bu kadınların zorla evlerine girerek onları rahatsız etmeleri okura ifade edilmiştir. Bu davranışları sergileyen erkeklerin, kadınlar ile herhangi bir şekilde olan bağlarının toplum önüne serilmesi durumunda, toplumun bu durumu görmezden gelebileceği aktarılmıştır. Aynı zamanda evli bir erkeğin karşılıksız olarak bir kadını sevmesi durumunda da toplumun kadını ahlaksız olarak göreceği bu anlamda da erkeklerin sevdikleri kadınların, toplumda ahlaksız olarak nitelendirilmesi eleştirilmiştir. Çevresi tarafından sıradan bir yaşantısı olan, kendini geçindirmekten ve borçlarını ödemekten başka düşüncesi olmayan bir kadın olarak tanımlanan kişinin, nedensiz olarak işlediği düşünülen bir suçun nedeninin öğrenilmesi gerektiği ve bu neden doğrultusunda kişinin değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi okura iletilmiştir. Böll, kadınların zaman ve mekân fark etmeksizin her zaman güzel sözlere, ilgiye vb. güzel davranışlara ihtiyaç duyduklarını okura iletmiştir.

Yazar, toplumun bu dönemde de kadınların sosyal anlamda rollerini aile içinde sınırlı kabul etmelerini okura iletmiştir. Evlilik dışı bir ilişki doğrultusunda doğmanın o dönem toplumunda yadırgandığı ve hoş karşılanmadığı okura iletilmiştir. Bazı kadınların görevlerini yerine getirirken kötü niyetleri olmadan ancak düşüncesiz davranmaları sonucu iş ahlakına aykırı davranışlar gerçekleştirdikleri okura iletilmiştir. Yazar, hayatında ne istediğini bilen kadınların şartlar ne olursa olsun umutsuzluğa kapılmadığını ve bir şekilde amaçlarını gerçekleştirmek için uğraştıklarını aktarmıştır. Yazar II. Dünya Savaşı sonrası Alman toplumunda, geçmişin insanların peşini bırakmadığını ve gizli şeylerin bir gün ortaya çıkarak insanların mevcut hayatlarını sarstığını ifade etmiştir.

Böll, kadınların geçmişten o döneme dek çeşitli alanlarda var olabilmek ve toplumda birey olarak yer alabilmek için çeşitli mücadeleler verdiklerini, kendi kararları doğrultusunda yaşayabilmek için birçok zorluğa göğüs gerdiklerini ifade etmiştir. Yazar tarafından o dönemde iyi veya kötü kendi kararlarını veren bir kadının, bu kararların sonucunda yaşanılan durumları o dönem basınının topluma çarpıtarak sunmasıyla toplumun kadını aslında olmadığı halde, bir suçlu olarak nitelendirilmesiyle, kadının toplum ve basın tarafından yapılan baskıya dayanamayarak kendisi hakkında yalan haber yapan kişiyi öldürerek bir katile dönüşme süreci ele alınmıştır. Bu süreç doğrultusunda kadının, toplumun ya da basının görüşlerine göre değil de yine kendi kararı doğrultusunda birini öldürerek kendisine yapılan baskıya tepki vermesi durumu ve bu doğrultuda kadınların kendi içlerinde yaşadıkları farklı gelişim aşamaları ve süreçleri, okurun düşüncesine sunulmuştur.

V. BÖLÜM

5. Gerçekçilik Dönemi ve Yeni Bireycilik Akımı Arasındaki Benzerlikler

Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımının ortaya çıkış nedenlerinden bazıları ortaktır. Her ikisinde de farklı zamanlarda da olsa siyasi, sosyal, teknolojik vb. alanlarda gelişmeler yaşanması bu dönem ve akımın tarihsel arka planını oluşturmaktadır. Bu anlamda Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı kendi tarihsel arka planları doğrultusunda farklı şekillerde var olsalar da ortaya çıkış nedenlerinde benzerlikler söz konusudur.

Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda oluşturulan eserlerde yazınsal anlamda siyasi olaylardan uzak kalmaya çalışılmış olmasına rağmen her ikisinde de uzak kalma durumu tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle her iki yazın, kendi dönemlerinin siyasi olaylarından etkilenmiştir. Bu anlamda Gerçekçilik ve Yeni Bireycilik yazınları bu etkilenme durumuyla şekillenmiştir. Bu dönem ve akım ait eserler düzyazı, şiir ve drama şeklinde ele alınmıştır. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı eserlerinde ortak olarak kullanılan izlekler ise "birey", "güzellik", "gençlik", "ölüm", "geçmiş" ve "kadın" dır. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı yazarları ve sanatçıları tarafından kullanılan bu izlekler, duyguları ve düşünceleri ifade etmek için zamansız bir araç olarak kullanılmıştır.

Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda oluşturulan eserlerde yazın dili sade ve basit bir şekilde oluşturulmuştur. Bu anlamda o dönem ve akım doğrultusunda oluşturulan eserlerde ki ortak amaç, yazarların okura iletmek istedikleri düşünceleri eserlerinde kullandıkları izlekler doğrultusunda oluşturmaları aracılığıyla, okurun eserin dilini ve üslubunu çözümleyerek anlayabilmeleridir. Aynı zamanda okurun bu amaç doğrultusunda çözümledikleriyle beraber kendi fikirlerini oluşturabilmesidir.

5.1 Gerçekçilik Dönemi ve Yeni Bireycilik Akımı Arasındaki Farklılıklar

Gerçekçilik dönemi, Romantizmin gerçeklikten uzaklaşarak duygusal yoğunluğa önem verme ilkesine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Gerçekçilik dönemi yazını, gerçek olanı ön plana çıkarmıştır ve eserlerde bireysel olarak duygulara yer vermemektedir. Yeni Bireycilik akımı ise 1960' lı yılların eleştirel ve toplumsal yazına karşı ortaya çıkmıştır. Bu akım, kişinin benliğine dönme ilkesi doğrultusunda öznelliği ve duyguyu ön plana çıkarmıştır. Gerçekçilik dönemi yazarları ve sanatçıları, Pozitivizm ve Tarihsel Materyalizm gibi felsefi düşüncelerden ve Sanayi Devrimi'nden etkilemişlerdir. Yeni Bireycilik akımı yazarları ve sanatçıları ise o dönem öncesinde yaşanan Öğrenci Hareketi ve sonrasında yaşanan Özgürlükçü Kadın Hareketleri ve Kızıl Ordu Fraksiyon' undan etkilenmiştir.

Gerçekçilik dönemi eserleri sanayileşmeyle beraber insanların değişen günlük yaşamını odak noktası olarak almıştır. Gerçekçilik dönemi eserlerinin kurgusu, eserlerde kullanılan günlük yaşam içerisinde özel olanın, gerçeklikle birlikte ele alınması şeklinde oluşturulmuştur. Yeni Bireycilik akımı eserleri ise I. ve II. Dünya Savaşlarının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından yine siyasi ve bireysel anlamda başarısızlıkla sonuçlanan bir hareket yaşanmasıyla beraber kişilerin üst üste hayal kırıklığı yaşamaları nedeniyle kişinin kendisini odak noktası olarak almıştır. Yeni Bireycilik eserlerinin kurgusu ise, öznel ve özel olanın birlikte ele alınmasıyla oluşturulmuştur. Gerçekçilik dönemi yazarları, genellikle düzyazı formu olan roman türünde eserlerini oluştururlarken, Yeni Bireycilik akımı yazarları tek bir yazın türene yoğunlaşmamışlardır ve düzyazı, şiir ve drama türünde eserler oluşturmuşlardır. Gerçekçilik dönemi yazarları ve sanatçıları genel olarak eserlerinde "doğa", "toplum", "hayat", "yabancılık", "kader" gibi izlekler kullanırlarken, Yeni Bireycilik akımı yazarları ve sanatçıları ise eserlerinde "mutluluk", "özgürlük", "özel olan", "hüzün", "neşe", "eşitlik" gibi izlekler kullanmışlardır.

5.2 Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Eserlerinde Kadın İzleğinin Benzerlikleri

On dokuzuncu yüzyılın sonunda oluşturulan Gerçekçilik dönemi eseri olan "Effi Briest" in ve yirminci yüzyılın sonunda oluşturulan Yeni Bireycilik akım eseri olan "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" un kaleme alındıkları yıllarda, kadınların toplumda kabul edilen rolleri ve toplumun kadın hakkındaki düşünceleri benzerdir. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı sürecinde oluşturulan bu eserlerin her birinde kadın toplum tarafından tek başına bir birey olarak kabul edilmemektedir. Bu anlamda iki eserde de kullanılan kadın izleği ile kadının sosyal, siyasi vb. alanlarda hayatın içerisinde de birey olarak var olamama durumları ifade edilmiştir. Bu doğrultuda yaklaşık yüzyıl zaman farkı bulunan iki eserde de toplum tarafından kadına biçilen değer ve düşünceler kadının aleyhinedir. Ancak Fontane ve Böll benzer olarak eserlerine kadın karakterlerinin isimlerini vermişlerdir. Bu anlamda iki yazar da eserlerine kadın karakterlerinin isimlerini vererek, kendi yazın dönemlerindeki toplumunun kadınlar hakkındaki düşünce ve değerlerine karşıt bir davranış sergilemiştirler.

Fontane ve Böll eserlerinde kullandıkları kadın izleği ile kadının toplumda ve aile hayatında baskı altında olduğunu okura iletmiştirler. Bu anlamda kadın izleği bu durumu eleştirmek için kullanılmıştır. İki eserde de kadınların belirli saatten sonra ve tek başlarına bir şeyler yapma vb. durumlarının toplumda hoş karşılanmama durumu benzerdir. "Effi Briest" ve "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserlerinde kadınların hem ruhen hem de fiziksel güzellikleri vurgulanmıştır. İki eserde de toplumun kadınları zayıf olarak nitelendirmesi ifade edilmiştir. Bu anlamda yaklaşık yüzyıl içinde toplumun kadınlar hakkındaki düşünceleri değişmemiştir. Fontane ve Böll eserlerinde kullandıkları kadın izleği ile toplum tarafından kadınlar hakkında genelleme yapılmasını ve kadınların farklı tiplerde isimlendirilerek kategorize edilmesini eleştirmişlerdir. İki eserde de kadınların yaptıkları seçimler doğrultusunda hayatlarının değişmesi ve bu seçimlerinden dolayı toplumun kadına karşı suçlayıcı düşünceleri ve davranışları kadın izleği kullanılarak eleştirilmiştir. Fontane ve Böll

eserlerinde kullandıkları kadın izleği ile kadınların kendi özellikleri doğrultusunda seçimler yaptıklarını ve bu seçimler doğrultusunda kadınların hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Her iki eserde de kadınların hayat tecrübelerinin, kadınların kendi kişisel gelişmelerine etkileri benzer şekilde ifade edilmiştir. Fontane ve Böll kadın izleği ile toplumun kadının aile hayatı ve diğer alanlarda nasıl olmaları gerektiği düşüncelerini ve değerlerini eleştirmişlerdir. Aynı zamanda toplumda kadının yapması gerekenler olarak kabul edilen düzen ve kurallar da eleştirilmiştir. Kadın izleği ile iki eserde de çalışan kadınların iş verenleriyle işçi statüsü olmaksızın dost olabilecekleri düşüncesi benzer bir şekilde ifade edilmiştir. Fontane ve Böll eserlerinde kullandıkları kadın izleği ile iyi ve masum olan kadınların hayatlarında karşılaştıkları ve deneyimledikleri durumlardan olumsuz bir şekilde etkilendikleri ifade etmişler ve toplumun bu kadınları suçlu kabul ettiğini benzer bir şekilde ele almışlardır.

5.3 Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" Eserlerinde Kadın İzleğinin Farklılıkları

Th. Fontane'in "Effi Briest" eseri Gerçekçilik dönemi özellikleri doğrultusunda oluşturulurken, H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eseri Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu iki eser arasında benzerlikler olduğu kadar farklılıklarda mevcuttur. Bu dönem ve akım zamanlarında kadınların toplum tarafından kabul gören düşünce ve kurallar doğrultusunda hayatlarını sürdürmeleri beklenmiştir. Ancak her iki yazın döneminin kadınları, toplum tarafından kendileri için düşünülen ve kabul edilen rol modellerini değiştirmek için mücadele etmişlerdir. Gerçekçilik dönemi kadınlarından farklı olarak Yeni Bireycilik akımı zamanında kadınlar örgütlenmiş ve çeşitli alanlarda kadın hakları için mücadele etmiştir. Bu doğrultuda Yeni Bireycilik akımı zamanında kadınlar, kendi aralarında birlik oluşturmaya çalışmıştır. Ancak Gerçekçilik dönemi kadınlarında örgütlenme söz konusu değildir.

Th. Fontane eserinde kullandığı baskılanan kadın izleği ile Gerçekçilik dönemindeki kadınların aile ve sosyal yaşamları çerçevesinin dışına çıkmamıştır. Kadınların duygusal anlamda boşluğa düşmeleri doğrultusunda verdikleri yanlış kararlar doğrultusunda toplum tarafından dışlanmaları ön plandadır. H. Böll ise eserinde kullandığı kadın izleği ile Yeni Bireycilik akımı zamanı kadınlarının aile ve sosyal yaşamlarını iletmenin yanı sıra, kadınların gerek mesleki anlamda mücadelelerini gerek toplumun ve basın gücünün kadın üzerindeki etkilerini ön plana çıkarmıştır. Böll geçmişten o zamana dek kadınların birey olarak çeşitli alanlarda ve özellikle toplumun katı kurallarına ve değerlerine karşı var olabilme çabalarını iletirken, aynı zamanda kadınların kendi kararlarını vermeleri ve bunun sonuçlarıyla başa çıkmalarına da ele almıştır. Fontane eserinde kullandığı kadın izleği ile kadınların geçimlerini sağlayabilmek amacıyla sadece hizmetli olarak çalıştıklarını aktarmış ve diğer meslek gruplarına değinmemiştir. Ancak Böll, eserinde kullandığı kadın izleği ile kadınların geçimlerini sağlayabilmek için hizmetli olarak çalıştıklarını ifade ederken diğer meslek gruplarından olan kadınları da geri planda bırakmamıştır. Bu anlamda Böll, o zamanın kadınlarının kendi ayakları üzerinde durabilmek ve geçimlerini sağlamak amacıyla çeşitli meslek gruplarında çalıştıklarını aktarmıştır. Th. Fontane eserinde kullandığı kadın izleği ile toplumun kadınları inançlı ya da inançsız olarak ayırmasını ele alırken, Böll eserinde kadın izleğini bu şekilde tam olarak kullanmamıştır. Çünkü Yeni Bireycilik akımı yazınında din konusu ön planda değildir ve bu akım yazınında bireysellik ve duygular önemlidir. Böll kadın izleği ile kadınların bireyselliğini ve duygularını ifade etmiştir.

5.4 Beşinci Bölümde Ele Alınan Bulguların Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi

Gerçekçilik döneminin ve Yeni Bireycilik akımının ortaya çıkma nedenleri farklı olsa da bu nedenlerden bazıları ortaktır. Bu dönem ve akım, çeşitli alanlarda yaşanılan gelişmeler doğrultusunda oluşan tarihsel arka planları ile şekillenmişlerdir. “Effi Briest” ve “Die verlorene Ehre der Katharina Blum” eserleri farklı yüzyıllarda

oluşturulmuş ve aralarında yaklaşık yüzyıl gibi bir zaman farkı mevcuttur. Bu anlamda her ne kadar benzerlikler söz konusu olsa da farklılıklar da bir o kadar vardır.

Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı gibi farklı yüzyıllarda yaşamış olan Fontane ve Böll, okura iletmek istedikleri düşünceler doğrultusunda eserlerindeki izleklerin kullanım amaçları benzerdir. Her iki yazar da kadın izleği ile kendi yaşadıkları zamanda toplumun kadına karşı düşüncelerini, davranışlarını ve değerlerini eleştirmektedir. Ancak farklılıklar da mevcuttur. Fontane eserinde kullandığı kadın izleği ile kadını, aile hayatının dışına çıkarmamıştır. Bunun nedeni de iki eser arasında geçen süre zarfıdır. Bu süre zarfında siyasi, sosyal, teknolojik vb. alanlarda gelişmeler yaşanması doğrultusunda kadınların birlik olarak örgütlemesi sonucu bireysel anlamda ön plana çıkmaları söz konusudur. Bu anlamda Böll, geçen süre zarfında kadınların hayatlarının sadece aile ile sınırlı olmadığı diğer alanlarda birey olarak var olabilme süreçlerini ele almıştır. İki eserde ortak olarak ele alınan kadın izleği ile, kadınların benzer ve farklı durumlarda kendi kararlarını vermeleri sonucunda toplum tarafından suçlanmaları ve dışlanmaları ifade edilmiştir. Fontane ve Böll, kadının toplumun kurallarına ve değerlerine karşıt olarak karar vermesi durumunda toplumun kadını her durumda suçlu görmesi durumunu eleştirmişlerdir.

VI. BÖLÜM

6. Kültür Aktarımı Olarak Th. Fontane' in ve H. Böll'ün Eserlerinin Yazın Derslerinde Kullanımı

Dil yazınsal metinlerde etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Bu doğrultuda yabancı dil eğitimi programlarının yazın derslerinde, yazınsal metinlerin kullanılması aracılığıyla dil öğrenimi çerçevesinde kelime öğrenimi ve kültür aktarımı gerçekleşmektedir. Aynı zamanda yazınsal metinlerin materyal olarak derslerde kullanımı ile öğrencilerin temel dil becerileri olan anlama ve anlatma becerileri geliştirilmektedir. Bu anlamda yazın derslerinde öğrencilerin motivasyonlarını arttırmaları desteklenmektedir (Bkz. Erişek ve Yücel, 2002; Ünveren Kapanadze, 2018; Kabay, 2020; İnan, 2021).

Türkiye' de "Alman Dili ve Eğitimi- Almanca Öğretmenliği[297] " gibi yabancı dil programlarında, "Alman Edebiyatı I[298] ", "Alman Edebiyatı II[299] ", "Almanca Öğretiminde Edebi Metinler I[300] ", "Almanca Öğretiminde Edebi Metinler II[301] " gibi zorunlu olan yazınsal dersler bulunmaktadır. Bu dersler aracılığı ile yabancı dil ve kültür aktarımı gerçekleştirilmektedir. Yazınsal eserler oluşturulduğu dönemin özelliklerini ve toplumun kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Bu doğrultuda da yazınsal metinlerin materyal olarak yazınsal derslerde kullanmasıyla kültür aktarımı sağlanmaktadır. Çalışamda belirtilen yazınsal derslerde, yazınsal metinlerin materyal olarak kullanılması çerçevesinde öncelikle öğrenci ile bağlantı ortamı oluşturulur ve

[297] Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Lisans Programı Ders Bilgi Paketi'nde belirtilen zorunlu yazın dersleri bu çalışmada ele alınmıştır.
Bkz: https://ydilegt.trakya.edu.tr/pages/almanca-ogretmenligi-lisans-programi-ders-bilgi-pakedi
[298]Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Lisans programında 3. Yarıyılda öğrencilerin zorunlu olarak alması gereken derstir.
[299] Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Lisans progrramında 4. Yarıyılda öğrencilerin zorunlu olarak alması gereken derstir.
[300]Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Lisans Programında 5. Yarıyılda öğrencilerin zorunlu olarak alması gereken derstir.
[301]Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği Lisans Programında 6. Yarıyılda öğrencilerin zorunlu olarak alması gereken derstir.

bu doğrultuda yazınsal metinler aracılığıyla öğrencilerin hem dil becerileri geliştirilebilmektedir hem de öğrencilerin hedef dilin kültürünü tanımalarına fırsat oluşturulabilmektedir.

Belirtilen yazınsal derslerde Rönesans dönemi yazını ve tarihinden başlanılarak günümüz Çağdaş yazını ve tarihi çerçevesinde yazarlar tarafından oluşturulan eserler, örnek olarak derslerde işlenmektedir. Belirtilen dersler çerçevesinde bu çalışmada incelenen Th. Fontane'in ve H. Böll' ün eserleri, öğrencilere örnek olması için yazınsal materyal olarak kullanılabilir. Fontane'in ve Böll'ün eserlerinin yazın ve yazın tarihi derslerinde kullanılması, öğrencilerin hedef kültürü anlamaları bakımından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bu yazınsal metinlerin kadın izleği altında ilgili yazınsal derslerde kullanılması çerçevesinde öğrencilerin anlama ve anlatma becerileri desteklenerek kültür aktarımı sağlanmış olur.

Bu çalışmada kadın izleği doğrultusunda incelenen yazınsal metinler eğitim bölümünlerinde iki şekilde kullanılabileceği öngörülmektedir:

1. Yazınsal dönemler öğrencilere anlatılırken,
2. Yazınsal metinler hakkında değerlendirme yapılırken.

"Alman Edebiyatı I" ve "Almanca Öğreniminde Edebi Metinler I" derslerinde Gerçekçilik dönemine ve Gerçekçilik dönemi eserleri konusuna gelindiğinde, öğrencilerin dönemin arka planını ve özelliklerini anlamalarını sağlamak için Theodor Fontane'in "Effi Briest" eserinden bu örnek cümleler kullanılanılabilir:

- *"Mir gegen hast du's immer bestritten, immer bestritten, daß die Frau in einer Zwangslage sei"* (Fontane, 1895: 21).

➢ Gerçekçilik döneminde kadınların baskı altında olduğu bu cümleden anlaşılmaktadır.

- *"Diese Frau ist Atheistin"* (Fontane, 1895: 34) (…)

- Gerçekçilik döneminde Hristiyanlık görüşünün toplumun düşünce ve değerlerni etkilediği seçilen bu cümleden anlaşılmaktadır.

- *"Du hälstst uns für schwächer, als wir sind"* (Fontane, 1895: 87).
- Bu cümleden Gerçekçilik döneminde kadınların toplumda erkeklerle eşit kabul edilmediği anlaşılmaktadır.

- *"Er gilt ärztlich nicht für ersten Ranges, Damendoktor, sagen seine Gegner und Neider"* (Fontane, 1985: 109).
- Bu cümleden Gerçekçilik döneminde toplumun meslekler hakkındaki yargıları anlaşılabilmektedir.

- *"...Dabei sei sie so belesen"* (Fontane, 1895: 122) (…)
- Dönemin okuryazarlık probleminin eleştirildiği ve az sayıda kadının okumayazma imkanının olduğu bu cümleden anlaşılmaktadır.

- *"... aber jenes, wenn Sie wollen, uns tyrannisierende Gesellschafts- Etwas, das fragt nicht nach Scharm und nicht nach Liebe und nicht nach Verjährung"* (Fontane, 1895: 128)
- Bu cümleden Gerçekçilik dönemi toplumunun belirli katı düşünce ve değerlere sahip olduğu ve kadının bu düşünce ve değerlere karşıt bir davranış sergilemesi sonucu hiçbir şeyin bu düşünce ve değerlere üstün gelmeyeceği anlaşılmaktadır.

- *"Vor einer Stunde noch eine glückliche Frau, Liebling aller, die sie kannten, und nun ausgestoßen"* (Fontane, 1985: 138).
- Bu cümleden gerçekçilik döneminin ilkesi anlaşılmaktadır. Aynı zamanda o zamanda kadının gerek aileden gerek toplumdan dışlanma durumu da anlaşılmaktadır.

- *"Ein Gefühl der Befreigung überkam sie"* (Fontane, 1895: 160).

- Gerçekçilik dönemin önemli iki izleğinin bir arada kullandığı görülmektedir. Dönemin toplumunda kadının özgürlüğünün ölüm aracılığıyla gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Th. Fontane'in eserinden verilen örnekler Gerçekçilik döneminin özelliklerini, arka planını ve toplumun kadına karşı değer ve düşünlerini yansıtmaktadır. Bu anlamda bu eserin kültür aktarımı doğrultusunda kullanılmasının uygun olduğu öngörülmektedir.

"Alman Edebiyatı II" ve "Almanca Öğreniminde Edebi Metinler II" derslerinde Yeni Bireycilik akımı ve Yeni Bireycilik akımı eserleri konusuna gelindiğinde, öğrencilerin bu akımın yazınsal ilkesini, özelliklerini ve çıkış nedenlerini anlamalarını sağlamak için Heinrich Böll' ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserinden bu örnek cümleler kullanılabilir:

- *"... daß die ZEITUNG aus seiner Äußerung, Katharina sei klug und kühl, 'eiskalt und berechnend' gemacht hatte und aus seiner generellen Äußerung über Kriminalität, daß die 'durchaus eines Verbrechens fähig sei"* (Böll, 1974:48).

- Yeni Bireycilik akımı zamanında basının bir durum veya olay hakkındaki bilgileri, topluma çarpıtarak sunduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bir kadının suç işlediği düşünüldüğünde, toplumun yargılamadan kadının suçlu olduğunu kabul etme durumu bu cümleden anlaşılmaktadır.

- *"Wie kam die erst siebundzwanzigjährige Hausangestellte an eine Eigentumswohnung im Werte von schätzungsweise 110 000 Mark"* (Böll, 1974: 49) (?)

- Bu cümleden Yeni Bireycilik akımı zamanındaki dönem basınının ve toplumunun genç kadınların ahlakını sorgulayan kötü düşünce ve değerleri anlaşılmaktadır.

- *"... allein ins Kino gehen, ist für eine alleinstehende Frau nicht immer risikolos"* (Böll, 1974: 60).

- Yeni Bireycili akımı zamanında toplumunda kadınların birey olarak sosyalleşme durumunun tam anlamıyla mümkün olmadığı bu cümleden anlaşılmaktıdır.

- *"Zwar hatte die ZEITUNG, die eine freundliche Nachbarin unter Frau Woltersheims Haustür geschoben hatte, bei beiden Frau Wut Ärger, Empörung, Scham und Angst bewirkt"* (Böll, 1974: 66) (…)
  - Bu cümleden dönem basının haberlerinin, kadını kolay hedef olarak seçtiği ve bu haberlerde itham edilen kadının basın tarafından baskılandığı anlaşılmaktadır.

- *"… gab ihr lediglich eine jüngere Polizeiassistentin, Renate Zündach"* (Böll, 1974: 72) (…)
  - Yeni Bireycilik akımı zamanında kadınların meslek alanlarının çeşitlendiği bu cümleden anlaşılmaktadır.

- *"… als Andalusierin verkleidete Dame"* (Böll, 1974: 90) (…)
  - Bu cümleden Yeni Bireycilik akımının tarihsel arka planı ve bu dönemin kadınlarının bu kıyafetler araçlığıyla yeni bir kimlik oluşturmaları ve kendilerini özgür kılma istekleri olduğu anlaşılmaktadır.

- *"… ist es ziemlich betrüblich, wenn eine freiberuflich arbeitende Hausangestellte einen Journalisten erschießt, und ein solcher Fall muß aufge- oder wenigstens versuchts weise erklärt werden"* (Böll, 1974:111).
  - Yeni Bireycilik akımı zamanındaki basının gücü ve bu güç doğrultusunda yapılan haberlerle bir kadının katil olma süreci bu cümleden anlaşılmaktadır.

- *"Sie setzte den Ruf eines ehrenwerten Menschen… skrupellos aufs Spiel, gleichgültig gegenüber den Gefühlen einer loyalen Ehefrau und den vier Kindern"* (Böll, 1974: 129).
  - Bu cümleden Yeni Bireycilik akımı zamanında toplumun ahlaki değerleri ve toplumun insanları ayrıştırdığı anlaşılmaktadır.

H. Böll'ün eserinden verilen örnekler Yeni Bireycilik akımının özelliklerini, tarihsel arka planını ve toplumun kadına karşı değer ve düşünlerini yansıtmaktadır. Bu doğrultuda bu eserin kültür aktarım doğrultusunda kullanılmasının uygun olduğu öngörümektedir.

Çalışmada ele alınan kadın izleği doğrultusunda Th. Fontane'in "Effi Brist" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserlerinin ilgili yazınsal derslerde kültür aktarımı doğrultusunda kullanılabilecek örnek cümler belirlenmiştir. Bu doğrultuda yazınsal derslerin etkili ve iletşimsel olarak gerçekleştirilebileceği öngörülmektir.

VII. BÖLÜM

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yazarlar ve sanatçılar eserinde kullandıkları izlekler ile anlatımlarını zamansız kılmaktadırlar. Bu anlamda yüzyıllar sonra bile bu yazarların ve sanatçıların okurlarına ulaştıkları düşünülmektedir. Alman yazınbilim ve Alman yazın tarihi incelendiğinde izlek, ilgili yazının özellikleri doğrultusunda oluşturulmaktadır. Aynı zamanda yazarlar ve sanatçılar eserlerinde kullandıkları izlekler aracılığıyla kendi düşüncelerini ve değerlerini eserlerinde tam olarak ifade edebilmektedirler. Bu doğrultuda izleğin, yazının vazgeçilemez bir parçası olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserlerinde baskılanan kadın izleği yazınbilim doğrultusunda incelenmiştir. Çalışmada öncelikle araştırmacılar tarafından Avrupa yazın tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen Antik Yunan yazını ve Alman yazını incelenmiştir. Her bir dönemin ve akımın özelliği doğrultusunda oluşturulan ve kullanılan belirli izleklerin olmasının yanı sıra kadın izleğinin bu dönem ve akımlarda ortak olarak kullanılması nedeniyle ön plana çıktığı belirlenmiştir. Sonrasında Antik Yunan-Alman yazını ve tarihi genel olarak incelenirken aynı zamanda ilgili dönemin ve akımın özellikleri doğrultusunda kadının durumu ve eserlerde kullanılan kadın izleği ele alınmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yazınbilimciler tarafından Th. Fontane'in ve Heinrich Böll'ün eserlerinin ait oldukları kabul edilen dönem ve akımlar incelendikten sonra yazarların otobiyografilerine de değinilmiştir. Sonrasında Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll' ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserlerinin kısa olay örgüleri ve karakter analizleri yapılmıştır. Her iki eserde genel olarak kullanılan izlekler belirlenmiş ve incelenmiştir. Çalışmada eserler aracılığıyla okura ortak olarak sunulan baskılanan kadın izlekleri belirlenmiştir ve yazınbilim doğrultusunda detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmada iki eserde kullanılan baskılanan kadın izleklerinin belirlenmesi ve incelenmesinden sonra, eserlerin ilgili oldukları yazınsal dönem ve akım karşılaştırılmış, bu yazınsal dönemin ve akımın benzerlikleri

ve farklılıkları belirlenmiştir. Sonrasında "Effi Briest" ve "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserlerinde okura ortak olarak sunulan kadın izleğinin benzerlikleri ve farklılıkları belirlenmiştir. Çalışmada son olarak elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Antik Yunan- Alman yazını ve tarihi incelendiğinde genel olarak kadının durumu ve kadın izleğinin kullanım sürecinin şu şekilde olduğu belirlenmiştir: Antik Yunan tarihi incelendiğinde, kadının toplumda söz hakkı olmadı görülmektedir. Bu anlamda Antik Yunan' da kadın aile, sosyal ve siyasi vb. anlamda erkeğe göre geri plandadır. Ancak Antik Yunan yazını incelendiğinde, sanatçı Homeros kadını ön plana çıkmaktadır ve eserlerinde kullandığı kadın izleği ile "güzelliği", "bilgeliği", "anneliği", "yüceliği", "kadının gücünü", "intikam duygusunu" okura iletmiştir. Bu anlamda Antik Yunan tarihinin ve yazınının birbirlerine zıt olduğu görülmektedir. Toplum tarafından kadına önem verilmezken ve kadının erkeklere göre dönemin toplumunda geri planda kalması söz konusuyken, Antik Yunan yazını sanatçısı Homeros' un kadını yücelttiği ve tanrılaştırdığı belirlenmiştir. M.Ö Alman yazını ve tarihi incelendiğinde ise Romalı tarihçi Tacitus' un eserinde toplumun kadına önem verdiği ve kadınların toplumda erkekler ile her konuda eşit kabul edildiği görülmektedir. Orta Çağ yazını ve tarihi incelendiğinde ise kadının toplumda söz hakkı olmadığı ve toplumda kabul görmediği belirlenmiştir. Orta çağ toplumunda kadının erkeklere göre her alanda arka planda olduğu görülmektedir. Toplumun kadını, Hristiyanlık görüşü doğrultusunda hem günahkâr hem de kutsal bir varlık olarak gördüğü belirlenmiştir. Antik Yunan yazınında olduğu gibi Orta çağ yazını eserlerinde kullanılan kadın izleği ile kadının hem aşağılanarak kötücül bir varlık olarak ele alındığı hem de yüceltildiği görülmektedir. Bu anlamda Orta çağ yazınında kadının varlığı ile ilgili zıtlıkların ve çatışmaların olduğu belirlenmiştir. Barok dönemi yazını ve tarihi incelendiğinde Orta çağ yazınında olduğu gibi kadın toplumda kabul görmemektedir. Toplum tarafından kadın, aile hayatında görevleri olan ve bu görevler dışında da önemsiz bir varlık olarak kabul edilmektedir. Barok dönemi yazınsal eserlerinde de kullanılan kadın izleği ile kadının yine hem yüceltildiği hem de alçaltıldığı belirlenmiştir. Aydınlanma döneminde ise kadınların sosyal konumları ve hakları vb. konularla ilgili düşünce değişimlerinin başladığı belirlenmiştir. Bu anlamda

kadının toplumdaki rolünün ve toplumun kadın hakkındaki düşüncelerinin ve değerlerinin tartışıldığı görülmektedir. Kadınların bu dönemde toplumun kendilerine uygun gördüğü rol modellerine karşı ve kendi hakları için mücadele etmeye başladığı belirlenmiştir. Aydınlanma yazını incelendiğinde ise eserlerde kullanılan kadın izleği ile toplum tarafından kadına dayatılan düşüncelerin ve değerlerin eleştirildiği görülmektedir. Klasizm döneminde de toplumun kadınlar hakkındaki düşünceleri Aydınlanma dönemindeki gibi olduğu belirlenmiştir. Toplumdaki kadın ve erkek eşitsizliğinin tartışıldığı ve kadın hakları adına birtakım gelişmeler yaşanmasının yanı sıra yazınsal anlamda yazarların ve sanatçıların eserlerinde kullandıkları kadın izleği ile kadınların toplum tarafından kabul edilen rol modellerini eleştirdikleri belirlenmiştir. Romantizm dönemi tarihi ve yazını incelendiğinde ise kadının toplumda kabul edilen sabit rol modellerinde değişimler yaşandığı görülmektedir. Bu anlamda kadınların, aile hayatlarının dışına çıkmaya başlayabildiği belirlenmiştir. Romantizm yazını incelendiğinde ise eserlerde kullanılan kadın izleği ile kadının yüceltildiği ve kadın ile "aşk" ve "özlem" duygularının birleştirilerek sonsuzluk arayışı durumunun okura iletildiği görülmektedir. Gerçekçilik dönemi tarihi ve yazını incelendiğinde diğer dönemlerde olduğu gibi kadın toplumda erkekle eşit kabul edilmemekte olduğu ve kadınların birey olarak karar vermeleri durumunda olumsuz durumlarla karşılaşabildikleri belirlenmiştir. Gerçekçilik yazını incelendiğinde ise kadın izleği ile dönemin kadınlarının durumunun öznel ve duygusal bir üslup kullanımından kaçınılarak okura sunulduğu ve eleştirildiği görülmektedir. Natüralizm dönemi tarihi ve yazını incelendiğinde kadınların toplum tarafından kabul edilen rol modellerinde olumlu gelişmeler söz konusu olduğu ve kadının yine toplumda erkeklerle eşit kabul edilmeği görülmektedir. Ancak Sanayi Devrimi ile beraber, kadın istihdamı arttığından dolayı kadınların çalışma hayatına katılabildiği görülmektedir. Natüralizm yazını incelendiği ise yazarlar ve sanatçılar eserlerinde kullandıkları kadın izleği ile somut anlamda algıladıkları kadını; "iyi", "kötü", "yalnızlık" ve "aşk" kavramlarıyla ilişkilendirerek soyutlaştırmıştır. Bu anlamda kadının hem yüceltildiği hem de olumsuzlaştırıldığı belirlenmiştir. Yeni Bireycilik akımı tarihi ve yazını incelendiğinde ise kadınların toplumda birey olarak kabul edilmediklerinden dolayı kendi konumları, sosyal ve hukuksal anlamda hakları için örgütlenerek mücadele ettiği görülmektedir. Diğer yazın dönemlerinden farklı olarak kadınların bu akım döneminde

birlik olmaları ve hakları için beraber mücadele etmeleri ve kadınların çeşitli meslek alanlarında artık var olmalarının dikkat çekici olduğu belirlenmiştir. Yeni Bireycilik yazını incelendiğinde ise eserlerde kullanılan kadın izleği ile kadının birey olarak var olabilme mücadelesi ele alınmaktadır ve bu doğrultuda kadınların yaşadıkları durumların eleştirildiği görülmektedir.

Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı farklı zamanlarda, farklı nedenlerden dolayı ortaya çıksalar da her birinin siyasi, sosyal, teknolojik vb. alanlarda gelişmeler yaşanması doğrultusunda ortaya çıktığı görülmektedir. Bu anlamda Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı kendi tarihsel arka planları doğrultusunda benzer alanlarda gelişmeler yaşanması nedeniyle ortaya çıktığı belirlenmiştir. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı yazınında "birey", "güzellik", "gençlik", "ölüm", "geçmiş" ve "kadın" izleklerinin ortak olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu dönem ve akım yazınlarında oluşturulan eserlerin yazın dilinin sade ve basit olduğu belirlenmiştir. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı yazını eserlerinin dilinin basit tutulmasındaki amacın, yazarların okura iletmek istedikleri düşünceleri okurun çözümleyebilmelerini sağlamak olduğu ve yazarların eserlerinde kullandıkları izleklerin bu amaca hizmet etmekle beraber okurun çözümledikleri doğrultusunda kendi fikirlerini oluşturmalarını sağlamak olduğu düşünülmektedir. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımının benzerlikleri olmakla beraber farklılıklarının da olduğu belirlenmiştir. Gerçekçilik dönemi Romantizmin duygusal yoğunluğuna karşı çıkarak, gerçek olanın ön planda olması gerektiği ilkesi doğrultusunda orta çıkmıştır ve yazınsal eserlerde bireysel duygulara yer verilmeden gerçek olan ele alınmıştır. Yeni Bireycilik akımı ise 1960' lı yılların eleştirel ve toplumsal yazınına karşı çıkarak, kişinin benliğine dönmesi gerekliliği ilkesi doğrultusunda ortaya çıkmıştır ve yazınsal eserlerde öznelliğe ve kişinin duygularına yer verilmesi ön plandadır. Bu anlamda bu iki yazının farklı ilkelere sahip olduğu belirlenmiştir. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı yazını eserlerinde ortak olarak kullanılan izleklerin mevcut olduğu gibi bu dönem ve akımın kendi ilke ve özellikleri doğrultusunda oluşturulan yazınsal eserlerde özel ve farklı olan izleklerin kullanıldığı da belirlenmiştir. Gerçekçilik yazını eserlerinde "doğa", "toplum", "hayat", "yabancılık", "kader" gibi izleklerin kullanıldığı ve Yeni Bireycilik

yazını eserlerinde de “mutluluk”, “özgürlük”, “özel olan”, “hüzün”, “neşe”, “eşitlik” gibi izleklerin kullanıldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda Gerçekçilik döneminin ve Yeni Bireycilik akımının hem benzerliklerinin hem de farklılıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Th. Fontane’in on dokuzuncu yüzyılın sonunda oluşturduğu “Effi Briest” eseri Gerçekçilik dönemindeki kadınların durumunu ve H. Böll’ün yirminci yüzyılın sonunda oluşturduğu “Die verlorene Ehre der Katharina Blum” eseri Yeni Bireycilik akımı zamanındaki kadınların durumunu okura ilettiği düşünülmektedir. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı doğrultusunda oluşturulan bu iki eserde baskılanan kadın izleğinin genel olarak benzer bir şekilde kullanıldığı belirlenmiştir. Gerçekçilik dönemi ve Yeni Bireycilik akımı zamanlarında toplum tarafından kadınlar hakkında düşünülen ve kabul edilen değerlerin ve rol modellerin benzer olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda her iki eserde kullanılan baskılanan kadın izleği ile kadınların sosyal, siyasi vb. alanlarda birey olarak var olamama durumları ifade edilirken aynı zamanda toplumun bu alanlarda kadını kabul etmeme durumunun da eleştirildiği görülmektedir. Fontane ve Böll benzer olarak eserlerine kadın karakterin isimlerini vererek kendi yazın dönemlerinin toplumunun kadınlar hakkındaki düşüncelerine ve değerlerine karşıt bir davranış sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Fontane ve Böll eserlerinde baskılanan kadın izleğini kullanarak toplumun kadınların aile hayatı ve diğer alanlarda baskı altında olduğunu ifade ederlerken, aynı zamanda toplumda kadının aile hayatı ve diğer alanlarda nasıl olmaları gerektiği ve kadının yapması gerekenler olarak kabul edilen kuralları eleştirdikleri belirlenmiştir. Fontane ve Böll eserlerinde kullandıkları baskılanan kadın izleği ile iyi ve masum olan kadınların hayatlarında kendi seçimlerini yapmaları sonucunda karşılaştıkları ve deneyimledikleri durumlardan olumsuz anlamda etkilenmelerini ele almışlardır. Fontane’in ve Böll’ün eserlerinde toplumun kadınların vermiş oldukları kararlarda haklı veya haksız olduklarını dikkate almadığı, toplumun sadece kadınların kendi düşüncelerine ve değerlerine karşıt bir durum gerçekleştirdiklerini düşündüğü ve toplumun kadını her durumda suçlu olarak nitelendirme durumunun benzer bir şekilde okura iletildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Th. Fontane' in ve H. Böll' ün eserlerinde kullandıkları baskılanan kadın izleği ile kendi yaşadıkları zamanda toplumun kadına karşı düşüncelerini ve değerlerini eleştirdiği görülmektedir. Ancak iki yazarın da eserlerinde kullandıkları kadın izleklerinde farklılıkların olduğu da belirlenmiştir. Fontane' in "Effi Briest" eserinde kullandığı kadın izleği ile kadını, aile hayatının dışına çıkarmadığı belirlenmiştir. Kadının durumu ve yaşadığı durumlar aile içinde sınırlıdır. Ancak Böll' ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserinde kullandığı kadın izleği ile kadının, aile hayatından farklı olarak bir birey olarak farklı alanlarda da var olabilme sürecini okura ilettiği belirlenmiştir. İki yazarın eserlerinde kullandıkları kadın izleğinin farklı olmasının nedeni iki eser arasındaki süre zarfıdır. Bu süre zarfında siyasi, sosyal ve teknolojik vb. alanlarda gelişimler yaşanmasıyla beraber kadınların yaklaşık yüzyıl süre zarfında birlik olarak örgütlenmeleri sonucu bireysel anlamda farklı alanlarda ön plana çıktıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yabancı dil öğreniminde dilin mantığının öğrencilere aktarılabilme sürecinde yazınsal metinlerin rolünün önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda Alman Edebiyatı ve Almanca Öğretiminde Edebi Metinler gibi yazınsal derslerde öğrencilerin dilin mantığını kavramaları açısından kültür aktarımı çerçevesinde çalışmada kadın izleği doğrultusunda incelenen eserlerin kullanılmasının öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini destekleyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler:

- "Alman Edebiyatı I" ve "Almanca Öğreniminde Edebi Metinler I" derslerinde Gerçekçilik dönemi ve bu dönemin eserleri incelendiğinde, Th. Fontane'in "Effi Briest" eserinden kadın izleği çerçesinde öğrencilerin 6. Bölümde örnek olarak seçilen metinler üzerinde düşünmeleri ardından konuşma becerisine katkı sağlamak için bu dönem ve yazar hakkında Almanca konuşma etkinliği gerçekleştirilebilir.
- "Alman Edebiyatı II" ve "Almanca Öğremiminde Edebi Metinler II" derslerinde Yeni Bireycilik akımı ve bu akımın eseleri incelendiğinde, H. Böll'ün "Die verlorene Ehre

der Katharina Blum" eserinden kadın izleği çerçevesinde öğrencilerin 6. Bölümde örnek olarak seçilen metinler üzerinde düşünmeleri ardından konuşma becerisine katkı sağlamak için bu akım ve yazar hakkında Almanca konuşma etkinliği gerçekleştirilebilir.

- Yabancı dil eğitimi ve öğretimi hedefleri olan programlarda çalışmada ele alınan yazınsal dersler çerçevesinde kullanılanılması önerilen örnek yazınsal metinlerin, öğrencilerin hem dil ve kültür bilgilerini geliştireceğinden hem de genel kültürlerine olumlu anlamda etki edebileceğinden dolayı kullanılması desteklenmelidir.
- Th. Fontane'in "Effi Briest" ve H. Böll'ün "Die verlorene Ehre der Katharina Blum" eserleri, Türkiye' de sadece Almanca Öğretmenliği veya Alman Dili ve Eğitimi programlarında değil, yabancı dil olarak Almanca ile igilenen herkesin anlama, okuma ve anlatma becerilerini geliştirmeleri için kullanılabilir.

KAYNAKÇA

I. BİRİNCİL KAYNAKLAR

Böll, H. (1999). *Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru,* (Çev.) Ahmet Cemal, Can Yayınları. İstanbul.

Böll, H. (1974). *Die verlorene Ehre der Katharina Blum.* (Düz.) Verlag Kiepenheuer & Witsch. eBook .

Fontane, T. (1895). *Effi Briest*, (Düz.) Gunther Olesch, Project Gutenberg; erişim adresi: https://www.gutenberg.org/files/5323/5323-8.txt; erişim tarihi: 09.06.2022

Fontane, T. (2018). *Effi Briest*, (Çev.) Kasım Eğit, Alfa Basım Yayın. İstanbul.

II. İKİNCİL KAYNAKLAR

Altunay, E. (2014). *Paganizm 1: Kadim Bilgeliğe Giriş*, Hermes Yayınları. İstanbul.

Aust, H. (2000). *Literatur des Realismus,* Springer Yayınları. Stuttgart.

Aytaç, G. (1990). *Edebiyat Yazıları 1*, Gündoğan Yayınları. Ankara.

Aytaç, G. (2012). *Çağdaş Alman Edebiyatı*, Doğu Batı Yayınları. Ankara.

Aytaç, G. (2012). *Yeniçağ Alman Edebiyatı*, Doğubatı Yayınları. Ankara.

Bandet, J.L. (2006). *Alman Edebiyatı*, (Çev.) İsmail Yergüz, Dost Kitapevi Yayınları. Ankara.

Bayraktar, G. (2021). *Öncüleriyle Alman Orta Çağ Edebiyatı*. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.

Bell, K.J. (2015). The Theatricality of Media:The Ethics of Adapting Die verlorene Ehre der Katharina Blum to the Motion Picture. *Monatshefte,* Vol. 107, No. 1.

Biess, F. (2008). Die Sensibilisierung des Subjekts: Angst und "Neue Subjektivität " in den 1970'er Jahren. WerkstattGeschichte 49, Klartext Yayıncılık. Essen.

Dayıoğlu, L. (2008). İki İp Arasındaki Tahta Parçası: Salıncak Üstünde Bir Yaşam Fontane'in Effi Briest Romanındaki 'Salıncak' Motifi. *Sudien zur Deutschen Sprache und Literatur* 0 (20): 141-152.

Deick, C. (2008). Deutsche Geschichte- Von den Anfaengen bis zur Gegenwart, Ravensburger Yayınları. Ravensburg.

Dönmez, S. (2011). *Effi Briest ve Zehra Romanları Örneğinde Alman ve Türk Edebiyatında Realist Dönem Kadın Sorunsalı*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eğilmez, S. (2007). Theodor Fontane'nin "Effi Briest" ,Lev Nikolai Tolstoy'un "Anna Karenina" , Halit Z. Uşaklıgil'in "Aşk-ı Memnu" Örneklerinde "Farklı Kültürlerde Aldatan Kadının Toplumdaki Yeri". (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erhat, A. (2000). *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi. İstanbul.

Erişek, Ö., & Yücel, F. (2002). Dil Öğretiminde Yazınsal Metinlerin Yeri. *Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 3, Sayı: 2.

Fırıncıoğlu, S. (2016). Gerçekçilik Akımı, Akımın Yöntemi, Türleri ve Gerçekçi Akım İçinde Erich Maria Remarquei. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi* Cilt: 31, Sayı: 31.

Genç, Ö. (2011). *Orta Çağ Avrupa'sında Kadın*. (Edit.) Altan Çetin, Lotus Yayınları. İstanbul.

Homeros. (2011). *İlyada,* (Çev.) Abdullah Ersoy, Panama Yayıncılık. Ankara.

Homeros. (2019). *Odysseia*, (Çev.) Abdullah Ersoy, Panama Yayıncılık. Ankara.

İnan, G. (2021). Bir Kültür Aktarıcısı Olarak Edebiyatın Almanca Ders Kitaplarına Yansıması. *Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi* Cilt: 3, Sayı: 6.

Kabay, F. N. (2020). *Çok Dilli ve Çok Kültürlü Sınıflarda Edebi Metinlerin Aracılık Etkinlikleri ve Stratejileri İle Öğretimi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaküçük Arslan, S. (2010). Korkunun Kadınları: Cadılar ve Cadıcılık. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* Cilt: 13 Sayı: 2 - Güz 20107

Keleş, N. (2010). Nibelunglar Destanı Tarih, Kültür ve Edebiyat Analizi, Bozkır Yayınevi. Erzurum.

Kul, A.N. (2011). Theodor Fontane: *Gesellschaftliche Konventionen in Seinem Roman ''Effi Briest''*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kutscheid, S. (2009). *Der literarische Geschlechterdiskurs am Ende des 19. Jahrhunderts: Frauenfigurem in ausgewählten Dramen Gerhart Hauptmans.* (Yüksek Lisans Tezi). Siegen: Siegen Üniversitesi, Edebiyat- Kültür- Medya (Karşılaştırmalı Araştırmalar)

McNeill, W. H. (2002). *Dünya Tarihi*, (Çev.) Alaeddin Şenel, İmge Kitapevi Yayıncılık. Ankara.

Nakiboğlu, M. (2020). Barok Döneminde Avrupa ve Alman Literatüründe Çoban Edebiyatı. *Diyalog*, Cilt: 8, Sayı: 1, 15.

Nibelung'lar Destanı. (2001). (Çev.) Bilge Umar, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

Olson, S. (2012). Die Ehre, die Katharina nie hatte. Die Rolle der Frau in Heinrich Bölls Die verlorene Ehre der Katharina Blum. Undergraduate *German Research Conference.*

Özdemir, E. (1980). *Türk ve Dünya Edebiyatı*, S.B.F Basın ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi. Ankara.

Perk, D. (2018). Pozitivizmin Alman Edebiyatına Yansıması. *Folklor/Edebiyat* , Cilt: 24, Sayı: 94.

Sinka, M.M. (1981). Heinrich Böll's "Die Verlorene Ehre der Katharina Blum'' As Novelle or How a Genre Concept Develops and Where It Can Lead. *Colloquia Germanica* , Vol. 14, No. 2 pp. 158-174.Published by: Narr Francke Attempto Verlag GmbH Co. KG.

Tacitus, C. (2006). *Germania Halklarının Kökeni ve Yerleşim Yeri,* (Çev.) Mine Hatapkapulu, Kabalcı Yayınevi. İstanbul.

Tacitus, C. (2012). *Die Germania des Cornelius Tacitus Mit einer Karte*, (Çev.) Paul Stefan, Project Gutenberg; erişim adresi: https://www.gutenberg.org/files/39573/39573-h/39573-h.html; erişim tarihi: 01.07.2022

Topçu, B. (2017). *Katharina Blum Karakterinin Basın Özgürlüğü ve Kişilik Hakları Çatışması Bağlamında İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçkun, E. (2017). *Orta Çağ Avrupasında Kadın Olmak*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uslu, L. (2018). *Antik Yunan'da Kadın Betimlemeleri ve Kadının Sosyal Statüsü*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünsal, S. (2013). *Die Krankenheit in Heinar Kipphardts Roman "Maerz".* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ünveren Kapanadze, D. (2018). Dil ve Kültür Aktarımında İşlevsel Bir Araç Olarak Ders Kitapları: Türkçe Ders Kitapları Örneği. *Turkish Studies Educational Sciences* Cilt: 13, Sayı: 27.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık. İstanbul.

Yılmazcan, D. (2020). Antik Yunan'da Oikos ve Kadın. *KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters*, Cilt: 8, Sayı: 2: 272-285.

Yurdakul, Ç. (2018). Marx'ın Tarih Anlayışı: Tarihsel Materyalizm. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3.

Zengin, D. (2011). *Alman Edebiyatı- 19. Yüzyıldan Günümüze Kadar,* Pelikan Yayıncılık. Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

Aeenechi, S. (2016). Theodor Fontanes Relistisches und Gesellschaftskritisches Literaturkonzept. E- Book erişim adresi: https://www.grin.com/document/317291; erişim tarihi: 28.04.2022

Açık, T. (?). Yunan ve Latin Edebiyatı. Erişim adresi: https://www.academia.edu/40898061/YUNAN_VE_LAT%C4%B0N_EDEB%C4%B0YATI; erişim tarihi: 12.04.2022

Akkaya, Ş. M. (1949). Hildebrand Destanının Esas Motifleri ve Eski Cerman Vuruşu Tarzı Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları*. Cilt: 7, Sayı: 4. Erişim adresi: http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/3892/3613; erişim tarihi: 15.04.2022

Başçı, V. (1999). *Kadının Statüsü Üzerine Bir İnceleme*. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30793; erişim tarihi: 16.04.2022

Bauer, S. (1999). *Frauenbewegung in der Frauenliteratur der 60er und 70er Jahre in der DDR.* Erişim adresi: https://www.grin.com/document/8433; erişim tarihi: 20.07.2022

Carrasco, I. (2018). Deutsche Geschichte- Studentenbewegung. Erişim adresi: https://www.planetwissen.de/geschichte/deutsche_geschichte/studentenbewegung/index.html; erişim tarihi: 17.07.2022

Ferro, L. (2018). Die Liebe in der Kunst des Rokoko. Frauendarstellungen als Zeichen gesellschaftlicher und sexueller Veränderungen. Erişim adresi: https://www.grin.com/document/470977; erişim tarihi: 14.04.2022

Gülmüş, Z. (2013). Theodor Fontanes Roman "Effi Briest" in türkischer Übersetzung : Eine Übersetzungskritische Betrachtung zu den Anmerkungen der Übersetzer in Fußnoten. ÖNCÜ Ege Üniversitesi Basimevi. İzmir. Erişim adresi:http://publikationen.ub.unifrankfurt.de/frontdoor/index/index/docId/29276; erişim tarihi: 05.07.2022

Gutenberg Projekt. (2005). *Das Nibelungenlied.* (Çev.) Karl Simrock. Erişim adresi: https://www.gutenberg.org/ebooks/14915; erişim tarihi: 02.07.2022

Hertling, G. H. (1996). Reflections on the “Poetic Real”: The Transcendent in Nineteenth-Century German Realism. *Pacific Coast Philology*, 31(2), 135–157. https://doi.org/10.2307/1316726; erişim tarihi: 3.06.2022

Kaiter, O. (2016). Das Bild Der Frau In Der Frauenliteratur. Editura Universităţii din Piteşti. Erişim adresi: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=558566; erişim tarihi: 19.04.2020

Kargı, B. (2014). Georg Büchner'in "Woyzeck" ve Turan Oflazoğlu'nun "Kösem Sultan" Oyunlarında Masalın İşlevi. *Millî Folklor*, Sayı: 54. Erişim adresi: https://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/birkan_kargi_masal_islevi.pdf; erişim tarihi: 06.07.2022

Kraushaar, W. (1998). Almanya'da '68 Gençlik Hareketi. Birikim, Sayı: 109. Erişim adresi: https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-109-mayis-1998-sayi-109-mayis-1998/2304/almanya-da-68-genclik-hareketi/3814; erişim tarihi: 19.07.2022

Lektürehilfe.de. Editörleri. (2014). Lektürehilfe - Theodor Fontane: Effi Briest. Erişim adresi: https://lektuerehilfe.de/theodor-fontane/effi-briest; erişim tarihi: 19.04.2022

Kant, I. (1794). *Was Ist Aufklärung?*. Erişim adresi: https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/159_kant.pdf; erişim tarihi: 15.04.2022

İnandı, B. (1987). Gottfried von Strassburg'un "Soylu Kapler" Dünyası. *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.* Cilt: 31, Sayı: 1-2. Erişim adresi: http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4588; erişim tarihi: 15.04.2022

Maaß, M. (2011). *Die Neue Frauenbewegung der 1970er Jahre in Deutschland.* Erişim adresi: https://www.uni-muenster.de/NiederlandeNet/nl-wissen/geschichte/70er/frauenbewegung.html; erişim tarihi: 19.07.2022

Nave Herz, R. (1997). *Die Geschichte der Frauenbewegung in Deutschland.* VS Verlag für Sozialwissenschaften. Wiesbaden. Erişim adresi: https://www.politische-bildung.de/niedersachsen/frauenbewegung.pdf; erişim tarihi: 14.07.2022

Öncü, M. T. (2012). Der Umgang De Übersetzers Mit Mehrsprachigen Texten am Beispiel von Theodor Fontanes E*ffi Briest. e-Journal of New World Sciences Academy NWSA-Humanities,* 4C0156, 8, (1), 51-71. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/nwsahuman/issue/19924/213222; erişim tarihi: 05.07.2022

Petersohn, S. (2011). *Die Rote Armee Fraktion (RAF) und ihr Kampf um Anerkennung als revolutionäre Avantgarde.* (Yüksek Lisans Tezi). Postdam: Postdam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi.

Reuter, A. (2002). *Frauenbilder der Romantik*. Erişim adresi: https://www.diegeschichteberlins.de/geschichteberlins/berlin-abc/stichworteag/542-frauenbilder-der-romantik.html; erişim tarihi: 16.04.2022

Schnell, R. (1993). *Neue Subjektivität- Tendenzen der 70er Jahre (1969- 1977).* In: Geschichte der Deutschsprachigen Literatur Seit 1945. J.B. Metzler, Stuttgart. Erişim adresi: https://doi.org/10.1007/978-3-476-02852-5_9 ; erişim tarihi: 17.07.2022

Straßner, A. (2008). *Perzipierter Weltbürgerkrieg: Rote Armee Fraktion in Deutschland*. In: Straßner, A. (eds) Sozialrevolutionärer Terrorismus. VS Verlag für Sozialwissenschaften. Erişim adresi: https://doi.org/10.1007/978-3-531-91776-; erişim tarihi: 21.07.2022

TDK, *İzlek*; https://sozluk.gov.tr/; erişim tarihi: 11.02.2022

Weber, E. (2020). https://abi.unicum.de/abitur/abitur-lernen/realismus-epoche; erişim tarihi: 25.05.2022

White, M. (2018). Utopia in the Age of Realism: Theodor Fontane's Quitt. *ILCEA*, 30. Erişim adresi: http://journals.openedition.org/ilcea/4499 ; DOI : https://doi.org/10.4000/ilcea.4499; erişim tarihi: 3.06.2022

Zellmer, E. (2011). *Töchter der Revolte? Frauenbewegung und Feminismus der 1970er Jahre in München*. Oldenbourg Verlag. München. Erişim adresi: https://www.degruyter.com/document/doi/10.1524/9783486707076/html; erişim tarihi: 07.07.2022

https://www.canyayinlari.com/katharina-blum-un-cignenen-onuru-9789750733857; erişim tarihi: 24.03.2022

https://eos.trakya.edu.tr/Pages/CoursePlan.aspx?lang=trTR&academicYear=2019&facultyId=5&programId=3&menuType=unit); erişim tarihi: 26.03.2022

https://www.edebiyatogretmeni.org/eski-yunan-edebiyati/; erişim tarihi: 13.04.2022

https://enginaksungur.wordpress.com/2018/03/05/eski-yunan-ve-latin-edebiyati/; erişim tarihi: 13.04.2022

https://www.ub.uni-bielefeld.de/diglib/seiler/effi_briest/wirkung.htm; erişim tarihi: 19.04.2021

https://frauenmediaturm.de/neue-frauenbewegung/chronik-1968/; erişim tarihi: 19.07.2022

https://www.bpb.de/themen/gender-diversitaet/frauenbewegung/; erişim tarihi: 19.07.2022

EKLER

Genel Olarak Kadın İzleğiyle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Kadın izleği farklı bilimsel alanlarda farklı yöntemler kullanılarak incelenmiştir. Genel olarak kadın izleği ile ilgili yapılmış çalışmalara YÖK Ulusal Tez Merkezi, Google Akademik gibi akademik çalışmaların bulunduğu arama motorları kullanılarak ulaşılmıştır. Bu doğrultuda kadın izleğinin farklı şekillerde incelendiği çalışmaların bibliyografisi oluşturulmuştur.

Aminova, Lale. (2010). Yaşar Kemal'in "Yılanı Öldürseler" Hikâyesi ve Abdula Kadiri'nin "Ötgen Günler" Romanlarında "Sap Aşk" Teması ve Kadın Motifi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, No: 20.

Çentoğlu, Yasemin. (1995). *Friedrich Schlegel' in "Lucinde", Adalbert Stifter' in "Brigitta", Theodor Fontane' nin "Effi Briest" Hendrik Ibsen' in "Nora" Adlı Yapıtlarının Işığında 19. Yüzyıl Yazını Kadın Tiplemeleri.* (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, Ayşe. (2018). *Herman Hesse'nin Romanlarındaki Kadın Portreleri.* (Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, Özlem. (2016). Sukasaptati'de Kadın Motifi. *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* Sayı: 35.

Didović, Ines. (2017). *Stellung der Frauen aus unterschiedlichen Gesellschaftsschichten in der Romanen von Theodor Fontane.* (Lisans Tezi) Rijeka: Rijeka Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakultesi.

Geray, Özlem (2002). *Örneklerle Alman Edebiyatında Kadın Motifi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kazak, Özlem. (2018). *Margaret Atwood'un "Damızlık Kızın Öyküsü" ve Ayşe Kulin'in "Tutsak Güneş" Adlı Distopik Eserlerinde Kadın İzleğinin Karşılaştırılması.* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kişmir, Aykut. (2016). Abdullah Hüseyin'in Romanlarında Kadın Teması. *Şarkiyat Mecmuası*, Sayı: 29.

Koç, Saadettin. (2011) Türklerde Kadın ve Hüseyin Nihal Atsız'ın Tarihî Romanlarında Kadın Motifi. *Erdem Dergisi*, No: 60.

Ocak, Hatice. (2015). *Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Kadın Motifi.* (Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, Emin. (2010). 20. Yüzyılın Başında Kazak Aydınlanmasında "Kadın" Teması, *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 54.

Özenç, Nuray. (2007). Urdu Hikayeciliğinde Kadın Teması ve Kadın Hikâye Yazarlarına Genel Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 17.

Saymaz, Esra. (2011). *Sevinç Çokum'un Romanlarında Kadın İzleği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şen Yaman, Gül. (2017). Mili Nasrullah'ın Hikayelerinde Kadın Teması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 48.

Şimşek, Aslıhan Merve. (2014). *Ayşe Kulin'in Hikâyelerinde Kadın Teması.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazimağusa: Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü.

Topaloğlu, Kenan. (2019). *Özbek Destanlarında Kadın Motifi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tüfekçioğlu, Yasemin. (2019). *Hafız İbrahim'in Şiirlerinde Kadın Teması*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yazıcı, Tarkan. (2018). Adana Türkülerinde Kadın Teması. *Artıbilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, No: 1.

Yücel, Haluk. (2021). Bolu Türkülerinde Kadın Teması. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 50.